cijena 15 d

broj 31

SIRIUS

BIBLIOTEKA ZNANSTVENE FANTASTIKE

Radivoj Papić:

DJEVICA IZ LEGENDE

i druge najbolje sf pripovijesti

Sirius 031

SADRŽAJ

Radivoje Papić
DJEVICA IZ LEGENDE

Osam autora
OSAM KRATKIH PRIČA

Frederick Pohl
DJECA NOĆI

Romas Kalonajtis
POSLJEDNJI NEPRIJATELJ

Philip K. Dick
MREŽA

Isaac Asimov
OSJEĆAJ MOĆI

Roger Blondel
RAT PROTIV UŠIJU

Lester del Rey
SAŽALJENJE

RIJEČ UREDNIKA

Onda. što kažete na YU SIRIUS? Ja još ništa: dok pišern ove retke, YU SIRIUS. PRVA ZBIRKA JUGOSLAVENSKOG SF-a, tek je u posljednjoj fazi dorade u tiskari i nijedan primjerak još nije dorađen. A dok ovo pismo dođe do Vas, dragi čitatelju, taj posebni broj SIRIUSA bit ce zacijelo već rasprodan. Naime, naklada mu je prilično mala (samo 25.000 primjeraka), mnogo manja od naklade redovnili brojeva SIRIUSA. Zbog toga, jasno, svaki čitatelj SIRIUSA neće moći kupiti i YU SIRIUS., A ako ste upravo Vi taj čitatelj kome nije dotekao YU SIRIUS, tada mi preostaje jedino da se ispričam što se nisam

pobrinuo da ta naklada bude veća. Inače, ne bojte se da ćete i u YU SIRIUSU natrapati na moju »Riječ urednika«: za taj broj nisam napisao ni jednu jedinu riječ uopće, a kamo li riječ urednika, dok je na moju veliku radost (a vjerujem i Vašu; predgovor toj knjižici napisao jedan od najplodnijih naših teoretičara znanstvene fantastike — Želimir Koščević. (Inače, prijatelji mi kažu da sam lud što nisam iskoristio jedinstvenu priliku i utrpao u YU SIRIUS barem dvije-tri svoje pripovijetke; svi urednici tako to rade, kažu, a ja im odgovaram da to i nije jedinstvena prilika jer će danas-sutra vjerojatno izići i druga, pa i treća zbirka našeg sf-a...

Šalu i YU SIRIUS na stranu, a ovaj 31. SIRIUS na stol. Kao što vidite, dragi čitatelju, priču Isaaca Asimova »Osjećaj moći«, najavljenu na koricama prošlog broja SIRIUSA, nisam pronevjerio — pošteno Vam je vraćam, samo s mjesec dana zakašnjenja. (Kamate za zakašnjenje naplatit ćete, vjerujem, iz njezine kvalitete). A kad je već riječ o prošlom broju i temi o robotima zastupljenoj u njemu: sf očito ne ide bez robota, pa i u ovom SIRIUSU možete uz Asimovljevu pročitati još jednu priču o njima »Mreža« Philipa K. Dicka). Osam kratkih priča u ovom broju su, vjerujem, za osam različitih ukusa, pa bi im i jedina zajednička karakteristika mogla biti — različitost. »Djeca noći« su aluzija na nehumanost američkog društvenog sistema, a »Mreža« koju sam spomenuo govori upravo o mogućim posljedicama te nehumanosti... Uostalom, pročitat ćete ih sami, a ja se raspričao kao da nećete!

Dragi čualelju, nemojte trošiti vrijeme utaman prevodeći za SIRIUS priče koje ne možemo objaviti! Vaša (tj. Tushnetova) priča »Agencija« možda je i izvrsno prevedena, no samo prevođenje je tek posljednji čin drame zvane SIRIUS. U prvom činu morate posredstvom neke agencije (da, upravo AGENCIJE) osigurati autorska prava (copyright) za objavljivanje te priče u Jugoslaviji (takve su agencije Vjesnikova presagencija i Jugoslavenska autorska agencija), zatim SIRIUS mora platiti autoru za to pravo i tek nakon toga Vi, dragi čitatelju, sjedate za pisaći stroj i počinjete prevoditi »Agenciju«. Jasno?

»U jednom od prošlih brojeva spomenuli ste moju priču, naglasivši da će biti objavljena. Možete li mi reći kada će to biti? I kako ću primiti honorar?« Dragi čitatelju, priča će — gotovo svaka za koju sam napisao da je prihvatljiva za S1RIUS — biti objavljena u toku ove godine, a honorar za nju primit ćete tek pošto bude objavljena i pošto, nakon toga, pošaljete broj svoga Žiro-računa (ili izjavu da vam po zakonu žiro-račun nije potreban) na istu adresu na koju ste poslali i priču.

Ne priču, nego priče — ispravljate me. I to priče o kojima još ništa nisam napisao, i neću, ovaj put. Siječanj je dug i radije čitajte sf nego »Riječ urednika«; mnogo je zanimljivije, osobno sam se uvjerio u to.

Časna riječ (urednika)!

»Objavili ste već nekoliko priča koje sam prije toga čuo na radiju«... To je istina, no vjerujem da Vam to ne smeta, da su radio i štampa toliko različiti mediji da će čitanje priče koju ste prije toga slušali na radiju biti poseban doživljaj, da ima svojih čari i to što se možete vraćati na prethodnu rečenicu, na već pročitani odlomak i na taj način oplemenjivati čin čitanja. A osim toga, scripta manent, rekoše stari Rimljani (i izumriješe).

Mogu li postojati bića koja čovjek ne može shvatiti svojim sistemom razmišljanja, ne samo da ne može shvatiti njih nego ni oblik njihova postojanja? Na to pitanje odgovorit će Vam, dragi čitatelju, jedan od klasika sf-a Poul Anderson već u idućem SIRIUSU u priči »Noć mutanta«. A dotad: srdačan pozdrav

Vaš

Borivoj Jurković

Djevica iz legende

Radivoj Papić

Došla je iznenada, nenajavljena i vidno usplahirena. Njene zelene oči, prozračne kao gorsko jezero bile su se zamutile pepeljastim olujnim tonovima. Pogled je skrivala kao da je željela da ga sačuva samo za neku svoju muku, za viđenje samo njoj potrebno.

Profesor Zurab, neusporedivi ginekološki ekspert svjetskog glasa, dočekao je svoju bivšu studentkinju sa očitim zadovoljstvom, pretpostavljajući novost zbog kojih se njemu jedino i dolazi.

— Kolegice, znači li vaša iznenadna posjeta i pretpostavku za radost? — osmjehujući se upitao je profesor.

Uzdahnula je teško, ne mogavši ni iz učtivosti da izmami osmijeh na licu.

— Da, želim da me pregledate, da konstatujete...

— Doktorice Baran, dobro sam pomislio !... Skinite tu masku tegobe s lica. Pa, to su sretni trenuci u životu. Najsretniji!

— Profesore, nisam udata, nisam se...

— Samo na tren profesor je bio zastao, iznenađen. Ali, brzo se snašao i nastavio:

— Kolegice, zar je to važno? Pa, vi ste uvijek bili nekonvencionalni! Važno je...

— Važno je, jedino je važno u ovom trenutku da me pregledate i utvrdite da li sam trudna — rekla je turobno.

Namrštivši se i ne rekavši ništa, profesor je šutke počeo da se priprema za pregled.

Kad je ušao iza paravana, profesor Zurab je na ležaju ugledao tijelo koje nije moglo da ne izazove divljenje. Skladna figura tridesetogodišnje žene mirovala je ljepotom nedokučive tajne. Doktorica Baran je tu tajnu još više skrivala molbom i preklinjanjem u očima, ali i riječima:

— Profesore, molim vas što prije me pregledajte!

— Čemu tolika žurba, draga, uostalom, vrlo brzo ćemo... Nije dugo trajalo dok je iskusni ginekolog utvrdio ono što je pretpostavio.

— E , pa čestitam, draga moja kolegice, vi ste trudni već tri mjeseca. Sve je u najboljem redu! Sve pulzira na najbolje mogući način!

Doktorica Baran se poslije tih riječi digla s ležaja i ukočena

pogleda ispružila ruke prema profesoru u očajanju i odbijanju

— Oh, ne, ne, nije moguće, dragi profesore — progovorila je gotovo plačnim glasom.

Profesoru je nešto čudno odjeknulo u njenom glasu, u tonovima očajanja kojim je odzvanjao.

— O, da, znam ja, mnoge mlade žene su neshvatljivo uzbuđene u ovim trenucima... To je i prirodno, jer graviditet donosi i mnoge psihičke varijacije... Ali, to će brzo proći...

— Nemoguće, profesore, nemoguće da je tri mjeseca! Jedva da je prošlo nepun mjesec dana! Jeste li zaista sigurni da je u pitanju tromjesečni graviditet? — pitala je gotovo panično.

— Više nego siguran, draga moja kolegice, više nego siguran! Čak je vaš primjer klasičan — rekao je profesor i počeo da navodi indikacije.

— Ali, prošlo je, ponovo vam kažem, samo mjesec dana! Samo mjesec dana — gotovo da je vapila doktorica Baran i u očajanju pokrivala lice rukama.

— Nemojte se uzrujavati, mila moja, vi ste se očito prevarili, mnoge mlade žene se preračunaju, kako se to kaže...

— Ali, on je dolazio samo prije mjesec dana, nepun mjesec dana, gotovo da je zavapila mlada ljekarka.

Zamišljeno ali blagonaklono profesor Zurab je posmatrao mladu ženu. Na licu i preplašenom pogledu čitao je veliku muku, slamanje i borbu koju ljudi vode sami sa sobom.

— Ali, drago moje dijete, svejedno je, važno je da se graviditet odvija najnormalnije, zdravo i moćno — trudio se da je smiri.

Odjednom, ona kao da se prenu i prisjeti da je naga pred muškarcem. Hitro je prekrila rukama dojke, davši time do znanja da želi ostati sama, da bi se obukla.

Profesor se udaljio teškim korakom.

Kad se pojavila odjevena, bila je ozbiljna i tužna, ali pribrana i odlučna.

— Profesore, problem je u tome što nisam imala standardni seksualni kontakt, a ostala sam trudna, rekla je mirno.

Profesor se iznenađeno trgnuo. Čutali su jedno vrijeme.

— Pa, znate, kolegice, desi se da spermatozoid...

— Ostavite — presjekla ga je — možete znati gdje se ja krećem, i koja je mjera svih mojih preventivnih higijenskih postupaka. Ne pominjite mi, molim vas ni jedan rijedak slučaj poznat iz medicinske literature...

— Pobogu, pa šta je u pitanju, drago moje dijete?

— Ja sam zatrudnjela dodirom ruke. Da, samo dodirom ruke, koja je bila suva i čista, samo tako!

Pogled doktorice Baran odlutao je kroz prozor u noć. Za svojim

pogledom, kao omlađijana, prilazila je prozoru i gledala u nebo osuto zvijezdama.

Približavala se ponoć jednog avgusta.

— Predlažem i molim vas najusrdnije, doktorice Baran, da posjetite mog uvaženog kolegu profesora Borova, psihijatra! Molim vas. Bojim se da ovaj slučaj nije sasvim u mom domenu — gotovo je šaptao profesor Zurab.

— Hoćete da kažete da sam suočena s deformitetima u psihičkom i emocionalnom području. Da sam iznenada oboljela. Da sam se opteretila fikcijama — gotovo je zavikala doktorica Baran.

— Oh, kolegice, nisam tako mislio !..

— Ne, profesore, nisam luda, zaista nisam luda! Ali, neka vam bude... Preporučite me profesoru Borovu! Da vidimo kako će se stvar razvijati, pa neka bar još neko o tome nešto sazna... Osim mene... Jer, jer, ja sam, profesore, začela bezgriješno, bez seksualnog kontakta, kao djevica, kao u legendi... kao u onoj legendi... Upravo tako !.. Samo, do danas ni ja u to nisam vjerovala... Od vašeg pregleda vjerujem, sigurna sam !...

Na licu profesora Zuraba pojavi se blagonaklon smiješak. On poseže za telefonom.

Prvi psihotest

Profesor Borov bio je korpulentan i naočit muškarac, a zrelim godinama, nasuprot debeljuškastom profesoru Zurabu. U stavu i pokretu bio je do kraja siguran i nadmoćno sugestivan.

Doktoricu Baran primio je ljubazno ali ozbiljno. Djelomično upoznat sa nemirom koji ju je dovodio njemu, nastupio je sa svim oznakama brižljivih pristupa bolesniku, prije svega ne pominjući sam problem.

— Ne okolišite, dragi profesore! Vaš uvaženi kolega profesor Zurab već vam je rekao... Da, ja sam bezgrešno postala gravidna, upravo kao djevica iz legende... Pošto slušate i naslušate se toliko nemogućih i nevjerovatnih opsesija, čujte još jednu. Jednu koju niste čuli, niti ćete je vjerovatno čuti. Reći ću vam ono što kažu svi slični bolesnici: da nisam bolesna i da je sve što ću vam saopštiti stvarna istina, neposredno doživljena stvarnost, da sam duboko svjesna svake riječi, svakog doživljaja koji saopštavam, svake asocijacije i zaključka...

Zastala je za trenutak.

— ... Ah, da, profesore, vi mi ne nudite da legnem na klasični psihijatrijski ležaj, hvala vam! Zahvaljujem se i što ste pristali da se prva seansa održi uveče, u vedroj noći punoj zvijezda, jer sam od prije izvjesnog vremena najsabranija, najlucidnija u tim večernjim satima... A, vidjećete zbog čega je to značajno, jer mi se čini da je u to doba moj kontakt sa zvijezdama najpotpuniji, zapravo sa jednom zvijezdom i jednim planetom uz tu zvijezdu...

U trenu se na licu profesora Borova osjeti drhtaj iznenađenja. Doktorica Baran se nasmiješi...

— Još jedan razlog za sumnje uvaženog psihijatra... Pa, neka zasad bude, neka budu još više potkrijepljene... Otvorićemo prozor, dragi profesore, pa ću ja umjesto na ležaj da se smjestim u fotelju do prozora. Tako ćete me testirati dok budem gledala u zvijezde, u moju zvijezdu. Ja ću govoriti, ja ću se sjećati, i koliko mogu prodirati u budućnost...

Ćuteći, profesor Borov je ustao do fotelje, okrenuo je prema prozoru i zvjezdanom nebu, zatim otvorio prozor. Isto tako, ništa ne govoreći, doktorica Baran je ustala, sjela u fotelju, okrenula se pogledom zvjezdanom nebu i čekala.

Čekao je i profesor Borov. Ozbiljan i neuobičajeno zainteresovan.

Počela je da govori, odjednom izmijenjenim glasom, koji kao da nije bio samo njen, nego djelomično pozajmljen, stečen odnekud.

— ... Bilo je to do trenutka kad se on pojavio u uobičajeno popodne u mojoj rejonskoj ambulanti. Pacijenata je bilo sve manje kako su se primicali večernji sati, da bi u jednom momentu čekaonica ostala potpuno prazna. Medicinska sestra zamolila me je da ode malo ranije zbog nekog privatnog posla. Sama u ambulanti, počela sam da se polako spremam za zaključivanje dana. Odjednom, čulo se tiho kucanje. Ustala sam, da na vratima dočekam pacijenta. Kad sam otvorila vrata, ugledala sam čovjeka koji je imponovao ljepotom sklada na prvi pogled, u licu i stasu. Godine mu je bilo teško odrediti, ali je djelovao kao čovjek zrele mladosti. Obučen je bio savremeno, besprekorno. Najčudniji na njemu bili su kosa i plavomodre oči... Kosa je bila plava i prelivala se u vatrene odsjaje, a oči su iz plavih nijansi prelazile u gotovo ljubičaste. Govorio je zvonkim glasom, ali sa nekim čudnim metalnim prizvukom i tačnošću koja je začuđivala:

»Nadam se da nisam zakasnio, gospođice doktor, da imate vremena još koji minut... Pogotovo što je slučaj težak i što ne trpi odlaganja, jer bi odlaganje moglo da dovede do teške katastrofe«, govorio je sigurno, razložno, bez ijedne nijanse ili indikativa koji bi ukazivali na nešto nenormalno.

— Priznajem, bila sam začuđena, živo zainteresovana: S nestrpljenjem sam očekivala dalja objašnjenja.

— Uvela sam ga u ambulantu, zamolila da sjedne i krišom ga posmatrala, pristupajući i vizualno dijagnostici.

» Dugujem vam izvinjenje, ja još nisam administrativno postao vaš pacijent, nisam se prijavio u vašu ambulantu, jer sam danas doselio u ovaj kraj. Ali, nadam se da nećete odbiti da mi pružite pomoć...«

— Kimnula sam potvrdno glavom i razmišljala o tome kako se čudno osjećam pred tim iznenadnim pacijentom, kako njegov pogled unosi u mene dotad nedoživljena i nepoznata raspoloženja, dobra i

prijatna raspoloženja... Taj pogled je milovao, njegove riječi su u nekim trenucima podsjećale na muziku koja je čovjeka ispunjavala gotovo blaženstvom.

»Dugo sam razmišljao kako da vam izložim svoj slučaj,« nastavio je da govori svojim čudnim metalno-sonornim glasom. »Odlučio sam da budem neposredan, da odmah pređem na stvar, jer ste ljekar posebne inteligencije. Ja sam biće iz kosmosa... O, vi izvijate obrve, znam da ćete u ovom trenutku pomisliti da pred sobom imate bolesnika sa nekom od vaših savremenih zemaljskih bolesti, nekog kosmomana. Za početak, saslušajte, recimo i jednog kosmomana, a spoznaju istine ostavite za trenutak potpunog osvjedočenja. Došao sam s planeta Tiuah, sa sunčevog planetarnog sistema uz jednu od 36 zvijezda u sazvježđu Coma Berenicas, Berenikina kosa kako ste ga vi na Zemlji označili, i po vašim mjerilima sa sjevernog dijela kosmosa...«

—... Tada je malo zastao, prosuo, čini mi se, neku muziku i neku nepoznatu materiju molbe prema meni kao da me je bez riječi molio da mu vjerujem. A u meni se zbivalo nešto čudno, nikad do tada doživljeno, mučan sudar i razumnog pristupa svemu što je ovo biće govorilo i emocija koja nikad do tada nisam doživljavala i koje su potiskivale zov razuma. Ipak, lomeći se, gotovo mehanički sam se opredijelila za oznaku da pred sobom imam jednog tipičnog psihopatu, upravo kosmomana. Ali, gledala sam ga ohrabrujući. Međutim, činilo mi se da on gotovo zna što ja mislim, kakve me sumnje progone.

»Doktorice Baran, planet Tiuah pogodila je velika nesreća. Jedna divna postojbina humanoidnih bića ostaće bez njih. Prijeti joj katastrofa prekida genetičke životvorne niti... O, bilo bi isuviše dugo da vam sve objašnjavam, da vam sve obrazlažem, moram da vam saopštim samo najosnovnije. Ali, vi ste izabrana, vi ćete razumjeti...«

*

Doktorica Baran pričala je kao u hipnotičkom snu, ali otvorenih očiju uprtih prema sjevernoj strani neba, kao da je pred sobom imala sagovornika iz dalekog sazvježđa na sjeveru kosmosa.

Doktor Borov ni jednom je nije prekinuo. Ćutao je i posmatrao zamišljeno. I zabrinuto.

*

»... Naš planet je tri puta manji od Zemlje i triput se brže okreće oko svog sunca... Ali, kod nas nema noći, jer smo toliko razvili tehniku i umijeće, da se nailaskom odgovarajuće polulopte u dio koji ne osvjetljava Sunce, automatski pale vještačka svjetla koja osvjetljavaju čitavu zamračenu polovinu planeta svjetlošću koja je ravna sunčevoj... Ne govori li vam samo taj podatak, doktorice Baran, da smo razvijena civilizacija. Biću neskroman, razvijenija je od vaše na Zemlji za desetine hiljada godina, ako bi se stepen razvijenosti i mogao

vremenski da mjeri...«

— Odjednom je zastao, ukočio se, pogledom odlutao i postao odsutan. Pokušala sam da ga oslovim, ali uzalud. I, tada sam se zapanjila. Iz njegovog grla počeli su da izlaze određeni tonovi, koje ne bih mogla uporediti s ikakvim koji se čuju na Zemlji. Bila je to muzika, sa jedva čujno iznijansiranim notnim modulacijama, nešto kao svjetlost koja bi se opredmećivala u zvuku. U nekim trenucima pomišljala sam kako to čudno muzičko javljanje i ne dolazi iz njegovog grla, nego se odvaja od njega čitavog, proizlazi iz njegovog ukupnog bića i postojanja. Jer, zaista, to se javljalo i kad su mu usta bivala zatvorena. U magnovenju, zaključila sam da biće preda mnom ima neke specifične halucinatorne napade. Željela sam da ustanem, da bih mu na neki način pomogla, da mu opipam puls, ali, gle, čuda, nisam se mogla da pomaknem, bila sam prikovana za stolicu, kao da se nada mnom bila spustila nježna, ali moćna i neprobojna vazdušna zavjesa . .

— Najzad, pokrenuo se. Prvo se nasmiješio i ponovo me pogledao svojim čudnim plavo-ljubičastim očima i tada sam se ponovo osjetila oslobođenom, moćnom da se pokrenem, da ustanem.

»Oprostite zbog ove male blokade u koju ste bili stavljeni, ali se to moralo učiniti, jer su me pozvali na razgovor sa kosmičkog broda mog planeta, i to na hitan i neodgodiv razgovor. Poruka govori da se ono što vas molim više ne može odgađati ni trenutka... Doktorice Baran, vi morate pomoći ljudima sa planeta Tiuah da nastave svoju vrstu, da se množe, da ožive svoju genetičku nit. A vi to možete, vi to možete najbolje i najsigurnije, jer vi ste izabrana.«

»... Vi ste našim svedokučivim kosmoenergetskim impulsatorima, koji mogu da dopru u svaki kutak našeg kosmosa, tretirani u svakom atomu vašeg organizma. Od milijardi tretiranih bića u kosmosu, vi ste najsavršeniji, svaka čestica vašeg organizma je u savršenom skladu sa svemirskim kretanjima i zakonitostima, vi možete dati ponovo život bićima planeta Tiuah... Oh, da! Moram vam reći da je prekid genetske niti nastao prvo kod ženskih bića našeg planeta. Naše žene nisu mogle da primljeni muški osnov zadrže u svom organizmu, da ga on prihvati i razvije u novi život... Sve znamo, mnogo znamo, toliko znamo da možda vi na Zemlji niste u stanju da shvatite doseg našeg znanja, ali uzroke tom genetskom prekidu ne znamo... Možda je u pitanju utjecaj antimaterije izvan granice našeg kosmosa, možda nam je neki svijet sa one strane predodredio da nestanemo, i mi, na planetu Tiuah, a kasnije da se prekid genetske niti proširi dalje, kao epidemija po čitavom našem kosmosu. Ali to sad nije najvažnije... Najvažnije je da su došli posljednji trenuci za životvornost i muške genetske snage s planeta Tiuah. Naši naučnici su utvrdili da i ta snaga nestaje... Upravo maločas, dok ste vi bili blokirani u pokretu, razgovarao sam direktno

sa prvim bićem našeg planeta, sa Predvodnikom. Rekao mi je da ne čekam. Dok smo razgovarali, ponovo sam testiran kosmoenergetskim impulzatorima... Rekao mi je da su pokazali, da moja genetska moć ima po vašim vremenskim mjerilima još nepun sat trajanja. A, ja sam, doktorice Baran, ja sam posljednji. Taj sat u meni je posljednji sat budućeg života bića sa planeta Tiuah. O, mi živimo po osam stotina godina, po principu da to doba doživi onaj ko želi... A, mi, znate, umiremo jednostavno, naprosto željom da ne živimo izjednačimo se sa smrću! Odlazimo u memorijalne depoe planeta, legnemo u sarkofag označen našim brojem postojanja, smirimo se do prestanka svih vitalnih funkcija u organizmu i nestaje nas duhom... Poslije određenog vremena, automatski se uključi mumificirajući gas, koji nas materijalno ostavlja do tančina onakvim kakvi smo bili. I, tako ostajemo za vječita vremena, hermetički zatvoreni u providnom sarkofagu... A ima već dugo vremena da se sarkofazi množe, ne zbog želje za nepostojanjem, nego zbog toga što se ne obnavljamo. U našim kućama novog života, koje vi zovete rodilištima, vlada grobna tišina, dugo vremena nema ni jednog pokreta u novom postojanju, u nastancima života...«

— Zastao je, podigao ruke ukoso prema glavi i pogledao me, pokrenuvši u meni svaki nerv, svaki atom plazme; sva sam se uzburkala, zacrvenjela, napregla u nekom neshvatljivom očekivanju...

»... Molim vas, Izabrana«, nastavio je on, »da budete Pramajka nove ere Tiuaha, Tiuahaćana, koji će odsada da se rađaju, da nastaju. Rodite nam Praroditelje, našeg novog Adama i Evu, rodite nam dvojke, kako vi to na Zemlji kažete, dozvolite da ja budem otac, jer ja to jedino još s planeta Tiuah i mogu da budem!«

— Molbi se nisam mogla opirati, ali ne samo zato što je možda preda mnom bio bolesnik, kosmoman, nego zbog nekog čudnog doživljaja radosti i blaženstva, zbog nekog silnog osjećanja veličine u koju utiče moj život i moje biće. Možete se smijati koliko hoćete, doktore Borove, ali kad sam potvrdno kimnula glavom, dala sam pristanak... ne pacijentu kome treba povlađivati nego partneru, muškarcu, kome se od sveg srca kao žena predajem... Da, tako sam osjećala, a ne mislila, jer misli nije bilo, one su eruptivnošću emocija bile potisnute...

»Ja sam Eui, tako bi se to jedino približno moglo da iskaže vašim glasovnim mogućnostima. Kod nas nema konsonanata, jezik je sastavljen od nekoliko stotina vokala, pa vam naš govor može da izgleda kao pjevanje po vašim zemaljskim čulima. Biću vaš muž, ali ne bojte se, Izabrana, neću biti mužjak u ljubavi kao kod vas na Zemlji, jer je na Tiuahu prije hiljadu godina nestalo tog načina spajanja. Visoki razvoj i za vas neshvatljivi dometi naše civilizacije praćeni su i fiziološkim promjenama u pravcu savršenstva i sublimirane ljepote. Mi

ljubav govorimo, mi ljubav činimo pogledima i nježnim dodirima, a veličanstveni trenutak spajanja ostvaruje se samo potpunim voljnim emocionalnim sažimanjem dvaju tijela i apsolutnim prepletom svih vitalnih energija jednog i drugog organizma. Ne postoji postiđujuće svlačenje, niti zapravo animalni čin koitusa. Ono što vi zovete ejakulacijom i orgazmom, kod nas je izraženo dubokim osjećajima i doživljajima radosti, blaženstva i spokoja u potpuno savršenom vidu. To je ono što vi Zemljani čitavog života očekujete i slutite ali nikad ne dočekujete...«

— Mili! — uzviknula sam tada i protiv svoje volje, jer sam odjednom osjetila da je to čovjek koga čekam čitavog života i, čini mi se, shvatila zašto se nikad nisam mogla istinski da vežem ni sa jednim muškarcem, zašto sam ostala djevica...

»Izabrana«, rekao je on i počeo da mi prilazi sa ukoso ispruženim rukama prema glavi, nastavljajući da od sebe odaje muziku koja je u stvari bila govor Tiuaha.

— To što sam tada doživljavala zaista je bilo apsolutni sklad i savršenstvo života i njegovog smisla. A on je prišao, gledao me prodorno svojim divnim plavo-ljubičastim očima, obgrljavao i ne dohvatajući me, grlio me onim što je zračilo iz njegovog bića, a to je bilo snažnije i divotnije nego svaki poljubac, zagrljaj, tepanje ili umiljavanje. Pošto je prišao, blago je spustio dlanove na moje obraze i nježno, savršeno nježno me pomilovao. Tada sam sva protrnula, proželi me žmarci, osjetila sam valjda ono što mi medicinski nazivamo orgazmom. Kao da je oko nas svirala najdivnija muzika, kao da su pjevale ptice iz dječački zamišljenih rajskih vrtova. Zatim se polako počeo da udaljava od mene, ali neprestano me gledajući. Iza njegovih leđa otvorio se prozor.

»Izabrana, ja sam uspio da pružim vašem ženskom biću svoj muški genetski osnov. Prihvatili ste ga, o nova Pramajko i Praroditeljko planeta Tiuah, svojom voljom i punim emocijama. Hvala vam, ako je potrebno za to zahvaljivati po vašem zemaljskom redu! Ja odlazim, ja moram do svog sarkofaga, jer me je predaja genetskog osnova dovela do nepostojanja. Oprostite, o Izabrana moja !.. Doći će, oni će doći do vas, a kasnije i po vas kada nastane trenutak«, još je rekao prije nego što ga je nestalo. Začula sam jedan moćan šum i nije ga više bilo, profesore Borove.

— Trebalo bi da imam pitanja, ali ja ih u ovom trenutku nemam — rekao je profesor Borov, ne mogavši da skrije zbunjenost.

— Razumijem vas, potpuno, vi želite da konsultujete literaturu i svoje kolege... Ali, dragi moj profesore, još jednom vam kažem, da sam rekla potpunu istinu i da vjerujem u sve što sam vam ispričala sigurnošću zdrava i normalna čovjeka, Čak sam u vjeri sada čvršća pošto sam vam sve ispričala. No, doći ću ponovo, da vam ispričam i

sve što će slijediti. Prisjetite se, ja sam tek tri mjeseca gravidna po mjerilima sa planeta Tiuah, a predstoji još šest mjeseci, pardon, dva mjeseca po onom kako teče ovaj genetski ciklus na mojem planetu...

— Dolazim, nadam se uskoro, profesore Borove, sa novim vijestima — rekla je doktorica Baran i vidno raspoložena pozdravila se s očito duboko zamišljenim profesorom.

Drugi psihotest

Poslije dvadeset dana doktorica Baran ponovo je zakucala na vrata profesora Borova. Zračila je radošću i srećom, bila se okitila znacima materinstva, uoblila i rascvjetala u ljepoti.

Profesor Borov ponovo nije mogao da skrije duboku zamišljenost koja je njime ovladala čim je ona kročila u njegov kabinet. Nisu mu pomogle ostvarene konsultacije, takvog slučaja nije bilo, niti takve psihičke deficitarnosti u dosada poznatim slučajevima oboljenja.

— Donosim vam vijesti o Čudima koja će vas tek zbuniti, poštovani profesore — rekla je pomalo vragolasto.

Gotovo mehanički, profesor je mladoj doktorici ponudio da sjedne.

— Dolazili su, ali bez mog Euija — tada reče doktorica Baran, glasom osjenčanim tugom.

— Ipak, draga kolegice, ispričajte mi sve što smatrate da je potrebno u ovom trenutku — kazao je profesor Borov, sa vidljivim znacima nesigurnosti koja mu nikad nije bila svojstvena.

Bilo je ponovo zvjezdano veče kasnog avgustovskog dana. Sjela je do prozora i zagledala se u nedokučive daljine. I počela do govori...

— U stvari, dragi profesore, moje novosti se mogu vrlo kratko i jednostavno saopštiti. Nakon posljednje seanse kod vas, uzela sam duži odmor i povukla se u jedno planinsko odmaralište. Sigurna u ono što mi se desilo, počela sam da živim vrlo spokojno i mirno. I da čekam. Kad je prošlo četrdeset pet zemaljskih dana od mog susreta s Euijem osjetila sam u sebi novi život. Plod u meni je oživio. Dvije noći poslije toga, kad sam se povukla u svoju sobu, upravo prije nego što ću zaspati, začula sam šum koji se oglašavao kao onaj kad je iščezao moj Eui, a odmah potom divnu tihu muziku nepoznatu na našem planetu. U poluzamračenoj sobi, odjednom sam ugledala dva bića obučena u toge slične rimskima, u više nježnih boja. Bili su to muškarac i žena. Stajali su nijemo, sa prekrštenim rukama na prsima. Nasmiješila sam se, i tek tada je žena progovorila divnim metalno-sonornim glasom:

»Donosimo vam pozdrave sa planeta Tiuah od svih njenih ljudi, koje je okrilila do sada nepoznata radost što su dobili Pramajku! O, Izabrana, naši kosmoenergetski impulzatori su potvrdili da je u vašoj utrobi počelo da se začinje novo čovječanstvo planeta Tiuah! Sa velikim poštovanjem pozdravlja vas Predvodnik i moli da primite njegovo poštovanje na najponizniji način po zemaljskim običajima.

Dozvolite nam da u njegovo ime poljubimo vaše stopalo«, govorila je žena, ljepote koju je teško opisati.

— Pali su zatim na koljena, prignuli glave tlu i puzeći došli do mog ležaja. Ne znam ni kako su mi se stopala našla u njihovim rukama. Ljubili su ih.

»Predvodnik vam poručuje, da u trenutku kad bude trebalo da se porodite, budite spremni za odlazak na naš kosmički brod koji kruži oko Zemlje. Tamo moraju da počnu svoje postojanje naši Otac i Majka«, rekao je muškarac pošto su oboje ustali od mog ležaja i vratili se u prvobitni položaj, prekrštenih ruku na prsima. Bio je kao i Eui, divan, neopisiv u ljepoti.

— Nasmiješila sam se ponovo i klimnula glavom.

»Ja sam Eua, najstarija žena Tiuaha, približavam se osamstotoj godini po vašim vremenskim mjerilima«, rekla je ona. »Ja sam Aeo, i brat sam blizanac Eue«, rekao je on.

— Potom smo, profesore, dugo razgovarali. Stavili su mi se na raspoloženje za sva obavještenja o mojem planetu... Ali, besmisleno je da vam o tome pričam... Kao ni ja, i vi ne biste ni polovinu informacija mogli da razumijete. Naša moć spoznaje nije dotle dosegla. No, reći ću vam samo jedno, da bi razumjeli moju radost i sreću: možda je tajna kosmosa, njegovog postojanja, početka i kraja u ženi... Rađajući, ona se osjeća gospodarom kosmosa, svega što je nastalo, što postoji i što će postojati...

Doktorica Baran je zaćutala i dugo gledala u pravcu sjeverne strane neba.

Kad su se opraštali, sa vrata je rekla profesoru Borovu:

— Pozvaću vas još jednom, profesore, kad se porodim i vratim sa kosmičkog broda planeta Tiuah. Znate, ja tamo ne mogu ostati, jer se ne bih mogla adaptirati na uslove života. Naši organizmi nisu naučeni na istinski raj, dragi profesore Borove!

Treći psihotest

I pozvala je doktorica Baran profesora Borova, šezdeset i treći dan poslije pregleda kod profesora Zuraba i prvog psihotesta, devedeseti dan poslije kontakta sa Euiem sa planeta Tiuah.

Bila je sretna, mirna i spokojna. Ljepša nego ikad. I oslobođena spoljnih oznaka materinstva, ali s izrazom na licu koji je otkrivao onu vrstu sreće koju mogu imati samo majke.

Sastali su se u sobi doktorice Baran, u planinskom odmaralištu. Bila je opet zvjezdana noć, ali novembarska.

Ustala je, prošetala sobom pred zapanjenim profesorom, da bi vidio kako joj se vratio njen izrazito vitki stas.

— Profesore, prije nego što počnem ma šta govoriti, pružiću vam dokaz — rekla je, zamračila sobu i izvadila iz torbice jedan predmet roanboidnog oblika smaragdne boje. Jednu njenu stranu usmjerila je

prema slobodnom prostoru sobe, ispred fotelje u kojoj je sjedio profesor.

Začuli su se neodređeni šumovi, a zatim nježna muzika. Kao da su se rastvorile zavjese polumraka, odjednom je usred sobe izronio divan dječji ležaj. Na njemu se ukazalo dvoje djece, zlatastih kosa — dvije novorođene bebe. Utisak je bio veličanstven, djeca kao da su se istinski nalazila pred njima. U jednom trenutku začulo se i gugutanje jednog od njih.

Doktorica Baran je spustila romboid. Svega je nestalo u trenu.

Profesor Borov je ukočeno gledao u mladu ljekarku, a zatim zario lice u šake.

— Vidjeli ste, profesore, reljefnu kosmičku tevefonsku emisiju s kosmičkog broda planeta Tiuah... Poslije toga, mislim da vam mogu reći ostalo... pa da vjerujete !... Otišla sam na kosmički brod kosmogravitacionim elevatorom. U trenu!... Na jedan sat prije porođaja. Tiuahansku kliniku novog života vam ne mogu opisati u dostignućima, u perfekcioznosti. Porodila sam se bezbolno, potpuno svjesna svega oko sebe. Odmah poslije porođaja bila sam zdrava, potpuno moćna. Svoju kćerku i sina izljubila sam pogledima. A zatim sam odvedena Predvodniku. Odate su mi počati. Nemam riječi da vam ih opišem, jer bi bilo besmisleno da vam mogućnostima našeg jezika govorim samo šture superlative... Njihov kosmički brod potom je krenuo na planet Tiuah. Trebaće im vremena.

— ...Znam samo jedno, začela sam kao djevica, možda onako kako u biti žele sve žene da donose novi život.

— Ah, da, tamo na Tiuahu nema predrasuda incestnog karaktera, znate... Uostalom, zar Adam i Eva mogu biti incestni? Inače, ja ću ponovo u svoju ambulantu, da živim kao i sve žene, jer su na svoj način sve one djevice i legende. — Ućutala je i zamislila se.

Ne rekavši ništa, profesor Borov je ustao, poljubio je n ruku i duboko joj se poklonio. Kao da joj je ljubio stopalo.

Osam kratkih priča

Osam autora

ODGOVOR

Terry Carr: Answer

Preveo: *Zoran Milović*

— Kako je to: biti čovjek? — upita stranac Stana Nelsena.

Prošla je sekunda ili dvije dok su riječi uspjele probiti Stanovo raspoloženje. Sjedio je satima nepokretan u predsjedničkom apartmanu hotela Statler Hilton, dok su mu kratke, nepovezane misli promicale umom. Pogleda kroz prozor prema plavičastim zvijezdama što su sjale nad gradom.

Stranac je imao suhu, naboranu kožu, a na sebi odjeću nalik na togu. Bio je visok više od dva metra i imao je dva velika, obojena oka, kojima je strpljivo zurio u Stana čekaiući odgovor.

— Oprostite — reče Stan. — Što ste me pitali?

— Kako je to: biti čovjek? — stranac strpljivo ponovi pitanje.

Stan se namršti, prilično ljutit što ga uznemirava ovako uzaludnim upitom. Stranac je bio vrlo zamišljen, čak zabrinut, kao i onda kada su ga pronašli među ruševinama New Yorka.

Nakon početnih pitanja ostavljali bi ga samog, ako je želio biti sam, a tako je gotovo uvijek i bilo.

— Ja nisam bio čovjek — Stan kratko reče strancu. — Još sam dječak, samo mi je petnaest godina.

Stranac proizvede zvuk sličan kikotu.

— Onda kako je to biti dječak kojemu je samo petnaest godina? Doista želim znati, Stane Nelsenu. Vidio sam ŠTO se dogodilo s ovim planetom — želim znati KAKO se to zbilo.

— Rekao sam ti, svima vama — promrmlja Stan. — Bio je rat, s bombama i živčanim plinovima, a kasnije... kraj. Sve je bilo gotovo prije nego što smo čuli vaše signale iz svemira; onda je ostalo još samo nekoliko živih ljudi u New Yorku. Svi su oni umrli prije no što ste se

spustili. Svi osim mene.

Stranac zakima glavom, i nešto duža kosa na vrhu njegove glave zamreška se u kretnji značenje koje Stan nije razumio.

— Sve si nam to već rekao, ali nisi nam omogućio da shvatimo zašto se to dogodilo. Očigledno, razlog je u tome što je to bio čovjek, pa stoga želim znati kako je to biti takvo biće.

— Ne znam — reče Stan. — Nikad o tome nisam razmišljao na taj način.

— Onda, molim te, promisli o tome sada — reče stranac.

Odmaknuo se od prozora i stao, gledajući van. Iza njega je Stan mogao vidjeti nazupčane obrise ogoljelih i slomljenih zgrada kako rastu nasuprot sivom nebu. Tamo vani, znao je, bili su razdrobljeni ostaci nekad najvećeg grada na Zemlji — sada mrtvog i praznog.

Zakimao je glavom. Kako je drugima mogao objasniti zašto su ljudi počeli rat, kad su vrlo dobro znali da će to biti kraj za čitav rod?

Ni sam nije znao zašto.

— Kako je to bilo, Stane Nelsenu? — zapita stranac još jednom, okrenuvši se od prozora.

Stan se podiže.

— Pođi sa mnom u grad — reče — pokušat ću ispričati nešto o tome.

*

Hodali su kroz ono što je nekad bilo srce Manhattana — išli su polako, zastajkujući među ruševinama prodavaonica, kazališta, muzeja. Prošli su spaljenom ledinom što je nekad bila Centralni park i Stan je pokazao strancu mjesto gdje je nekad igrao bejzbol, na travnjaku gdje je sada bilo samo ispucalo tlo; gdje je nekad veslao na jezeru što je isparilo zbog topline koju je stvorila bomba nad New Jerseyjem, tako da je sad tamo bila samo hrapava udubina u tlu, spaljena i ispucala poput suhe pustinje; mjesto gdje je kikirikijem hranio vjeverice i gdje je vidio medvjede i tigrove u kavezima i gdje ga je nekoć s drveta radoznalo pogledala neka ptičica.

Zatim je strancu objasnio što su to bili vjeverice i medvjedi i tigrovi i ptice, jer više nitko od njih nije ostao, baš kao što više nije bilo ljudi osim Stana.

Kad je sve to završio, stranac ga upita:

— Je li sve bilo tako lijepo, kao stvari o kojima si mi pričao?

Stan promisli, i polako zakima glavom.

— Ne — reče, i povede stranca do ugla ulice gdje je neki starac umro, u zaprljanoj košulji i s bocom vina u jednoj ruci; do mjesta gdje je bila tučnjava noževima koju je nekad sa zanimanjem promatrao; do zgrade gdje je nekad bio klub čiji je i on bio član, i gdje su nekad glasali da za članove prime kineske dječake, ali ne i Crnce. Onda je rekao strancu što su to bile različite rase, i zašto su neki ljudi smatrali

da su one bile različite. Imao je teškoća objašnjavajući ovo posljednje.

*

Kad su se vratili u hotel, stranac reče:

— Mislim da si dao sve od sebe da mi rastumačiš, Stane Nelsenu. Ali, tu ima previše proturječnosti. Dobro i zlo jedno kraj drugoga, ponekad u istom čovjeku; ljepota i ružnoća, laž i istina, snaga i slabost, sve zajedno izmiješano. Ne čini se previše logično.

— Nikad nisam o tome mnogo razmišljao — reče Stan polako. — Ali, smiješna je stvar pričanje o tome, pokušaj da ti pomognem da shvatiš. To me je navelo da i sam vidim neke stvari. Iznenada, dok smo šetali naokolo, shvatio sam da sve to što sam rekao nije imalo nikakva smisla. — Namrgodi se. — Ali, bila je to istina, a ja je nikad nisam vidio, sve do sada... sve dok je nisam vidio tvojim očima.

Stranac ga je gledao nekoliko sekundi, obojene su mu oči sjale na popodnevnom suncu.

— Ne — reče — nisi vidio sve te stvari mojim očima. Vidio si ih i sam, ali nikada o njima nisi razmišljao. Eto, to je bila vaša greška.

Stan zakima glavom, gledajući naokolo razbacano kamenje i grede, izlomljene pločnike, od vatre crne ulaze.

Povjetarac-skitalica je puhao noseći sa sobom smrad raspadanja i smrti koji je sada pritiskao grad.

»Ovo je strašno velik grad da bi bio sada ovako prazan«, pomisli Stan, »i to je još jedna proturječnost za stranca.«

— Da, bila je to greška — reče glasno. — Ali, bila je to greška koju smo svi mi načinili. Nismo vidjeli što je pred nama. — Zastao je, razmišljajući. Zatim doda: — Pitao si me anije kako je to bilo: biti čovjekom. Čini mi se da je ovo pravi odgovor: pravili smo teške greške. Svi. Pravili smo greške.

(Objavljeno prema dogovoru s GPA München)

OBRANA

A. E. Van Vogt: Defence

Preveo *Zoran Milović*

U utrobi mrtvog planeta umorni stari stroj se probudio. Blijede katodne cijevi zatreperiše nejednolikim svjetlom, i polako, oklijevajući, glavni se prekidač pokrene iz negativnog u pozitivan

položaj.

Začu se pištanje rastaljena metala, dok su se umorne bakarne legure svijale pod naletima snažnih valova energije, metal se ukrutio poput čovječjeg mišića podvrgnutog nepodnošljivom udarcu električne energije, a zatim se prekidač rastali u plamenu i muklo udari o prašni pod.

Ali, prije no što je umro, uspio je uključiti kotač da se kreće.

Sada se tkivo drevne tišine u prostoriji izmijenilo. Kotač se lijeno zavrtio na osjetljivom jastuku ulja koji, moglo bi se slobodno zaključiti, kao da je u najmanju ruku preživio milijune godina. Tri je puta kotač napravio puni krug, a zatim mu se ležište raspade i prosu po podu. Golemi kotač završi udarivši o zid i napola se raspavši u prašini umiri se na podu, potpuno beskoristan.

Prije no što je umro, kotač je zarotirao polugu koja je otvorila sićušnu pukotinu u podnožju gomile urana. U procijepu ispod pukotine uran je zasvjetlucao beživotnim srebrnim sjajem.

S kozmičkom zadihanošću, dva metalna hemoroida gledahu jedan drugoga. Probudili su se. Životu koji je tekao među njima nije više bio potreban period inkubacije. Jedan pogled, i oni se promijeniše u žestokoj aktivnosti metalnog taljenja. Gornji je, potekavši mlazom, svom svojom skrivenom snagom navalio na donji.

Plamteća masa poput slapa je ponirala duž kanala u specijalnu komoru, gdje je, uvijajući se, ključala, kipjela, i čekala. Tu je grijala hladne, izolirane zidove, namirujući time električnu struju. Kobna struja pulsirala je tiho pećinama mrtvog svijeta.

U svim komorama isprepletenog sistema podzemnih tvrđava čuo se glas. Promukao glas šaputao je poruku iz zvučnika na jeziku toliko dugo neupotrebljavanom, da se čak i jeka rugala značenju. U tisućama prostorija glas nevjerojatno daleke prošlosti govorio je tišini, čekajući na odgovor, i ne dobivajući ga prihvaćao umjesto njega tišinu.

Tog trenutka u tisućama prostorija istovremeno prekidači promijenise položaj, kotači se pokrenuše, uran zastruji u specijalno sagrađene komore. Nakon toga nastupi stanka dok se finalni proces uhodavao. Elektronski strojevi postavljahu jedan drugom bezbroj pitanja.

Kazaljke pokazivahu različite veličine.

— Ondje? — pitahu cijevi uporno. — Od onuda?

Kazaljke se ustališe na jednom mjestu.

Cijev koju su pitali, čekajući neko vrijeme, zatvori relej.

— Od onuda — reče potpuno sigurna tisućama elektronskih naprava što su čekale.

— Objekt što se približava stigao je od onuda! Tisuće receptora čekahu tiho.

— Pripravni? — upitaše.

U mehanizmima prostorija iza komora s užarenim uranom, svjetla lakonski spremno zatreptaše.

Odgovor je bila kratka, neopoziva naredba.

— Pali!

U trenutku kad su bili oko pet stotina milja iznad površine, Peters problijedi i nervozno se okrene Graysonu.

— Što je to, do vraga, bilo? — ljutito upita.

— Što? Nisam gledao.

— Zakleo bih se da sam vidio bljeskove vatre kako se dižu odozdo. Toliko mnogo da ih nisam stigao sve ni izbrojati. Ubrzo zatim mi se učinilo da nas je nešto mimoišlo.

Grayson zatrese glavom samilosno.

— Ha, i tebe su na kraju ulovili mali zeleni, Pal. Ne možeš podnijeti napetost pri prvom pokušaju spuštanja na Mars. Smiri se, momče, smiri se. Još malo i tamo smo.

— Ali, kunem ti se...

— Ma, poludio si.

*

Više od 68 milijuna kilometara iza njih Zemlja se zaljulja i zatrese, dok su tisuće superatomskih bombi eksplodirale u neprekidnoj baraži atomske grmljavine.

Gotovo u času magla je prekrila stratosferu, skrivši tako detalje katastrofe zvijezdama što su gledale.

(Objavljeno prema dogovoru s GPA München)

PO SVAKU CIJENU

István Kaszás: Barmilyen aron

Preveo *Zlatko Glik*

Bila su petorica. Tri duge sjene, dodirujući jedna drugu, ispružile su se po rastresitom tlu pješčane pustinje — četvrta, jednako nepokretna, bila je nešto dalje od njih. Prošle su duge minute dok se i peti čovjek pojavio na vratima rakete. Sjene su se u međuvremenu lagano pokrenule dok se zeleni sunčev krug brzo penjao po narančastom nebeskom svodu.

S onu stranu pustinje što se gubila u beskonačnosti poletjela je nevidljiva i za čovjeka neshvatljiva poruka... ali onaj kome je bila

upućena čuo ju je: »Raspršiti sumnje! Raspršiti sumnje... po svaku cijenu!!!«

Kapetan je držao oružje u ruci. Dok je govorio, hladni je pogled upravio iznad glava ljudi, tamo gdje se užarena pustinja stapala s crvenkastim rubom neba.

— Bića na koja smo naišli nisu ni najmanje dobronamjerna — rekao je tvrdo. — Moramo obraniti Zemlju od njihova utjecaja! Moramo obraniti... po bilo koju cijenu!

Glavom je pokazivao na suprotnu stranu prema dalekim bregovima.

— Jedan između nas — nastavio je — završio je svoj put u onoj spilji gdje smo proveli posljednju noć. Jedan između nas otada više nije Zemljanin! Ne znam tko je taj — nema načina da ga prepoznamo, barem ne sredstvima kojima raspolažemo. Ali, bilo tko to bio, mogu ga spriječiti da se vrati na Zemlju!...

Podigao je oružje. Ljudi očajno zavikaše. Navigator je tamo gore sav u čudu promatrao što se događa. Kad su odjeknuli pucnji, oči mu je zaslijepilo čudno svjetlo.

— Morao sam to učiniti — reče Baade — i imao sam pravo...

Zraci uzdignutog sunca obasjali su dva lesa pokraj rakete. Jedan od njih nalikovao je na smežuranu ljubičastocrvenu gomilicu.

— On je bio taj — reče Baade — jadni Jeff!

Spustio je oružje u tok i krenuo gore po stepenicama. Zaustavile su ga tihe riječi:

— Samo časak, kapetane...

Pogledao je navigatora, a onda mu se pogled spustio na ono što je drugi čovjek držao u ruci. Zaprepašteno je povikao i posegao za oružjem. Ali, zakasnio je...

Navigator je tek ovlaš pogledao tamnoljubičastu gomilicu na pragu stepeništa. Bilo mu je dosta onoga što je čas prije vidio. Zavrtio je u ruci pištolj i stavio ga u džep. Krenuo je prema raketi.

— Ni tvoj put, kapetane Baade — mrmljao je sagnuvši se na ulazu — ni tvoj put nije tek sada završio...

Pri tome je mislio na daleku spilju koju nikada nije vidio.

Zatim su zahukali motori i raketa se uputila prema svijetlim zvijezdama ispisujući vatreni trag po narančastom nebeskom svodu.

NAJPRIMITIVNIJI

Ray Russell: The Most Primitive

Preveo *Zoran Milović*

Još je tamo?

Da. Još! Slijeva, u tom malom komadu svjetla. Ne mnogo. Ali dovoljno da me održi još neko vrijeme.

Ne smijem navaliti odmah. Previše je opasno. Moram čekati. Moram se prisiliti da čekam. Ovdje u sjenci. Dok se ne pomakne taj komad svjetla. Dok ne dođe sjena.

Teško je čekati. Koliko dugo stojim već ovdje ovako nepokretan? Ne znam. Kada sam posljednji put jeo? Ne sjećam se.

Nije kao u starim danima.

Bila su to dobra vremena. Usprkos Njima. Nismo znali što je glad. Toplina. Udobnost. Pun želudac. Jelo, san i novac. Dobra vremena.

Sada je većina od nas mrtva. Naša tijela, poput smeća, zagađuju u gradu zrak svojim smradom. A mi koji smo ostali borimo se za svaki komadić.

Hrana je tamo prijeko. Želio bih da pridem i pomirišem je. Da iskoristim šansu i zgrabim je.

Ne. Previše je opasno. Prošli put jedva sam spasio goli život.

Nemoj misliti na hranu. Misli o nečem drugom. Misli o tarim dobrim vremenima.

Kakve smo samo budale bili. Bojali smo se Njih. Sada se bojimo jedan drugoga. Neće proći mnogo vremena, a mi ćemo jesti jedan drugoga. Čuo sam da su neki od nas već...

Što je to? Tamo prijeko, čini mi se da sam spazio nekakav pokret. U tom komadiću sjene tamo na uglu. Netko? Čeka? Čeka da zgrabi hranu? Moju hranu?

Nije sigurno. Moram biti pažljiv.

Stara vremena. Kako smo samo bježali od Njih? Po, sada smo sami. Sve je naše.

Malo-pomalo, Oni su otišli. Maknuli se. Otišli. Ostavili grad prazan. Ostavili ga nama.

Za trenutak bilo je to vrlo dobro. Za vrlo dug trenutak. Bilo je predobro u to povjerovati.

Na kraju i previše dobro.

Išli smo gdje smo god htjeli, nije bilo Njih da nas zaustave. A onda smo jeli i jeli i jeli. Postali smo debeli. Mislili smo da će dobra vremena trajati vječno.

Netko je tamo? Ništa se ne miče. Mora da mi se priviđaju stvari.

Loša vremena nisu došla odjednom. Nego polako. Kao prvo, zaključili smo da nestaje hrane. Činilo se nemogućim. Prije je uvijek bilo dovoljno hrane, više nego dovoljno.

Ali, kada su Oni otišli iz gradova, i hrana je otišla s Njima.

Još dugo ostalo je mnogo, ali onda je počelo nestajati. Život je dalje tekao teško. Sada je preostalo samo nekoliko komadića.

Kao ovaj komadić tamo prijeko. Smračilo se. Vrijeme je da se pomaknem...

Nije najbolje, ali je bolje nego ništa. U starim vremenima imali smo šećer, kruh, ulje; sada smo sretni ako nađemo komadić papira. Moram jesti brzo, u slučaju... EVO GA, DOLAZI!

svežder, noćna zvjerka, mršava, s dugim vlaknastim ticalima, velikim očima, smeđkastom kožom kao prevlakom. Mnogo stariji od čovjeka, oni su najprimitivniji krilati kukci, i uz to i najprimitivniji kukci fosili. Naziv dolazi od španjolske riječi cucaracha. Vidi također ORTHOPTERA. Žohar, buba-švaba.

BEZVRIJEDNI PRIMJERAK

T. P. Caravan: Random Sample

Preveo *Zoran Milović*

Ako mi ne daš još bombona, plakat ću. Iznenadit ćeš se kad čuješ kako glasno mogu plakati.

Mami se to neće svidjeti.

Hvala. Baš volim bombone.

Vrlo sam pristojna za svoje godine; svi tako kažu. I zato što sam takva mogu dobiti više bombona. Stare su dame najbolje.

Također sam i vrlo pametna djevojčica, ali pretpostavljam da si to već saznao iz svojih testova. I drugi su mi davali takve iste vrste testova, ali mi nisu dali nijedan bombon, tako da sam bila zločesta i ništa nisam točno odgovorila.

Hvala. Ovaj put uzet ću dva. Imaš li kakve tvrđe? Vrućina brzo omekša ove čokoladne bombone.

Otac mi je rekao da od tebe uzmem sve što mogu dobiti, jer su svi poput tebe osobenjaci. Rekao mi je da si strašno bogat. Rekao je da samo stari varalica može imati bradu poput jarca. Rekao je...

Da li se ljutiš?

U redu, onda, ako mi daš samo još jedan bombon, ispričat ću ti sve o tome.

Merci. Znaš, to je francuski.

Moj brat Johnny i ja bili smo u dvorištu i gazili smo mrave, kada se spustio svemirski brod.

Zabavno je ponekad gledati mrave, kako puni nade hitaju naokolo za poslom, noseći male komadiće grančica i drugih stvari u ustima; čini se da čak i ne zapažaju da si tu, sve dok ti se noga ne nađe nad njima. Tada bježe naokolo, mašući ticalima, pokušavajući da umaknu.

Ali, veliki crveni mravi doista su zanimljivi. Možeš skočiti točno na njih, ali čini se kao da to i ne opažaju. Čini mi se da u tlu izbuše sitne prolaze; jer, kad ih pokušaš nagaziti između dva kamena, lako će ti pobjeći.

Ponekad se čudno vladaju. Jednom je Johnny vidio kako se crveni mrav bori protiv crnoga. Borili su se dok ih nije spalio svojim povećalom.

Hoćeš li mi kupiti povećalo ako ti ispričam sve o tome? Baš bih voljela imati povećalo.

Kladim se da mravi misle kako se sunce proteglo duž cijelog neba. Kladim se da misle kako gori cijeli svijet. Kladim se da to boli. Kladim se da bih mogla ispeći više mrava od svog brata Johnnyja, iako sam cijelu godinu dana mlađa od njega. Njemu je deset.

Molim te, mogu li dobiti povećalo? Molim te. Molim te. Mogu li? Mogu li? Plakat ću. Kad ga mogu dobiti? Hvala.

Bio je tada njegov rođendan, pa sam ga pustila da prvi nagazi jednoga, tamo pokraj mravinjaka.

S vremena na vrijeme doista sam vrlo velikodušna. Pustim ga da pobjegne skoro do rupe i tek onda skočim na njega. To je najzanimljivije.

Baš sam gledala jednoga kojemu sam upravo otkinula nožice, čekajući da vidim hoće li ostali to pojesti, kad sam začula kako me Johnny zove da što prije dođem.

Brzo sam otrčala. Pokazao mi je kako jedan mrav na leđima nosi drugoga, pokušavajući pobjeći u mravinjak prije no što ih zgnječimo.

Baš smo se pripremili da im stanemo na male glave, kad začusmo buku s neba. Bila je to neka vrst reskog zvuka kao kad sam prevukla noktom po školskoj ploči, tako da se stara učiteljica Alice Cooper počela tresti. Mrzim Alice Cooper. Nikad mi nije dala nijedan bombon — hvala — i nikad joj nisam odgovorila ni na jedno pitanje.

Pogledali smo gore i vidjeli svemirski brod kako se spušta i prizemljuje u šumu.

Meni to baš i nije nalikovalo na letjelicu, ali Johnny je rekao da jest. Meni je to nalikovalo na veliki stroj za pranje rublja.

Otac je rekao da je to bila halucinacija — volim velike riječi — ali on nije čak ni vidio, pa kako onda može znati?

Ima dana kada mrzim oca. Jeste li i to zapisali? Je li bilo dobro tako to reći?

Mogu li dobiti još bombona?

Hvala!

Ovaj je vrlo dobar iako je rastopljen. Mislim da biste trebali sebi priuštiti da u uredu imate uređaj za kondicioniranje zraka, tada se čokoladni bomboni uopće ne bi rastopili. Da ste pametni, mislili biste i na te stvari.

Što se onda dogodilo?

Rekla sam to bezbroj puta nanovo i nanovo, ali nitko mi ne vjeruje.

Nije li to žalosno?

Mislim da nikom više neću pričati o tome.

Cijelu kutiju?

Za mene?

Hvala. Baš volim čokoladne.

Znate, brada vam baš i ne nalikuje na kozju bradicu.

Vidjeli smo da se to spušta u šumu i otrčali smo na to mjesto. Nitko drugi nije bio tamo. Trava i šikara tu i tamo su gorjeli, ali su vatru ubrzo ugasili.

Kad su nas vidjeli, stali su i uputili jedni drugima nekakve zvukove.

Podigla sam ruku i rekla: »Ja sam ovdje kraljica. Svi se morate pokloniti.«

I Johnny je podigao ruku i rekao: »Ja sam ovdje kralj.«

Nikad ništa nije smislio sam.

Mrzim ih.

Nisu mi se poklonili.

Jedan je podigao vjevericu što se bila malo zapalila kada su se spustili. Stavio je nešto na opečeno mjesto, a meni nije obraćao nikakvu pažnju.

Njega sam mrzila najviše, prišla sam mu i udarila ga nogom. Bio je manji od Johnnyja, pa je i on mene udario nogom.

Prva sam ga udarila, bio je baš moje visine.

Kako su izgledali? Nisu izgledali poput malih starih jaraca.

Poveli su nas unutra, u svemirski bod, i dali nam neke testove, slične onima što ste mi ih vi dali. Bili su to vrlo jednostavni testovi, ali mi se nisu svidjeli, pa sam sve ispunila pogrešno.

Johnny je također sve ispunio pogrešno, jer sam mu rekla da ću mu oči izgrepsti ako ne učini kako sam mu naredila.

Sjećam se nekih pitanja. Nacrtali su male trokute s kvadratima na dvije stranice a onda su mi dali naliv-pero i pričekali da vide što ću učiniti. Uzela sam naliv-pero i prosula tintu po njima. Nije to bilo pravo naliv-pero, ali je bilo vrlo slično.

Zatim su podigli jedan mali blok, zatim dva, pa tri, i četiri. Učinili su to nekoliko puta, a zatim su podigli jedan blok, dva. Čekali su da ja podignem tri. Podigla sam sve blokove i udarila ih njima po glavi.

Divno sam se zabavljala. Bila sam vrlo zločesta.

Odveli su zatim Johnnyja u kut i prije no što si uspio reći »buuu« govorio im je o svim onim ljudima što ih je ubio u ratu.

Naravno, nikada nije bio u ratu, ali se volio pretvarati da je bio. Televiziju je najviše volio kada je na programu bio kakav film u kojemu se ubijalo mnogo ljudi.

Čini mi se da oni nisu stvarno znali o čemu je pričao, ali su glumili kao da razumiju sve. Bio je vrlo dobar glumac.

Pretpostavljam da su mislili kako smo mi odrasle osobe, bili su otprilike iste visine kao i mi.

Bilo kako bilo, obratili su mu mnogo pažnje, što mi se nije baš svidjelo, pa sam prišla i tresnula ga nekoliko puta.

Bojim se da smo malo oštetili unutrašnjost njihova svemirskog broda.

Doimali su se prilično bijesno. Pogađam da ih je iznenadio Johnny; uostalom, on je mnoge ljude iznenađivao.

Ja uvijek pokušavam ostaviti dobar dojam na strance, čak i ako mi ne daju nijedan bombon, pa sam tako odvela neke došljake van i pokazala im kako valja gaziti po mravima. Bilo je vrlo smiješno. Jednom se od njih čak i smučilo.

Johnny i ja još smo uvijek skakali gore-dolje topćući po mravima, kad su se okrenuli i otišli.

Mrzim ih.

Bili su nepristojni, nisu mi se poklonili.

To je sve. Ništa se drugo nije dogodilo.

Otac je rekao da vam ne oduzimam previše dragocjenog vremena. Rekao je da nema poštena čovjeka koji bi mogao sebi priuštiti ovakav ured.

Imate vrlo lijep pogled, zar ne? Možete vidjeti cijeli grad odavde.

O, nije li vruće?

Htjela bih da imam ovdje hladnjak u kome bih mogla držati bombone a da se ne rastope.

Pogledaj tamo.

Pogledaj vatre kako se pomaljaju iznad rijeke.

Zar nisu slatke?

Gledaj. Gledaj. Neke su i na ovoj strani.

Odvedi me odavde. Previše je toplo.

Pogledaj Sunce.

Pogledaj ga.

Proteže se duž cijelog neba.

Spaljuje grad.

Pomozi mi, jarce. Spasi me.

Žao mi je što sam bila zločesta.

VEZ

Ray Bradbury: Embroidery

Preveo *Zoran Milović*

Zrak u mračnom predvorju u to kasno poslijepodne bio je pun igličastih bljeskova, kao kada se nađe roj mušica u traci svjetla. Troja ženska usta čavrljahu uz posao. Tijela žena bila su opružena na stolicama za ljuljanje, a zatim se gotovo nezamjetno pomaknuše naprijed, tako da se stolice zaljuljaše i zaškripaše. Svaka je gledala u svoj dlan, kao da je iznenada našla srce kako joj kuca baš tamo.

— Koliko je sati?

— Deset do pet.

— Za koju minutu ustat ću i donijeti grašak za večeru.

— Ali... — reče jedna.

— Oh, da. Zaboravila sam. Baš sam budala...

Prva žena zastade, spusti vez što ga je upravo vezla i iglu, a zatim pogleda kroz otvorena vrata predvorja, kroz toplu unutrašnjost kuće, u kuhinju. Tamo na stolu, poput simbola kućnog života, ležao je humak ukusna, svježe oprana graška u gipkoj ljusci, čekajući njene prste da ga donesu na svijet.

— Idi i oljušti ga ako te to veseli — reče druga žena.

— Ne — reče prva. — Neću. Baš neću.

Treća žena uzdahne. Ona je vezla ružu, list i tratinčicu na zelenom polju. Igla kojom je vezla odlebdi polako u zrak i nestade.

Druga je žena radila na najljepšem, najnježnijem dijelu veza, spretno vezući, nalazeći i vraćajući brzu iglu nebrojeno mnogo puta. Njezin brzi, crni, letimični pogled je pratio svaku kretnju. Cvijet, čovjek, cesta, sunce, kuća; prizori su rasli pod rukom, minijaturna ljepota, savršenstvo u svakoj pojedinosti.

— U prilikama kao što je ova čini se da se uvijek tvoje ruke prihvaćaju ovakvih poslova — reče druga, a ostale kimnuše potvrdno glavama tako da se stolice nanovo zaljuljaše.

— Vjerujem — reče prva žena — da su nam duše u našim rukama. Sve što radimo, radimo rukama. Ponekad pomislim kako ruke ni upola ne iskorištavamo; sasvim je sigurno da se glavom uopće ne koristimo.

Sve se tri pažljivo zagledaše u ono što su im radile ruke.

— Baš tako — reče treća žena — kad se osvrneš na čitav protekli

život ne sjećaš se toliko lica koliko ruku i svega što su radile.

Sjetiše se ponovo svih onih šešira što su ih skinule, vrata što su ih otvorile i zatvorile, cvijeća što su ga ubrale, večera što su ih pripravile, sve brzim ili sporim prstima, već prema običaju i vlastitu stilu rada. S druge strane, gledajući manje lijepu stranu posla, vidjele su nervozne ruke, poput čarobnjakova sna, široko otvorena vrata, istrgnuto cvijeće, istučenu djecu. Lepršanje tankih, ljubičastih ruku bio je jedini zvuk; sve ostalo je bio samo san bez glasa.

— Nema večere da ispuni ovu ili sutrašnju večer, ili bilo koju večer poslije — reče treća žena.

— Nema prozora da se zatvori ili otvori.

— Nema ugljena u podrumu za iduću zimu.

I ubrzo, sve tri su zaplakale. Suze su im se tiho kotrljale po licima i padale na materijal ponad kojeg se trzahu njihovi prsti.

— Ovo neće popraviti stvari — reče prva na kraju, stavivši vrhove svoja dva palca na podočnjake. Baci pogled na palac. Bio je mokar.

— Pogledaj samo što sam učinila! — plakala je druga žena ozlojeđeno.

Druge dvije prestaše vesti i zagledaše se u ono što im je pokazivala prva. Ona ispruži svoj vez. Na njemu je bio prizor, savršen u svemu, osim što je izvezeno žuto sunce sjalo na izvezeno zeleno polje, i izvezeni smeđi put što je vijugao uz izvezenu ljubičastu kuću; na putu je stajao čovjek a s njegovim licem nešto nije bilo u redu.

— Sada ću morati isparati čitav odlomak kako bih to popravila — reče druga žena.

— Kakva sramota!

Sve su tri pažljivo gledale izvanredan prizor s malom pogreškom.

Druga poče okretno izvlačiti konac malim ukrašenim škaricama. Prizor je nestajao, končić po končić. Trzala je i potezala gotovo zlobno. Čovjekovo je lice postepeno iščezavalo, a ona je i dalje izvlačila končiće.

— Što to radiš? — upitaše je druge dvije.

Ona zastade i ugleda što je učinila.

Čovjek je otišao s ceste. Ona ga je odnijela cijelog.

Druge dvije ne rekoše ništa, već se vratiše svome poslu.

— Koliko je sati? — upita jedna.

— Pet minuta do pet.

— Hoće li se to dogoditi u pet sati?

— Hoće.

— I oni nisu sigurni što će TO stvarno učiniti kad se dogodi?

— Ne, nisu sigurni.

— Zašto ih nismo zaustavili prije no što su postali toliko udaljeni i tako veliki?

— Dvostruko veći no ikad prije. Ne, deset puta, možda i tisuću.

— Ovaj nije kao prvi ili kao prvih desetak. Ovaj je drugačiji. Nitko ne zna što bi sve mogao učiniti kad stigne ovamo.

Čekale su na trijemu, punom mirisa ruža i pokošene trave.

— Koliko je sada sati?

— Minuta do pet.

Iglice bljesnuše srebrnom vatrom. Plivale su poput sićušnog jata metalnih ribica na smrknutom ljetnom nebu.

Negdje daleko čuo se zvuk moskita. Zatim nešto poput grmljavine bubnjeva. Tri žene nakriviše glave slušajući.

— Ništa nećemo čuti, zar ne?

— Rekli su da nećemo.

Možda smo glupe. Možda ćemo nastaviti živjeti i nakon pet sati, čistiti grašak, otvarati vrata, miješati juhu, prati posuđe, pripremati ručak, guliti naranče...

— Ha, kako ćemo se smijati sjetivši se da smo se plašile običnog starog eksperimenta!

Nasmijaše se za trenutak jedna drugoj.

— Pet je sati.

S tim se riječima utišaše, vratiše svom poslu. Prsti im jurnuše tkaninom. Lica im se spustiše nad vez i kretnje što su činili. Radile su čudne, mahnite uzorke. Vezle su ljubičasto, i travu, i drveće, i kuće, i rijeke na tkanini. Ništa nisu govorile, ali se moglo čuti kako dišu na tihom trijemu.

Trideset je sekundi prošlo.

Druga žena napokon uzdahne i zastane da se odmori.

— Mislim da ću napokon otići očistiti grašak za večeru — reče. — Ja...

Ali nije imala dovoljno vremena čak ni da podigne glavu. Odnekud, na strani svojih maštanja, vidjela je svijet uljepšan i svijetao. Držala je glavu sagnutu, jer je znala što je to bilo. Nije pogledala nagore, kao ni ostale. I u posljednjim trenucima prsti su im letjeli; nisu ni pogledale da vide što se događa s okolinom, gradom, kućom; čak nisu pogledale ni trijem na kojem su sjedile. Samo su gledale nadolje, u vez u drhtećim rukama.

Druga je žena gledala kako nestaje izvezeni cvijet. Pokušala ga je nanovo izvesti, ali je ponovo nestao, a zatim je nestao i put i vlati trave. Gledala je vatru kako se polagano kreće i zahvaća izvezenu kuću i uništava je, kako uništava svaki končić lista s malog zelenog drveta, i vidjela je kako sunce samo uništava dijelove veza. Zatim se vatra uhvati vrška bliještеće igre; gledala je vatru kako joj se penje uz prste, ruke i tijelo, raspliću nevjerojatnu priču o svojoj pomami, otkrivajući je u svoj svojoj demonskoj ljepoti, trgajući dijelove tkanine u ruci. Što se dešavalo s drugim ženama ili s namještajem ili sa stablom brijesta u dvorištu, nikada neće saznati. Bilo je to potezanje

na bijelom vezu živog mesa, ljubičasti dijelovi obraza, i na kraju, našla je svoje srce, nježnu crvenu ružu prosi venu vatrom, a zatim planuše svježe, izvezene latice, jedna po jedna...

(Objavljeno prema dogovoru s GPA München)

MAĐIONIČARSKI TRIK

Miroslav Bagarić

Dok su dugačkim hodnikom velike kuće profesora Frederica Bennistona išli prema laboratoriju, Max Brown, profesorov prvi susjed reče:

— Dopustite mi da ponovo izrazim sumnju u uspjeh vašeg eksperimenta. Cjelokupno moje biće opire se prihvaćanju mogućnosti putovanja kroz vrijeme. Iako vas duboko poštujem, moram ipak reći da vjerujem kako ste se ovaj put prihvatili nerješiva problema. Putovati kroz vrijeme! Takvoj nemogućnosti ravan je još jedino perpetuum mobile.

— Ali dragi susjedu — reče mekim glasom profesor Benniston — zar nije presmjelo a priori odbijati mogućnost nečeg o čemu, najblaže rečeno, znate vrlo malo?

— Bilo bi zaista presmjelo — reče Max Brown uvjereno — kada bih u cijeloj toj stvari vidio ma i najneznatniju mogućnost. Ovako mislim, da sam daleko od toga da se zbog svojih tvrdnji izvrgnem ruglu. Putovanje kroz vrijeme mogu prihvatiti kao apstraktnu kategoriju, zanimljivu za kakva pisca fantastike ili pak sofistička nadmudrivanja besposlenih ljudi, ali kao realnost, koju se može dokazati i ostvariti, to ne. Profesor Benniston se nasmiješi.

— Vaša samouvjerenost — reče — ide ruku pod ruku s mojim samoljubljem. Možete li zamisliti moje zadovoljstvo kad za koji trenutak ona iščezne i ustupi mjesto ponajprije čuđenju, a zatim divljenju? Da, dragi susjede, čovjek tašt kao ja uživat će beskrajno u svome trijumfu.

Profesor Benniston se maši rukom za džep, izvuče gomilu ključeva i hitro odabere ključ laboratorija. Dok je otključavao i otvarao vrata, Max Brown reče:

— Ali, dragi profesore! Zaista neobično žalim što do takvog nečeg jednostavno ne može doći. Jedino se pribojavam da ne upotrijebite kakav mađioničarski trik kojim ćete me obmanuti. Morate priznati da

ste u tome vrlo vješti.

Profesor Banniston zastade u pokretu.

— Rekao sam da sam tašt, ali ne i varalica — reče oštro. — Ako ne mogu pošteno dokazati ono što tvrdim, radije ću propasti u zemlju, nego se koristiti trikom.

— Oprostite — požuri da se ispriča Brown — bila je to tek uzgredna opaska, izrečena bez namjere da vas uvrijedim.

— No dobro. — Profesor Benniston uključi osvjetljenje. Prostrani laboratorij, koji je više nalikovao na elektro-radionicu, bio je savršeno uređen. Instrumenti, alati i različite naprave bili su poredani u besprijekoran niz. Tek jedna stvar, uzdignuta na drveno postolje i pokrivena širokim komadom tkanine, stajala je izdvojena i zato upadala u oči. Profesor Benniston priđe postolju. Vrlo nježno ispravi nekolike nabora na tkanini i postoja jedno vrijeme šuteći, zagledan u prazno. Brownu, koji ga je promatrao sa zanimanjem, u trenutku se učini da profesorov duh brodi na akordima neispjevane vlastite himne kojom odaje počast godinama napornog rada što su dovele do ovog izuma. Napokon profesor Benniston lakim potezom, kojemu nije nedostajalo teatralnosti, svuče tkaninu s postolja.

— »Gloria«! — objavi on.

Pred Brownovim očima ukaza se nešto poput stolice sapete u spletove izolirane žice s komandnom pločom punom prekidača, brojčanika i ručica. Cijela je naprava bila nadsvođena sjajnom prozirnom kupolom, koja se mogla lagano podizati i spuštati na dvjema šarkama.

— Impresivno — reče Max Brown s određenom dozom pohvale u glasu.

— Hm! — profesor Benniston pažljivo podiže kupolu. Zatim priđe s druge strane, puštajući susjeda da se nagne nad komandnu ploču.

— Komplicirano. — Reče Max Brown — ali neupotrebljivo za rečenu svrhu. Zao mi je, ali opet moram ponoviti da se putovanje kroz vrijeme protivi zdravoj logici.

— Hm! — jetko će profesor Benniston. Bilo je u tom njegovu »hm« istovremeno i nadmoćnosti i prezira, kao da će reći. »Po tome kako vi smrtnici gledate na stvari, civilizacija bi još grcala u pelenama i u blatu dviljaštva. Nema genijalnog otkrića u ljudskoj povijesti koje najprije nije bilo u sukobu sa zdravom logikom, ismijavano od sirovih i glupih arbitara. Zdrava logika! Odakle smrtniku »zdravija« logika od logike jednog genija?«

Profesor Benniston se uspne na postolje i uvuče u stroj. Glas mu je bio glas dječjeg učitelja kada je rekao:

— Uostalom, dragi susjedu, u trenu ćete se uvjeriti da se moje otkriće ne kosi ni s kakvom »zdravom logikom«. Na vama je samo da pratite zbivanja na postolju kako biste bili sigurni da nema nikakve

obmane. Kad programiram stroj i pritisnem starter, zajedno ću s njim nestati. Bez obzira na to koliko ću se zadržati u tom budućem vremenu, mogao bih se ovamo vratiti u djeliću sekunde, ali tada vi ne biste mogli obaviti određene provjere koje će vas uvjeriti da nije posrijedi obmana. Zato ću vam dati dovoljno vremena da se u to uvjerite. Poslije ćemo raspravljati o apstraktnim kategorijama i sofističkim nadmudrivanjima.

Profesor Benniston spusti kupolu i učvrsti je unutarnjim držačima. Ruke mu hitro preletješe preko instrumenata. U istom trenutku Max Brown začu tiho zujanje i odmakne se instinktivno korak-dva od postolja. Profesor Benniston pažljivo povuče ručicu primarnog vremenskog regulatora i kazaljka se na kazalu pomjeri za jedno stoljeće naprijed, umirivši se na godini 1978. Na sekundarnom regulatoru za fino podešavanje on podesi i točno vrijeme: 18. lipanj, 8 sati prije podne. Točno jedno stoljeće kasnije... Uzbuđenje obuze profesora Bennistona i on mahnu rukom Brownu, koji je napeto očekivao što će se zbiti. Zatim kažiprstom druge ruke pritisnu starter.

Istog trenutka nestadoše pred sumnjičavim Maxom Brownom i »Gloria« i njezin izumitelj.

Max Brovvn nezadovoljno progunđa sebi u bradu:

— Dakle, ipak trik!

*

Vijest, koju su tog lipanjskog dana 1978. godine zabilježile londonske novine, prošla je skoro nezapaženo. Preko stupaca crne kronike ljudi manje-više tek prelete očima, eventualno se zadrže na izvještajima o katastrofama. A koga bi i moglo zanimati to što je »u sudaru kamiona i čudnog vozila, što je potpuno smrskano, poginuo čovjek čiji identitet policija još nije ustanovila jer stradali nije imao nikakvih dokumenata, a bio je odjeven u kostim iz osamdesetih godina XIX stoljeća«? Pa ipak, postojala je jedna osoba koje se vijest snažno dojmila i koja je mogla identificirati poginulog, ali se nije usudila. Neka policija samo vjeruje da je poginuli član nekakve kazališne družine! Jer, Charlesu Brownu zaista nije bilo do toga da ga proglase ludim, kao što su to svojevremeno, prije sto godina, učinili s njegovim pradjedom Maxom Brownom. Jedino što je u vezi s tim slučajem Charles Brown glasno izrekao bio je upit s prizvukom čuđenja:

— Kako je, do vraga, mogao znati da će tamo probiti ulicu?

SVEDOČANSTVA BUDUĆNOSTI

Poštovani druže uredniče,

Kada sam u Nišu kupio prošli broj »Siriusa« nisam ni a snu mogao verovati da će on biti u stanju da u toj meri stvori u meni dilemu: da li se to zaista dogodilo ili ne? Čak ni sada, kada je sve to prošlo, nisam u stanju da razumem sve one događaje. Kako onda mogu očekivati da mi drugi poveruju? Ali morao sam ovo ipak napisati...

Išao sam lagano obalom Nišave, čitajući uvodnik na trećoj strani i toliko sam se bio zadubio u te pametne reči da sam sasvim slučajno opazio da me u stopu prati prosedi, omanji starac, pomalo grbav, sa štapom u ruci. Isprva sam mislio da je običan šetač, pa sam malo usporio kako bih ga propustio da prođe. Stao sam uz jedno stablo pokušavajući da ne obraćam pažnju na njega. Ali, stao je i on. Krenuo sam malo napred, krenuo je i on. Stao sam opet, i on je stao. Sada sam već bio siguran da to nisu čista posla. Tobože zadubljen u čitanje, tražio sam objašnjenje za čudno ponašanje starca. A on je neprestano išao za mnom ne skidajući pogleda. Pomislio sam da bi bilo dobro da potrčim i pobegnem mu verujući da će s tim štapom ostati bespomoćan iza mene. Ali nisam mogao to učiniti. Nešto me je vuklo tom čoveku. Želeo sam da znam šta hoće od mene. Prišao sam klupi i seo. Sada više nisam čitao (nisam čak pokušavao ni da se pretvaram), već sam gledao u njega i čekao šta će se dogoditi.

Video je da ga posmatram. Zastao je trenutak neodlučno, ali samo na trenutak. Nekoliko sekundi kasnije bio je pored mene.

— Je li slobodno? — čuo sam promukli glas koji mi se obraćao.

— Slobodno je — kazao sam. — Izvolite, sedite samo. Na trenutak smo ćutali, a onda mi se on obratio:

— Čitaš »Sirius«?

— Čitam.

— Odavno?

— Od prvog broja.

— Sigurno si veliki ljubitelj naučne fantastike?

— Oh, da. Iz takvih tekstova čovek može mnogo toga da nauči, samo ako želi.

— A ti to želiš?

Moram priznati da su me malo zbunile te reči.

— Čemu sva ta pitanja? — rekoh mu.

— Vidiš, mladiću — rekao je — naučna fantastika je svedočanstvo budućnosti. Poput »Biblije« koja je svedočanstvo prošlosti.

— Ne razumem — rekao sam.

— Objasniću ti — bio je starac uporan. — Pre deset godina jedan

doktor književnosti bio je na samrti kada sam odlučio da ga oživim, zapravo, samo njegovo telo. On, kao ličnost, umro je istog trena kada sam ušao u njega. Zadatak mi je bio: iskoristiti njegovo književno obrazovanje i proučiti naučnu fantastiku u svim njenim domenima, počev od kratke priče do opsežnih romana...

Nasmejao sam se; kakve gluposti ovaj priča; mora da je starost negativno uticala na njegov razum.

— Zar mi ne veruješ? — upitao me je.

— Vi čini se više čitate fantastiku nego ja — zaključio m podrugljivo.

— Ali, to je istina, moraš mi verovati.

— Dobro — rekao sam — ako je tako nešto moguće, u što sumnjam, zašto se niste spustili negde na zapadu, tamo su mnogo više odmakli s tom naučnom beletristikom?

— Mislili smo da je svejedno gdje ću se spustiti. I u tome je bila greška zbog koje se moj boravak ovde odužio. Tek pre nekoliko godina naučna fantastika je počela da osvaja i vašu zemlju kada sam najzad mogao i potpuno da završim svoje delo.

— Kakvo delo?

— Svedočanstvo budućnosti! O tome ti sve vreme i govorim. Pre mnogo vekova ovde smo ostavili dokumenat koji vi još uvek, na žalost ne možete da protumačite. Možda i zato što smo pisanje prepustili vašim precima koji nisu najbolje razumevali stvari. To je — Biblija. Sada sam ja napisao novo svedočanstvo, ali za budućnost, sastavljeno od vaših dela naučne fantastike i prokomentirano mojim znanjem. Ovo je pisano jasno i razumljivo za sve ljude na planeti.

— I šta sad? — upitao sam. — Kakve ja veze imam s tim?

— Ti ćeš me razumeti — rekao mi je. — Delo je gotovo, treba da ga odneseš u neku redakciju da se štampa. Ispričaj im sve što si čuo i video...

— Čekajte, a što vi to sami ne odnesete. Vama će kao autoru više verovati.

— Kasno je, moj mladiću. Tačno kroz jedan čas moram da napustim ovo telo. Dolaze po mene. Zato te molim da pođeš sa mnom da ti uručim Svedočanstvo. Moraš ga dati u štampu.

Još mu nisam verovao ni reč, ali nema veze. Šta me stoji da pođem sa njim? Ako se pojavi nešto sumnjivo, lako ću da zbrišem. Išli smo nekom prašnom ulicom i sve vreme ćutali. Najzad smo stigli do velike zgrade lepog izgleda. Otključao je vrata u dnu zgrade. Ubrzo sam se našao u maloj polumračnoj sobici punoj neke tišine i tajanstvenosti. Bila je gotovo prazna. Samo je uz prozor bio pisaći sto i na njemu hrpa nekakvih papira. Kraj zida ormar pun knjiga. Prišao je lagano stolu, izvukao jednu ladicu i odatle izvadio debeo svežanj papira. Kraj zida ormar pun knjiga. Prišao je lagano stolu, izvukao jednu ladicu i odatle

izvadio debeo svežanj papira. Pružio mi ih je. Bilo je to sigurno hiljadu komada pisaćeg papira otkucanog sitnim proredom i s jedne i sa druge strane.

— Budućnost ove knjige, a možda i celog čovečanstva nalazi se u tvojim rukama. Od tebe zavisi hoće li svet biti spreman da dočeka vremena koja će uskoro doći i neće li civilizacija uništiti samu sebe.

— Nešto hladno pelo mi se niz leđa. Zar je moguće da ovaj starac govori istinu?

— Ko ste vi? — upitao sam ga.

— Kasno je više za priču. Odlazi, ne želim da vidiš taj prizor...

— Kakav prizor...?

— Odlazi! — povikao je. — Odlazi!!!

Sve mi se vrtelo u glavi. Šta se to dešava? U mojim ušima odjekivalo je njegovo »ODLAZI!«

A onda se začuo pisak, toliko snažan da sam ga jedva mogao podneti. Nekakva jarka svetlost ispunila je prostoriju. Starac je stajao mirno, uspravljeno, i ničim nije pokazao da ga ovo uznemirava. Onda je počeo da se jednostavno topi pred mojim očima, da se gubi a zatim se sve odjednom utišalo. Na podu je ležala hrpa pepela koja se pušila.

Za delić seknude istrčao sam napolje. Nekakav silan vetar tutnjao je Nišom i počela je da sipa kiša. Kada sam se našao na rnostu, vetar mi je iznenada istrgao papire i oni su poleteli niz reku. Pokušao sam ih spasiti, ali je već bilo kasno. Najveći deo završio je u vodi, a neke je još vetar nosio. Kiša je bivala sve jača, pa sam ubacio »Sirius« u nedra, kako se ne bi okvasio, i nastavio da trčim kroz Niš, pokušavajući da se smirim u kiši, možda i probudim, ali mi to nije uspevalo.

Ni sam ne verujem sada da se to sve zbilo. Od rukopisa mi nije ništa ostalo. Jedino mi je preostalo da verujem da sve ono nisam sanjao.

A čovečanstvo? Ono je, možda, mojom krivnjom osuđeno na propast...

Djeca noći

Frederick Pohl

The Children of Night

Prevela Vlasta Švarcmajer

— Već smo se sreli — rekao sam Haberu. — Bilo je to 1988. kad ste vodili ured u Des Moinesu.

On široko razvuče usta i ispruži ruku.

— Gle, zaista! Sada sam se sjetio, Odine.

— Ne volim kad me zovu Odin.

— Ne volite? U redu, gospodine Gunnarsenu...

— Niti gospodin Gunnarsen, samo Gunner.

— Tako je, Gunner. Sasvim sam zaboravio.

— Ne, niste zaboravili. U Des Moinesu niste ni znali kake se zovem. Niste čak znali ni da postojim jer ste svim silama nastojali da naš klijent izgubi izbore. Tada sam vas izvukao baš kao što ću vas i sada izvući.

Smiješak na njegovu licu malo se skiselio, ali Haber je predugo radio u kompaniji da bi mu olako dopustio da ga izbacim.

— Gunneru, što biste željeli da kažem? Zahvalan sam vam. Vjerujte mi, momče, znam da mi je pomoć potrebna,..

— I ja nisam nikakav vaš momak, Haberu. Tada ste bili bolvan a i sada ste bolvan. Sve što želim od vas jest, prvo, da na brzinu pregledam ured, drugo, sastanak svih šefova odjela, uključivši i vas, i to za tridesetak minuta. Zato recite tajnici da ih pozove i krenimo na razgledanje.

Leteći prema Belportu, načinio sam popis onoga što moram obaviti. Sasvim na vrhu napisao sam:

1. Otpustiti Habera.

Ali otkaz nije uvijek najbolje rješenje. Uklonite jednog nesposobnjakovića, a ostali skriveni ostanu. Ali M&B me ne plaća da se bavim traženjem skrivenih Habera, moj je zadatak samo da učinim što mogu da poslovi što ih Haberi moraju obaviti budu doista i obavljeni.

Kao Šef filijale agencije za reklamu i publicitet Haber je bio nesposobnjaković, ali kao turistički vodič sasvim je zadovoljio, iako se znojio. Proveo me kroza zgradu. Ured mu je bio na pročelju, na ulazu

je imao vrata od zračne zavjese a na prozorima ukusne draperije od sive svile. Podsjetio me na prostorije boljeg pogrebnog poduzeća. Na prozorima je zlatnim slovima bilo ispisano:

MOUNLTRIE & BIGELOW
reklama i publicitet
Filijala Sjeverna jezera
T. Wilson Haber
šef filijale

— Reklama i publicitet — rekao mi je — počinju već kod kuće. Znaju da smo ovdje, zar ne, Gunneru?

— Podsjeća me na filijalu u Iowi — odgovorio sam a on se spotakao iako ondje nije bilo praga. Bilo je to za predsjedničke kampanje 1988, a Haber Haber je morao dobiti izbore za kandidata koji nas je bio unajmio: potrebnih 12 glasova stiglo je tek u posljednji tren kad smo Habera poslali na odmor u Nassau a ja sam preuzeo posao. Uvjeren sam da je Haberova žena posjedovala dionice tvrtke.

Njegov ured u Belportu bio je ipak dobro uređen. Četiri kabine za ispitivanje, svaka s kompjutorom i telefonistom-recepcionarom u čekaonici. Ne možete suditi po izgledu, ali dobrovoljci koji su čekali na red kako bi odgovorili na pitanja ostavljali su dojam dobro odabrana prosjeka. Rezultati ispitivanja u pojedinim kabinama stjecali su se u sobi za očitavanje — prepoznao sam jednog programera i kimnuo mu: dobar momak, sudjelovao je u mnogim značajnim poslovima kao što su prikupljanje i provjeravanje podataka za Britanniku, Kongresnu biblioteku, radio-vijesti i drugo. Iz te sobe za očitavanje mogu se dobiti podaci za govore, reklame, ili bilo što drugo. U prednjem dijelu zgrade bili su još daktilo-biro i fotografski atelje. Sve je bilo malo i spretno za rukovanje.

— Želite li vidjeti nekoga — upita me Haber, otvorivši jedna pokrajnja vrata.

Visoka, vitka djevojka podigne glavu s pisaćeg stroja.

— Hej, Gunneru — reče. — Dugo se nismo vidjeli.

— Zdravo, Candace.

Očigledno Haber nije bio takav bolvan kako mi se u prvi tren učinilo jer je ponešto saznao o mome privatnom životu još i prije no što sam stigao u njegov ured. Ostatak popisa zadataka što sam ga napisao u ultrajetu glasio je ovako:

2. Naći »veliku laž«.
3. Pogledati djecu.
4. Ispitati protivnikove prijedloge
5. Oženiti se s Candace Harmon?

Bio je to neznatan posao za tvrtku kakva je Moultrie Bigelow, ali je zato klijent bio značajan. Uspjeh je stoga bio i te kako važan. Klijent je bila Arcturanska konfederacija.

U filijali se govorkalo da ih je odbilo nekoliko agencija prije no što smo mi preuzeli posao. Nitko nije znao zašto su ih zapravo odbijali, ali je razlog bio prilično očigledan. Bilo je to jednostavno stoga što je to bila Arcturanska konfederacija. Nije ni protuzakonito niti nemoralno ako neka tvrtka zastupa inozemnog klijenta. Sve je to lijepo zapisano u zakonu a sudovi su jasno dali do znanja da se zakon Smitha i Machionija iz 1971. odnosi i na izvanzemaljske »strance« baš kao i bilo koje strance sa Zemlje, iako su 1985, dakle u vrijeme kad je zatraženo mišljenje suda, jedini »inteligentni stranci« bili sisasvci s Marsa. Ali pravni odjel agencije Moultrie & Bigelow pobrinuo se za ono sudsko mišljenje. Tako, za svaki slučaj. Eto kako djeluje M&B.

Svaki predstavnik agencije za reklamu i publicitet u očima ljudi poprima boje svojih klijenata. Takva je priroda toga posla. Isti ljudi neće osuditi kirurga koji će operirati maligni tumor na javnom neprijatelju broj 1 niti će zamjeriti odvjetniku ako ga brani. Ali ako imate posla s emocionalnom predodžbom o svome klijentu a ova je odbojna, nešto će loša mišljenja javnosti pogoditi i vas.

U agenciji M&B plaća je svakog mjeseca tolika da se baš mnogo ne zabrinjavamo zbog toga. M&B je poznata kao agencija koja uvijek zastupa najteže slučajeve — mi tako zastupamo jedinu preživjelu američku tvornicu cigareta. Ipak, zbog dvaju razloga — jer nam je tako zgodnije i jer je tako bolje — ne vješamo na sva zvona naše veze s nepopularnim klijentima. Pogotovo ako posao krene po zlu. Najsigurniji je način da javnost negativno odgovori na neku reklamnu akciju taj da da svima date do znanja da ih pokušavate obrlatiti.

I tako je sve što je Haber učinio bilo loše.

U ovome je gradu bilo prekasno za kabine za ispitivanje i za stvaranje predloška akcije.

Imao sam još pet minuta vremena do početka sastanka pa sam se zadržao u odjelu za ispitivanje. Vidio sam trodimenzionalnu sliku planeta našega klijenta. Bila je vrlo privlačna: široko, mirno more iz kojeg su povremeno izranjali okomiti otočići.

Okrenuo sam se i brzo izašao, kipteći od bijesa.

Neznalica ne bi ni zapazio koliko je Haber pogriješio. Možda je čak i cijelo ovo ispitivanje mišljenja bilo greška. Da biste mogli imati ikakve koristi od takva ispitivanja, morate najprije obaviti iscrpne razgovore. A zato su vam potrebni plaćeni dobrovoljci, sva sila njih. A da biste došli do njih, morate imati vrlo širok izbor.

To znači oglašavati u novinama i na radiju i razgovarati bar s dvadeset ljudi da biste angažirali jednog čovjeka. A da biste dobili zadovoljavajući uzorak ispitanika u gradu kakav je Belport, morali biste angažirati možda pedeset dobrovoljaca. A to opet znači da biste najprije morali razgovarati s tisuću ljudi od kojih će svaki o tome pričati ženi, majci ili susjedu.

U gradovima poput Chicaga ili Saskatoona takva se metoda i može primijeniti. Uz primjenu dobre tehnike dobrovoljci nikad neće saznati zašto ih se zapravo ispituje, iako će vješt novinar ili detektiv vrlo brzo pogoditi o čemu je riječ. Ali to ne vrijedi za Belport, pogotovo ne zato što ovdje prije nismo imali filijalu i što svaki živi stvor u gradu zna zašto smo došli. Ukratko, sasvim smo otkrili karte.

Kao što sam rekao, neznalica to ne bi možda zapazio, ali od Habera se očekivalo više nego od neznalice.

Pregledao sam i grafikone s kretanjem raspoloženja u gradu. Za manje od dva tjedna građani će na referendumu odlučiti o tome da li da našem klijentu daju neke povlastice.

Kad je Haber otvorio filijalu, pokusno je ispitivanje pokazalo da bi naš klijent dobio tri prema četiri glasa. Sada, mjesec i po dana kasnije odnos je bio dva prema tri i sve se više pogoršavao.

Naš će klijent biti strahovito nesretan, a možda već i jest ako je odgonetnuo naše izvještaje. A on je jedan od onih klijenata koje nijedna agencija ne bi željela oneraspoložiti. Želim reći da su u usporedbi s njim svi ostali klijenti za klasu manje značajni. Arcturanska konfederacija bogata je i moćna kultura kao sve zemaljske vlade zajedno pa kako Arcturani ne taru glavu takvim besmislicama kao što su nacionalne vlade ili privatna poduzeća, taj je klijent za nas bio... poput svih mogućih klijenata zajedno.

Oni su odlučili da im je potrebna baza u Belportu i od M&B — a posebno od mene je Odina Gunnarsena — ovisilo da je i dobiju.

Nije bilo nimalo dobro što su šest mjeseci prije toga ratovali sa Zemljom.

*

Zapravo, mi smo još bili u ratu. Samo je primirje a ne zaključenje mira obustavilo napade H-bombama i zračnim flotama.

Kao što sam rekao, M&B uvijek preuzima teške slučajeve.

*

Izuzev Habera, četvoro ostalih iz uprave kao da su znali o čemu je riječ. Candace Harmon, programer i dva mlađa pomoćnika. Sjeo sam na pročelje stola za sastanke i ne čekajući da Haber sjedne, rekao:

— Sastanak će biti kratak jer smo zapali u neprilike i nemamo vremena na razbacivanje. Ti si Percy? — Mislio sam na programera, ovaj je kimnuo. — Nisam čuo vaše ime? — okrenuo sam se prema slijedećem. Bio je to šef laboratorija, dugonogi starkelja obrijane brade imenom Tracy Spockman. Njegov pomoćnik bio je Manny Brock.

— Spockmane, otvaramo arcturansku nabavnu agenciju i vi je preuzimate. Morate se snaći... ako se dobro sjećam, vi ste godinu dana vodili filijalu u Duluthu. Sisao je lulu ne trznuvši ni jednim mišićem na licu.

— Da, hvala, gospodine Gun...

— Samo Gunner.

— Dakle, hvala, ali kao šef laboratorija...

— Ima ih nekoliko ovdje koji mogu preuzeti taj posao. Ako se dobro sjećam kako ste obavili posao u Duluthu, zacijelo je laboratorij tako organiziran da ga svatko može preuzeti. — Predao sam Spockmanu papir na kojem su bile popisane poželjne lokacije i još neke bilješke. — Unajmite ove djevojke s popisa, nađite uredske prostorije, i razašaljite pisma. Na papiru vam piše što želim. Pisat ćete svim trgovcima nekretninama i upitati ih da li mogu zaokružiti parcelu od dvije tisuće hektara na području što ga pokriva referendum. Pišite i svim građevinskim poduzetnicima i zatražite njihove ponude za gradnju kuća — mislim da će ih biti ukupno pet. Jedna od njih će biti egzoklimatizirana pa stoga zatražite i ponude od uvoditelja klimatizacije, grijanja i vodovoda. Pisat ćete zatim svim veletrgovcima prehrambenim artiklima i upitati ih bi li preuzeli opskrbu Arcturana hranom. Konzultirajte Chicago kako biste saznali što Arcturani jedu... mislim da ne jedu meso, ali zato konzumiraju svu silu zelena povrća. Svakako saznajte to pa sve to uključite u pisma. Dalje, obratite se proizvođačima elektronskih uređaja, trgovcima uredske opreme, prijevozničkim agencijama... uostalom, popis vam je na papiru. Želim da od sutra ujutro svaki biznismen u Belportu počne računati koliko bi dobiti mogao izvući iz arcturanske baze. Jeste li shvatili?

— Mislim da jesam... Gunner. A što je s papirnicama, odvjetnicima?

— Ne pitajte, radite. A sada, vi tamo na kraju...

— Henry Dane, Gunner.

— Henry, kakve su mogućnosti za razonodu u Belportu? Arcturani luduju za jedrenjem i sličnim sportovima, pogledaj što možeš učiniti s klubovima za takve aktivne sportove. U novinama sam pročitao da se u utorak otvara izložba cvijeća. Možda je već kasno, ali pronađi nekog tko će govoriti o arcturanskim gljivama. Dopremit ćemo nekoliko izložaka. Rekli su mi da su Arcturani pasionirani vrtlari tamo kod sebe... bliske su im sve biološke znanosti, zgodan svijet, pravi hobisti. — Zastao sam i pogledao u bilješke. — Nešto sam zapisao i o razonodi za starije, ali ništa zgodno nisam smislio. Ali ako nešto smisliš, javi mi... Što je?

Bio je u nedoumici.

— Ne bih samo želio ispriječiti se Candy, Gunneru.

I tako sam se morao okrenuti prema Candace Harmon.

— O čemu je riječ, zlato?

— Mislim da Henry ima na umu moju ligu arcturansko-američkog prijateljstva. — Pokazalo se da je to bila jedna od Haberovih najblistavijih zamisli. Nisam se iznenadio. Poslije nekoliko tjedana i uz

utrošak od tri tisuće dolara ta je liga uspjela okupiti samo četrdeset jednog člana. Koliko ih je namješteno u filijali M&B? — Svi osim osmoro — Candace odmah prizna. Nije se smiješila, ali se dobro zabavljala.

— Ne brini zbog toga — rekao sam Henryju Daneu. — Zasad ćemo napustiti ligu. Candace neće imati vremena za nju. Radit će sa mnom.

— Gle, Gunner, divno — rekla je. — A što to?

Nekoć zamalo što se nisam oženio Candace i odonda sam bezbroj puta zažalio što to nisam učinio. Candace Harmon bila je dobar komad.

— Radit ćeš ono što će ti reći Gunner. Da vidimo. Kao prvo, sutra nam stiže petsto arcturanskih domaćih životinja. Nisam ih vidio, ali kažu mi da su dražesne, nešto poput mačkica. Smisli kako da ih što prije podijelimo... možda bismo ih mogli prodavati po pedeset centi.

Haber se usprotivi.

— Dragi moj Gunneru! Već sam strah...

— Zaista, Huberu, sam prijevoz dovde stajao je pedeset dolara po životinjici. Ima li još sličnih pitanja? Ne? To je dobro. Želim da se do kraja tjedna arcturanski mezimci nađu u petsto domova, pa ako budem morao platiti i sto dolara svakom kupcu, učiniti ću i to! Slijedeće: neka mi netko pronađe veterana, bit će najbolje da bude invalid, koji je sudjelovao u bombardiranju matična planeta...

Izložio sam još desetak zamisli — umjetnička izložba arcturanskih bareljefa, trodimenzionalna panel-izložba o Arcturusu. Nijedna od tih akcija neće obaviti posao, ali zajedno mogu uroditi plodom. Potom sam prešao na posao:

— Kako se zove onaj momak što se kandidira za vijećnika? Connick?

— Tako je — odgovori Haber.

— Što ste saznali o njemu?

Okrenuo sam se prema Candace koja je spremno rekla: — Četrdeset jedna mu je godina, oženjen, troje djece vlastite i jedno usvojeno, prošle se godine kandidirao za senat, ali je izgubio, ali u Belportu uživa ugled, protivnik referenduma, velika marka u trgovinskoj komori i udruženju veterana izvanameričkih ratova.

— Ne. Što ste saznali o njemu? — ustrajao sam. Candace reče polako:

— Čuj, Gunneru, on je dobar momak.

— Zašto, zlato? Ja to znam. Danas sam pročitao njegov članak u novinama. A sada mi lijepo reci što je ono što on ne bi htio da se sazna o njemu.

— Ne bi bilo pošteno uništiti ga ni za što. Zanemario sam poštenje.

— Kako to misliš ni za što?

— Dobro znaš da nećemo dobiti ovaj referendum.

— Zlato, imam novosti za tebe. Ovo je najveći naručilac što ga je ikad itko imao, i ja ga želim. Mi ćemo pobijediti. Što si saznala o Connicku?

— Ništa, zaista ništa — rekla je mirno.

— Ali možeš to iščeprkati.

Candace mi odgovori vidljivo uzbuđena:

— Dakako, možda postoji nešto...

— Dakako. Pronađi to. Danas.

*

Ali nisam se ni na koga posvema oslanjao, čak ni na Candace. Budući da je Connick bio središnja figura opozicije, ulovio sam taksi i odvezao se k njemu.

Već se smračilo. Bila je hladna, jasna noć i iznad tornjeva u poslovnom središtu počeo se dizati mjesec. Pogledao sam ga zamalo s radošću, a tako sam ga mrzio kad sam bio na njemu.

Kad sam platio taksi, dvoje djece u odjeći za snijeg dosanjkalo se pred kuću da me pogleda. Rekao sam:

— Zdravo, je li tata kod kuće?

Jednom je dječaku bilo oko pet godina, imao je pjegice i Svijetloplave oči, drugi je bio tamniji, smeđih očiju i hramao je. Plavooki reče:

— Tata je u podrumu. Mama će vam otvoriti ako pozvonite. Samo pritisnite dugme.

— Ah, tako se to radi! Hvala! — Pokazalo se da je Connickova žena zgodna, nježna plavojka tridesetih godina, a djeca su zacijelo optrčala kuću i obavijestila oca jer kad mi je uzimala ogrtač, on je već ulazio u predvorje. Stisnuo sam mu ruku i rekao:

— Sudeći po mirisima iz kuhinje, vrijeme je večeri. Neću vas dugo zadržati. Zovem se Gunnarsen i...

— Vi ste iz agencije Moultrie & Bigelow? Sjednite ovamo, Gunnarsen... Htjeli biste saznati neću li se predomisliti i poduprijeti arcturansku bazu. Ne, Gunnarsen, neću. Ali zašto ne biste sa mnom popili čašicu prije večere? I zašto, uostalom, ne biste ostali i na večeri?

Bio je izuzetan primjerak taj Connick. Moram priznati da me izbacio iz ravnoteže.

— A zašto ne bih — rekao sam malo poslije. — Vidim da znate zašto sam ovdje.

On je ulijevao piće.

— Ne sasvim, Gunnarsen. Valjda ne mislite zaista da ćete me navesti da promijenim mišljenje?

— Ne bih vam to mogao reći dok ne znam zašto se zapravo protivite osnivanju baze. To želim saznati.

On mi pruži piće, sjedne nasuprot meni i zamišljeno gutne iz svoje čaše. Bio je to dobar škotski viski. Tad provjeri jesu li djeca izašla i

reče:

— Riječ je o tome, Gunnarsen, da mogu, ubio bih svakog živog Arcturanina. Čak i kad bih morao prihvatiti smrt nekoliko milijuna Zemljana, cijena još ne bi bila previsoka. Ne želim ovdje nikakvu bazu jer ne želim imati nikakva posla tim krvožednim životinjama.

— Dobro, bili ste iskreni — rekao sam, ispivši čašu. — Ako ste me ozbiljno pozvali na večeru, prihvaćam poziv.

Moram priznati da su bili zgodna obitelj. Već sam radio na izborima — Connick je bio dobar kandidat jer je bio dobar čovjek. Pokazivao je to način na koji su se djeca vladala prema njemu, a on sam se vladao prema meni još bolje. Nimalo ga nisam zastrašio.

Dakako, s moje točke gledišta to nije bilo nimalo loše.

Connick je za vrijeme večere podržavao razgovor o općenitim temama, ali čim smo pojeli i ostali sami, rekao je:

— U redu, Gunnarsen, sad možete otvoriti paljbu. Iako zapravo ne znam zašto ste došli k meni a ne k Tomu Schlitzu.

Schlitz je bio njegov protukandidat. Rekao sam:

— Mislim da znate ovaj posao. Čemu nam on služi? On je i tako na našoj strani.

— A ja sam protiv vas, ali pogađam da se nadate da će se to izmijeniti. Dakle, što nudite?

Bio je malo prebrz za mene. Odglumio sam da ga nisam dobro razumio.

— Zaista, gospodine Connick, ne bih vas htio povrijediti-ponudom mita...

— Ne, znam da ne biste. Jer ste toliko pametni da znate da to ne bih prihvatio. Dakle, nije riječ o novcu. A što je tad? Moultrie & Bigelow će na izborima raditi za mene, a ne za Schlitza? To je dobra ponuda, ali je cijena previsoka. Neću je platiti.

— Dakle, zapravo, mi bismo bili voljni...

— Da. Tako sam i mislio. Nema pogodbe. Uostalom, zar zaista mislite da mi je potrebna pomoć da bih pobijedio na izborima?

Bilo je to dobro pitanje, morao sam priznati.

— Ne, kako sada stvari stoje. U velikoj ste prednosti kako pokazuju naši i vaši izvještaji. Ali sve nije tako jednostavno.

— To znači da ćete pomoći starom Schlitzu. U redu, bit će to prava utrka.

Ispružio sam čašu i on je napuni.

— Connick, već sam vam rekao da se ne razumijete u posao. Zaista se ne razumijete. Neće biti utrke jer vi ne možete pobijediti protiv nas.

— Ali se mogu bar svojski potruditi. Uostalom — on zamišljeno ispi čašu — vi ispirači mozgova pomalo ste glupi. Svi znaju koliko ste moćni, zaista to niste morali svima pokazati. Zaista me zanima da li car hoda gol.

— O, ne gospodine Connick. To je najbolje odjeveni car što ste ga ikad vidjeli, dajem vam riječ.

On se malo namršti.

— Mislim da ću to morati sam ustanoviti. Da budem iskren do kraja, mislim da su se ljudi odlučili i da tu više ništa ne možete izmijeniti.

— I ne moramo. Znate li, Connick, zašto ljudi glasaju onako kako glasaju? Oni ne glasaju onako kako im mozak nalaže. Oni glasaju prema raspoloženju i trenutačnim porivima. Iskreno rečeno, radije bih radio za vas nego za Schlitza. Njega je lako pobijediti. On je Židov.

Connick se razljuti.

— Čovječe, toga nema u Belportu.

— Mislite, antisemitizma? Dakako, nema. Ali ako je jedan kandidat Židov i ako se ustanovi da je prije petnaest godina prepravio parking ceduljicu... a vjerujte mi, Connick, svakome se uvijek nešto pronađe... tad će glasati protiv njega zato što je falsificirao parking ceduljicu. Eto što sam mislio pod onim raspoloženjem. Mi ne moramo izmijeniti mišljenje vašeg glasača. Moramo mu samo pomoći da odluči što da u tome trenutku misli. — Dopustio sam da mi ponovo napuni čašu i povukao sam dug gutljaj. Alkohol me počeo smućivati. — Uzmimo vas, Connick. Pretpostavimo da ste demokrat i da morate dati svoj glas. Znamo, dakle, za kojeg ćete predsjedničkog kandidata glasati. Glasat ćete za demokrata.

— Ne mora biti, ali vjerojatno.

— Ne mora biti, dobro. A zašto? Zato što možda znate da momak koji se kandidira na demokratskoj listi... ili neki vaš znanac ima nešto protiv njega, nije mogao dobiti zaposlenje kao poštor... Hoću reći, vi imate nešto protiv njega samo zato što je vaš prvi poriv bio za njega. I kako ćete glasati? Što će prevladati u trenutku glasanja? Ne u ostalim trenucima. Ne u principu. Već baš tada. Ne, ne moramo mijenjati mišljenja... jer većina ljudi nema toliko svoga stava da bi ga mogla promijeniti.

Ustao je i odsutno napunio svoju čašu — piće nije počelo loviti samo mene.

— Ne bih htio biti na vašem mjestu.

— O, nije to tako strašno.

Zatrese glavom, a potom se pribere i reče:

— Hvala za poduku. Nisam to znao. Ali reći ću vam što nećete nikad učiniti. Nikad me nećete privoljeti da u bilo kojoj stvari glasam za Arcturane.

Podrugljivo sam se nasmijao.

— Narodni vođa! Uvijek i prije svega objektivan!

— U redu. Nisam objektivan. Oni smrde.

— Rasne predrasude, Connick?

— O, ne budalite.

— Postoji arcturanski miris, ne mogu ga spriječiti.

— Nisam rekao da mirišu već da smrde. Ne želim da dođu u ovaj grad niti to itko drugi želi. Čak ni Schlitz.

— Ne morate ih ni vidjeti. Oni ne vole zemaljsku klimu, pretopla je za njih. Previše je ovdje zraka. Čujte, Connick, mogu se okladiti u sto dolara da nećete vidjeti nijednog Arcturanina najmanje godinu dana, sve dok baza ne bude dovršena. A tad mislim da oni neće... Što je?

Gledao je u mene kao da sam kreten i ja sam već počeo misliti da možda i jesam.

— Ma nemojte, mislim da sam vas procijenio. Mislite da ste svemoćni i da ću primiti sve zdravo za gotovo.

— Ne razumijem?

— Gunnarsene, vaša je ekipa loše obavila posao. Morao bih se tome radovati. Ali, vidite, ne radujem se. Štoviše, prestrašio sam se. Koliko snažno istupate, morali biste uvijek biti u pravu.

— Recite napokon!

— Izgubili ste okladu. Zar niste znali da je u gradu već jedan Arcturanin?

*

Kad sam se vratio u kola, telefon je zazujao a lampica »Poruka primljena« se upalila. Poruka je bila od Candance: »Gunner, u hotelu Statler-Bills prijavili su se članovi komisije koja će nadgledati glasanje. Jedan od njih je Arcturanin!«

Moja ekipa ne radi loše, samo neoprostivo sporo. Ali to me baš nije utješilo.

Nazvao sam hotel i spojili su me s jednim članom komisije — bilo je to najviše što je hotel mogao učiniti za mene. Član komisije bio je neki pukovnik koji je rekao:

— Da, Knafti zna što vi ovdje radite i posebno ne želi razgovarati s vama. Ovo je komisija, Gunnarsen. Znate li što to znači?

Spustio je slušalicu. Dobro sam znao što to znači — prste k sebi i ne miješaj se — jedino nisam znao da će se tako strogo držati propisa.

Bila je to šaka u oko, s koje god strane da pogledaš. Ispao sam budala pred Connickom. Jer Arcturani zaista smrde — što može publicitet kad vaš proizvod smrdi kao vezica češnjaka čak i na sto metara. Nisam želio da glasači nanjuše taj smrad.

Pola sata poslije toga nazvao me Haber.

— Gunneru! Ta to je smak svijeta!

— Govorite kao da ste napokon saznali da je jedan Arcturanin u komisiji.

— Znate? A niste mi rekli?

Dakle, baš sam namjeravao da mu obrišem nos zbog toga jer on to meni nije rekao, ali očigledno od toga ne bi bilo nikakve koristi. Ipak

sam mu pokušao prigovoriti, ali razoružala me njegova glupost.

— Nisu mi javili iz Chicaga. Što mogu? Budite fer, Gunneru.

Gunner je fer spustio slušalicu.

Počelo mi se drijemati. Na tren sam pomislio da progutam pilulu za osvježenje, ali Connickov je viski djelovao tako ugodno uspavljujuće a osim toga je već bilo kasno. Pošao sam u hotelsku sobu što mi ju je Candace rezervirala i uvukao se u krevet.

Zaspao sam već za nekoliko minuta, ali dobro sam nanjušio smrad. Bio je to isti hotel u kojem je odsjela i komisija.

Nije to mogao zaudarati onaj Arcturanin, onaj Knafti. Bila je to samo moja mašta. To sam rekao sam sebi tonući u san.

Telefon u jastuku me probudi. Začuo sam Candace kako mi govori:

— Probudi se, Gunneru, i uredi se. Dolazim k tebi.

Uspio sam sjesti. Čvrsto sam stresao glavom i duboko udahnuo. Razbudio sam se, ali nisam uspio odagnati osjećaj da nisam dovoljno spavao. Navukao sam jutarnji ogrtač i pošao u kupaonicu da priredim doručak. Uto ona zakuca na vrata.

— Otvoreno je — viknuo sam. — Želiš li kave?

— Svakako, Gunneru. Ušla je i zastala u vratnicama promatrajući me kako odvrćem slavinu s vrućom vodom da bih napunio dvije šalice. Dodao sam po žlicu kave i promiješao a potom okrenuo hladnu slavinu. — Narančin sok? — Uzela je kavu i odmahnula glavom pa sam izmiješao samo čašu soka i ispio ga, odbacio čašu u koš za otpatke i ponio kavu u sobu. Krevet se već složio, bio je to sad kauč pa sam se uvalio u nj, guckajući kavu. — U redu, zlato — rekao sam. — Što si pronašla o Connicku?

Oklijevala je a onda ipak otvorila torbicu, izvukla foto-kopiju i pružila mi je. Bila je to snimka stare čelične gravure naslovljene, starinskim pismom, sa The Army of the United States a ispod toga je pisalo:

»Neka je znano svima da je DANIEL T. CONNICK, ASINAj-32880515, ovoga dana odlukom vlade udaljen iz službe; i dalje, neka je znano svima da su uvjeti njegova otpuštanja: NEČASNI!«

— Izvrsno! — rekao sam. — Vidiš, zlato? Uvijek se nešto nađe.

Candace je ispila kavu i spustila šalicu na prozorsku dasku te izvukla cigaretu. Bilo je to tako nalik na nju, ona je uvijek činila samo jednu stvar u jedno vrijeme — s njenom se urednosti nisam mogao mjeriti, a niti sam tu njenu urednost mogao podnositi. Bez sumnje, ona je pogodila o čemu razmišljam jer je očigledno i ona mislila isto, ali u njenu glasu nije bilo nostalgije kad je rekla:

— Sinoć si ga posjetio, zar ne?... I još želiš ići na nož protiv njega?

— Nastojat ću da izgubi na izborima, da. Zato me plaćaju. Mene i još neke.

— Ne, Gunneru, M&B me ne plaća za ovo, ako si to mislio, jer

nema toga novca.

Ustao sam i prišao joj.

— Još kave? Ne? Dobro, mislim da je i meni dosta. Zlato...

Candace ustane, prijeđe preko sobe i sjedne na stolac ravna naslona.

— Naglo sam te probudila, zar ne! Ne mijenjaj temu. Govorili smo o...

— Govorili smo o poslu za koji nas plaćaju. U redu, učinila si dio posla za mene, nabavila si mi ono što sam tražio protiv Connicka.

Zastao sam jer je zatresla glavom.

— Ne bih baš rekla da je tako.

— Što je sad ovo?

— To ne piše na fotokopiji, ali ja znam zašto je onako otpušten. »Dezertiranje s opasne dužnosti.« Bilo je to na Mjesecu, u svemirskim jedinicama UN. Bilo je to godine 1998.

Kimnuo sam jer sam shvatio o čemu govori. Connick nije bio jedini dezerter. Pola svemirske jedinice te je godine dezertiralo. U studenome. Mjesec su istodobno pogodili tuča meteorita i solarni oganj. Zapovjedništvo svemirskih jedinica smatralo je da vojnici moraju izdržati i zatražilo je od američke armije da izvede pred sud svakog vojnika koji potraži zaklon u skloništu, a armija se morala prikloniti zahtjevu.

— Ali, većinu je vojnika pomilovao Predsjednik — rekao sam. — Njega nije?

Candace odmahne glavom.

— Nije ni tražio.

— Hm. Ipak, još je na popisu — našao sam rješenje. Ima li još što? Što je s djecom?

Candace ugasi cigaretu i ustane.

— Zašto sam ovdje, Gunneru? To je na tvom popisu. I zato se odjeni.

— Zašto?

Ona se nasmije.

— Zbog umirenja moje savjesti. Ali i zbog ispitivanja djece, kako si ti to rekao. Ugovorila sam ti sastanak u bolnici za pedeset i pet minuta.

Morate znati da nisam ništa znao o djeci osim naklapanja. Neka je blagoslovljen Haber što nije pomislio da mi to mora potanje objasniti. A Candace je samo rekla: '

— Čekaj dok dođemo u bolnicu. Vidjet ćeš i sam!

Opća bolnica bila je sedmerokatnica od svijetlih keramičkih opeka, s kondicioniranim zrakom i zidnom rasvjetom. Candace je parkirala automobil u podzemnoj garaži i povela me do dizala a dalje do čekaonice. Činilo se da zna put. Pogledala je na sat, rekla mi da smo

koju minutu poranili i pokazala mi tlocrt bolnice na zidu koji je uz pomoć raznobojnih žaruljica pokazivao posjetiocima gdje je koji bolnički odjel. Bolnica je imala dvadeset i dvije operacione dvorane, banku organa za transplantaciju, rendgen i radio-kemijski odjel, protetiku, gerijatriju...

I još k tome dobro opremljenu pedijatriju.

— Mislio sam da je to bolnica za ratne veterane — rekao sam.

— Pa i jest. Evo našeg momka.

Prilazio nam je mornarički oficir, pružajući ruku i smiješak Candace.

— Hej, drago mi je da te vidim. A vi ste zacijelo Gunnarsen.

Candace nas upozna dok smo se rukovali. Momak se zvao kapetan Whitling, ona ga je zvala jednostavno Tom. Rekao je:

— Moramo krenuti. Poslije razgovora s tobom saznao sam da je za jedanaest dogovorena uzbuna... dolazi nam neka visoka vojna inspekcija. Ne želim vas požurivati, ali htio bih da im ne budemo na putu... ovo je malo protupropisno.

— Lijepo od vas da ste mi ovo omogućili — rekao sam. — Krenimo.

Uspeli smo se brzim dizalom i izašli na vrhu zgrade. Našli smo se u hodniku sa slikarijama Disneyjevih junaka. S terase je dopirala svirka muzičke kutije. Troje djece protrčalo je pokraj nas kričeći. Sasvim su se lijepo zabavljali ako se uzme u obzir da je dvoje od njih trčalo uz pomoć štaka.

— Što do bijesa radite ovdje? — upita kapetan Whitling oštro.

Dobro sam pogledao, ali nije to rekao ni meni niti djeci. Govorio je čovjeku s dječjim licem ali gustom crnom bradom, koji je stajao pokraj pokretne figure Paje patka.

— O, gospodine Whitling — reče mladoliki bradonja. Vidjelo se da mu je neugodno. — Zacijelo sam zalutao tražeći odjel za ispitivanje fizičke kondicije.

— Carhartu — zaprijeti se Whitling — ako te još jednom ulovim u ovom odjelu nećeš imati brige oko fizičke kondicije bar godinu dana. Jesi li me čuo?

— Da, svakako! U redu, gospodine Whitling. — Kad je bradonja salutirao i okrenuo se, opazio sam da mu je lijevi rukav prazan i zataknut u džep kupaćeg ogrtača.

— Ne možete ih spriječiti da ulaze ovamo — reče Whitling i raširi ruke. — Dobro, Gunnarsen, ovdje smo. Sad ćete sve vidjeti.

Pažljivo sam se osvrnuo. Posvuda je bilo djece, djece koja su šepala, bila blijeda, umorna.

— Ali što ja to zapravo vidim? — upitao sam.

— Pa, djecu, Gunnarsenu. Djecu koju smo oslobodili. Djecu koju su Arcturani zarobili na Marsu.

I tad sam shvatio. Sjetio sam se priče o osvajanju kolonije na Marsu.

Sjetio sam se da sam gledao snimku iznenadnog napada na Mars. Bilo je to jednog ljetnog dana — vrućeg — točno u podne, led se topio. Snimka je prikazivala koloniju oko Južnih izvora. Odjednom se iza Sunca pojavio brod.

Bila je to raketa. Sva od sjajna zlatna metala, spustila se u obliku zlatne radijacije uz vrcanje električnih varnica na narančastom pijesku. Iz nje su izašli Arcturani.

Dakako, nitko tada još nije znao da su Arcturani. Kružili su oko Sunca u izduljenoj eliptičnoj putanji, motreći i proučavajući i potom su za napad izabrali malu isturenu stanicu na Marsu. Na Marsovoj gravitaciji bili su dvonošci — i samo dva njihova konopasta uda mogla su ih izdići od tla — bili su visoki poput ljudi, odjeveni u pripijenu zlatnu odoru. Kolonisti su im istrčali u susret a oni su ih sve pobili. Sve do jednoga. Sve odrasle koloniste.

Djecu nisu ubili, bar ne tako brzo i jednostavno. Neku uopće nisu ubili i neka od njih bila su sada u općoj bolnici.

Ali ne sva.

Budući da sam pomalo stao shvaćati, upitao sam: — Tad su ovo preživjeli?

Candace, stojeći vrlo blizu uza me, reče:

— Većina, Gunnaru. Ona djeca koja su u tako lošem stanju da ih ne možemo vratiti u normalan život.

— A ostala?

— Pa, ona većinom nemaju obitelji, kao što si čuo, roditelji su im pobijeni. I zato su tu djecu usvojile obitelji u Belportu. Njih stotinu i osam, zar ne, Tome? I sad možda shvaćaš u što si se upustio.

U dječjem je odjelu bilo otprilike stotinu djece i nisam vidio svu. Neku i nisu htjeli pokazati.

Whitling mi je samo ispričao o toj djeci, ali mi nije mogao pokazati sobu, u kojoj se podržavala temperatura ljudskog tijela i u kojoj su ležali najteži pacijenti i ona najmanja djeca. Zrak u toj sobi bio je obogaćen kisikom i malo vlažniji nego u drugim prostorijama, a uz to je i pritisak bio malo pojačan kako bi se njihovu presporom metabolizmu pomoglo da prima i raznosi kisik. Nadesno, malo dalje, bile su sobice u kojima su ležali najteži pacijenti. Zarazni. Neizlječivi. Oni jadnici koji su već samim svojim izgledom bili opasni. Whitling je bio tako dobar i odškrinuo je kapak da mogu pogledati u sobičke u kojima su mali jadnici ležali, čučali ili jednostavno ukrućeno stajali. Jedan od arcturanskih pokusa bila je transplantacija i očigledno ju je provodio vješt stručnjak. Najmlađem je djetetu bilo tri godine a najstariji je bio u tinejdžerskim godinama.

Bio je to stravičan prizor, pa ako preko njega samo tako prelazim,

onda je to samo zato što vrlo lako možete pogoditi što sam osjećao gledajući ih.

Unesrećena djeca! Dakako, ona djeca koju su vratili u normalan život nisu bila ovakva. Ali svakog će ganuti njihova sudbina — ganula je i mene — i svaki put kad se adoptivni roditelj ili susjed takvih roditelja ili bilo koji građanin sjeti djece, osjetit će samo jedno: To su učinili Arcturani.

Jer, pošto su ubili potencionalno opasne roditelje, zatočili su mališane u kaveze poput pokusnih životinja.

I ja sam se ponadao da ću to moći popraviti sa 500 arcturanskih kućnih mezimaca!

Za sve to vrijeme Whitling me je vodio kroz odjel i po tonu njegova glasa mogao sam naslutiti protiv čega se ja to namjeravam boriti, jer on je volio i sažaljevao djecu.

— Zdravo, Terry — rekao je na terasi sagnuvši se nad krevetić i pogladivši dijete snježnobijele kose. — Ne može nas čuti, doduše — rekao je. — Usadili smo mu nove slušne živce prije četiri tjedna — osobno sam izveo operaciju — ali nisu se prihvatili. Bio je to treći pokušaj. I, dakako, svaki je novi pokušaj veći rizik od prethodnog zbog antitijela.

— Čini mi se da mu nije više od pet godina — rekao sam. Whitling kimne. — Ali napad na koloniju zbio se...

— O, shvaćam što želite reći — reče Whitling. — Arcturane je zanimala i reprodukcija. Ellena je izašla iz bolnice prije nekoliko tjedana... bilo joj je samo trinaest godina ali je rodila šestoro djece. A ovo je Nancy. — Nancy je bila možda dvanaestogodišnjakinja, ali se kretala poput drvenog lutka. Dotrčala je za loptom, zastala i pogledala me mrgodno i sumnjičavo. — Nancy je jedan od naših uspjelih slučajeva — pohvalio se Whitling. Slijedio je moj pogled. — O, ništa strašno. Rođena je na Marsu pa se još nije privikla na Zemljinu gravitaciju, to je sve. A ovdje je Sam. — Sam je bio otprilike desetogodišnjak koji se koprcao po krevetiću izvodeći vježbe podizanja glave. Uz njega je stajala sestra i odbrojavala mu tempo.

— Samov je centralni živčani sustav bio zamalo sasvim uništen — Whitling je rekao toplo. — Napredujemo pomalo, nije lako, ali ide.

— U redu — rekao sam — vidio sam dovoljno, a sad želim što prije odavde. Zahvaljujem vam, kapetane Whitling.

*

Nisam se htio vratiti u Haberov ured. Bojao sam se kakav bi tok razgovor mogao poprimiti. Ali, morao sam saznati što se događa s našim poslom i morao sam jesti.

I tako sam poveo Candace u svoju sobu i naručio ručak iz hotelskog restorana.

Stajao sam pred termalnim prozorom i promatrao grad dok je

Candace razgovarala s uredom. Nisam ni slušao što govori jer je Candace znala što bih htio saznati, samo sam promatrao kako živi Belport jednog dosadnog ponedjeljka. Belport se zrakasto širio oko gradskog središta sa zgradama u obliku školjke kakve su bile moderne prije dvadeset godina. Hotel je bio jedna od takvih zgrada i s prozora sam vidio još dvije takve zgrade, slijeva i zdesna, a u daljini, u stambenoj četvrti, stršali su uvis stambeni tornjevi. Dolje na ulici nazirala se šarena zmija automobila na cesti okićenoj našim proreferendumskim plakatima. Ili možda plakatima naših protivnika. Ali odavde s visine nije se to moglo razabrati.

— Znaš li što, zlato — rekao sam kad je Candace spustila slušalicu — ovo sve nema nikakva smisla. Priznajem da su djeca žalostan slučaj, a tko može olako prijeći preko dječjih patnji? Ali oni nemaju baš nikakve veze s time da li da Arcturani sagrade baze uz jezero izvan grada.

— Zar mi nisi baš ti govorio da logika nema nikakve veze s reklamom i publicitetom — odgovorila je Candace protupitanjem. Došla je do prozora i naslonila se na ormarić te počela čitati iz svojih bilježaka: — Stigao je izvještaj za novo razdoblje... Haber želi da ti kažem da očekuje pobjedu. Pisma su poslana. Chicago je odobrio prekoračenje budžeta. To je uglavnom sve.

— Hvala. — Čulo se kucanje na vratima i ona pođe da pusti konobara s jelom. Gledao sam ga bez mnogo apetita, osim možda samo za nešto što nije bilo na jelovnicu: Candace. Ali, pokušao sam jesti.

Candace se nije potrudila da mi pomogne jesti. Zapravo, učinila je nešto što nikad ne bih očekivao od nje. Za sve vrijeme objeda nije prestajala govoriti, i to uvijek iznova o djeci. Tako sam čuo priču o Nini, koja je imala petnaest godina kad su je dopremili u bolnicu ali nije htjela izustiti ni riječi već je neprestano kričala ako joj ne bi dopustili da se skrije pod krevetom.

— Tek poslije šest mjeseci — rekla je Candace — dali su joj lutku i ona je napokon progovorila uz pomoć lutke.

— Kako si sve to saznala?

— Od Toma. A onda da ti još kažem o djeci oslobođenoj svih klica...

— I Tom ti je sve to ispričao?

— I još mnogo toga, Gunneru. I ne zaboravi, to su djeca koja su preživjela. Djeca koja su svjesno...

— Kako dugo poznaješ Toma?

Ona spusti viljušku, zašećeri kavu, gutne, gledajući me preko ruba šalice.

— O, otkako sam ovdje. Dvije godine. Upoznali smo se prije no što su stigla djeca.

— Mislim da se prilično dobro poznajete.

— O, da.

— On zaista voli tu djecu, dobro sam to vidio. A čini se i ti. — Progutao sam još koji gutljaj kave i posegnuo za cigaretom. — Mislim da sam predugo čekao s obzirom na ovdašnju situaciju.

— Pa, da, Gunneru — rekla je oprezno. — Mislim da si propustio brod.

— Reći ću ti, zlato, što o tome mislim. Mislim da mi želiš reći nešto i da to nešto nema veze s referendumom.

— Da ti prvo kažem, Gunneru, prije Nove godine udat ću se za Toma Whitlinga. — Glas joj nije bio sasvim ravnodušan.

*

Poslao sam je u ured i ispružio se na krevetu, pušeći i promatrajući kako dim iščezava u otvorima ventilacije. U sobi je bilo prilično mirno jer sam rekao portiru da do daljnjega ne spaja nikakve pozive.

Da sam izvukao svoj popis, mogao bih otpisati sve točke. Nisam otpustio Habera i zapravo više to i nisam htio učiniti jer u ovome poslu nije bio ništa gori od mene, izvještaj je to potvrdio. Pogledao sam djecu, u redu. Malo prekasno. Ispitao sam i Connicka, glavnog protivnika našega klijenta i ono što sam o njemu pronašao moglo bi ga povrijediti, ali unatoč tome ne vidim kako bi nam to moglo koristiti. I posve izvjesno neću se oženiti s Candace Harmon.

Bilo je zanimljivo razmotriti u čemu sam sve pogriješio. Uključivši možda i najveću pogrešku: što sam dopustio da mi Candace Harmon izmakne. I dok sam se tako zabavljao tim mislima i zamalo sam sebe prezirao, srećom je netko pokucao na vrata i ja sam ih otvorio i ugledao momka u maslinasto-zelenoj uniformi svemirskih snaga.

— Pođite sa mnom, gospodine Gunnarson, Članovi komisije bi htjeli razgovarati s vama.

U jednom kratkom trenu opet sam bio devetnaestogodišnjak. Član raketne momčadi na Mjesecu koja čuva bazu Aristarchus od napada iz svemira. (Tad smo držali da je takav napad nemoguć. Kasniji su događaji pokazali u kakvoj smo tragičnoj zabludi bili.) Momak koji je došao po mene bio je pukovnik i ime mu je bilo Peyroles. Poveo me do privatnog dizala za koje nisam znao, i odvezli smo se na vrh hotela do apartmana tako prostranog da mi se moja soba učinila majušnom poput zatvorske samice. Smrad je bio nepodnošljiv pa sam izvukao papirnati rupčić i začepio nos. Pukovnik me nije ni pogledao.

— Sjednite! — oštro mi je naredio i ostavio me pred otvorenim kaminom. Nešto se događalo. Čuo sam glasove iz druge sobe, mnogo glasova:... — Zaudara poput puha... Želudac mi se okreće... — Ma tko da je to rekao, dobro je rekao, iako sam ušavši u apartman već sasvim zaboravio na smrad. Nevjerojatno kako se čovjek brzo na nj privikne. Kao na zreli sir.

— ... U redu, rat je gotov i mi se moramo priviknuti na njih, ali ako je u pitanju naš rodni grad...

Što god da se događalo u susjednoj sobi, bilo je prilično bučno. Ljudi obično gube živce kad su Arcturani u pitanju. Ljudi ne vole smrad. A onda se začuo glasan vojnički glas koji je zapovijedio da se umire — prepoznao sam glas pukovnika Peyrolesa — a potom sam začuo glas koji je zvučao nekako neljudski iako je govorio engleski. Arcturanin? Kako mu je ono bilo ime, Knafti? Ali, koliko sam bio čuo, oni ne mogu proizvoditi ljudske glasove.

Ma tko da je to bio, završio je sastanak. Vrata su se otvorila.

Kroza njih sam s leda ugledao desetak ljudi koji su izlazili kroz druga vrata, a u moju je sobu ušao pukovnik. S njim su ušli i hromi mladić blijeda anđeoska lica, odjeven u civilno odijelo, i, dakako, Arcturanin. Bilo je to prvi put da vidim Arcturanina iz takve blizine. Teturao je prema meni na svoja četiri ili šest uda poput štaklja, zureći u mene blistavim crnim očima na kockolikoj glavi.

Peyroles je zatvorio vrata, a potom se okrenuo i rekao:

— Gospodin Gunnarson... Knafti... Timmy Brown.

Nisam imao ni blaga pojma da li da se rukujem, a ako to i učinim, kome da pružim ruku. Knafti me je, međutim, samo ozbiljno promatrao. Rekao sam:

— Drago mi je da sam vas upoznao. Kao što možda znate, pokušavao sam ugovoriti sastanak, ali nisam uspio. Zaključujem da se sada situacija promijenila.

Pukovnik se namršti prema vratima i reče:

— Dobro pogađate. Bio je to sastanak komiteta građana...

Vrata se naglo otvore i neki čovjek proviri u subu i vikne:

— Peyrolesu! Može li taj stvor razumjeti govor čovjeka? Nadam se da može. Nadam se da će me dobro čuti kad mu kažem da ću se osobno pobrinuti da ga sravnim sa zemljom ako još sutra u ovo doba bude u Belportu. A ako ijedno ljudsko čeljade, ili takozvano ljudsko čeljade poput vas, pokuša da me u tome omete, i njega ću sravniti sa zemljom! — Zalupio je vratima za sobom ne dočekavši odgovor.

— Vidite? — ljutito me upitao Peyroles. — Evo o čemu želimo razgovarati s vama.

— Vidim — rekao sam, i zaista sam dobro shvatio jer onaj na vratima nije bio nitko drugi no čovjek u koga smo se najviše pouzdavali, onaj Schlitz koga smo namjeravali progurati na izborima očekujući da će on biti za referendum.

Sudeći prema buci što su je stvorili predstavnici građana, mirisalo je na linč. Odagnao sam tu pomisao i vratio na posao.

— O čemu je zapravo riječ? — upitao sam. — Pretpostavljam da biste željeli da učinim nešto što bi popravilo javno mišljenje o vama.

Knafti je sjeo, ako to Arcturani čine. Bljedoliki mladić mu je nešto

prišapnuo, a onda mi je prišao.

— Gunnersene — rekao je. — Ja sam Knafti. — Pažljivo je izgovarao samoglasnike i naglašavao kraj rečenice kao da je naš jezik naučio iz udžbenika. Sasvim sam ga lako razumio. Ali ipak nisam odmah shvatio što je time htio reći, ali tad mi je Peyroles pomogao.

— On u ovome trenutku govori umjesto Knaftija. On je njegov tumač, shvaćate?

Mladić je neko vrijeme pomicao usnice — kao da premješta komande — i onda je rekao:

— Tako je. Ja sam Timmy Brown, Knaftijev tumač i pomoćnik.

— Tad upitajte Knaftija što želi od mene. — Pokušao sam to izgovoriti na njegov način.

Timmy Brown opet premjesti usta i reče: — Ja, Knafti, želim da prestanete... da napustite... da prekinete akciju u Belportu. — Arcturanin mahne svojim konopastim udovima i zaskvrči poput vjeverice. Mladić mu odgovori i potom reče:

— Ja, Knafti, povjerio sam vam taj posao, ali napustite ga.

— Timmy — htio sam reći, Knafti, za taj sam posao plaćen. Unajmila nas je sama Arcturanska konfederacija. Naloge primam od Arthura S. Bigelowa mlađeg i ispunit ću ih pa sviđalo se to Knaftiju ili ne sviđalo.

Knafti i mladić izmijenili su misli. Arcturanin se uputio prema prozoru i zagledao se u nebo i helikopterski promet. Timmy Brown reče:

— Nije važno kakve ste naloge dobili. Ja, Knafti, kažem vam da vam je posao štetan. — Oklijevao je malo, mrmljajući. — Ne želimo dobiti bazu uz cijenu istine... — upitno je pogledao Arcturanina — sasvim je očigledno da pokušavate izmijeniti istinu.

Zaskvrčao je prema Arcturaninu, koji je svrnuo pogled s prozora i prišao nam. Arcturani zapravo ne hodaju. Vuku se na donjem dijelu poprsja. Udovi su im savitljivi i tanki, a one koje ne koriste za podupiranje upotrebljavaju za gestikuliranje. Knafti je zamahnuo s nekoliko krakova kričeći prema mladiću.

— Inače — Timmy Brown zaključi — ja, Knafti, vam kažem da ćemo morati nastaviti rat.

*

Čim sam se vratio u sobu, poslao sam poruku u Chicago, zatraživši dalje upute. Odgovor je bio ovakav kakav sam i očekivao: Obustavite sve. Obavijestit ćemo A.S.B. mlađeg. Čekajte upute.

I tako sam čekao. Nazvao sam Candace i upitao za novosti. Ispričao sam joj o svađi u hotelu i upitao je znali ona što pobliže o tome.

— Imamo raspored njihovih sastanaka. Ovaj je bio ubilježen samo kao sastanak s predstavnicima građana. Ali jedan od predstavnika izlazi sa sekretaricom jednog našeg odjela pa...

— Ispitat ćeš to. U redu, učini to, a sada, što inače ima novo?

Počela je čitati pregled najnovijih izvještaja s terena. Bilo je svakakvih, ali sve u svemu nisu bili baš loši. Javno je mišljenje sada bilo malo naklonjenije Arcturanima. Porast simpatija nije bio znatan, ali to je zasad bio jedini uspjeh koji me je, štoviše, iznenadio poslije sastanka s Knaftijem.

I još je bilo poboljšanja. Izložba cvijeća nam je pomogla, ali samo među posjetiteljima. Dakako, oni su činili tek djelić stanovništva grada. I arcturanski kućni mezimci su učinili svoje. Ali, gubili smo zato na drugim područjima.

Sad kad sam znao što tražim, shvatio sam što su za nas značila djeca. Kad god smo anketirali u domovima, raspoloženja su bila protiv nas, mnogo je već bolje bilo ako smo ljude ispitivali izvan obiteljskog kruga — na poslu, na ulici, u kavani.

Baš kao što sam rekao Connicku. Nijedan čovjek nije jednostavna jedinka. On se vlada drugačije kao glava obitelji, a drugačije opet na koktelu, drugačije na poslu. To su osnovne istine. Ali anketarima je trebalo pola stoljeća da to shvate.

U ovome je slučaju postojalo samo jedno rješenje: suzbiti obiteljske elemente. Naredio sam da se priredi što više bakljada, pa čak i izbor »miss teen«. Otkazao sam piknike što smo ih namjeravali prirediti i naredio da se i dalje priređuju domjenci u kavanama.

Nisam se sasvim pridržavao čikaških naloga. Ali to nije bilo važno. Sve se to moglo otkazati kratkim postupkom. Pripalio sam cigaretu i rekao:

— Zlato, daj mi nekoliko anketnih odgovora što su ih dali očevi obitelji, posebno onih koje su usvojile siročad s Marsa. Ne želim nikakvu analizu niti sažetak. Samo sirovinu. Čim sam prekinuo razgovor s Candace, javio se Chicago s porukom: A.S.B. mlađi pita — ako dobijete neograničeni budžet i slobodne ruke, možete li zajamčiti, ponavljam zajamčiti, pobjedu na referendumu?

Nisam očekivao takav odgovor.

Ipak, bio je na mjestu. Razmislio sam malo o njemu.

Mladi Bigelow mi je već ostavio prilično odriješene ruke, kao što je to uvijek činio; kako bi inače čovjek koji izvlači kestenje iz vatre mogao raditi? Ako sada ističe da su mi ruke posve odriješene, ne čini to zbog toga jer misli da nisam dobro razumio njegov prvotni nalog. To može značiti samo jedno: Pobijedi, bez obzira na sve.

Mogu li to prihvatiti uz ovakve uvjete?

Dakako, mogu pobijediti. Da. Samo ako smislim ono pravo. Uvijek možete pobijediti na izborima, svim izborima bez razlike, ako ste spremni platiti pravu cijenu.

A u svemu ovome bilo je najteže pronaći koja je to prava cijena. Ne samo u novcu. Koji put je cijena što je plaćate čovjek, tu sam ulogu

namijenio Connicku. Prinesite bogovima ljudsku žrtvu i vašu će molitvu uslišati...

Ali je li Connick bio žrtva što su je bogovi zahtijevali? Hoće li biti ikakve koristi od njegova poraza ako se uzme u obzir da mu je protivnik čovjek koji je prijetio Knaftiju u komisijinu apartmanu. A ako i jest, je li moj nož dovoljno naoštren da mu pusti krv?

E pa dobro, dosad je uvijek bio. A ako Connick nije pravi čovjek, pronaći ću onoga koji jest. Odgovorio sam u Chicago kratko i jasno: Da.

I za manje od minute, baš kao da je Bigelow mlađi stajao uz dalekopisač, očekujući moj odgovor — a možda i jest! — stigao je odgovor:

»Gunneru, izgubili smo posao s Arcturanskom konfederacijom. Otkazujući ugovor, nagovijestili su i mogućnost prekida pregovora o primirju. Ne moram ti govoriti koliko su nam oni potrebni. Ako bude nagovještaja u uspjeh u Belportu, možda će obnoviti ugovor. Moramo igrati na tu kartu. Samo bezobzirno, Gunneru, moramo pobijediti.«

Zazujala je uredska linija. Možda je to bila Candace, ali u tome trenutku nisam htio govoriti s njom. Sve sam linije prebacio na magnetofon, a zatim sam se svukao, pošao pod tuš i pustio snažan mlaz. Nije to bila nikakva pomoć u razmišljanju već zamjena za razmišljanje.

Više nisam želio razmišljati. Bio mi je potreban predah.

Nisam htio razmišljati A) o tome da li će rat ponovo buknuti, a ako bukne, koliko ću ja za to biti kriv, B) o onome što činim dobrom momku Connicku, C) o tome je li to sve vrijedno truda ili D) o tome koliko ću jednog dana prije Nove godine sam sebe mrziti. Želio sam samo da me tople prštave kapljice anesteziraju. Kad mi je koža pobijeljela i smežurala se, isključio sam tuš, ponovo se odjenuo i uključio sve veze. Javile su se sve odjednom. Odlučio sam se za Candace. Rekla je:

— Gunneru! Jesi li čuo što se govori za pregovaračkim stolom? Primirje je ugroženo...

— Čuo sam. Što još, zlato?

— Održan je sastanak predstavnika građana...

— Vidio sam. Što još?

Oklijevala je.

— Ništa važno. Ah, Gunneru, rezervirali smo TV-termin za večeras...

— Da, zlato?

— Želiš li ga otkazati?

— Ne. Imaš pravo, nećemo prikazati rad lige arcturansko-američkog prijateljstva ili što li smo već predvidjeli, ali već ćemo termin za nešto upotrijebiti. Sada još ne znam što će biti.

— Ali Bigelow mlađi je rekao...

— Zlato — prekinuo sam je — Bigelow mladi govori svašta. Jesi li zamijetila da me netko želi skalpirati?

— E pa dobro, onda, tu je gospodin Connick. Mislim da ga ne želiš vidjeti.

— Sastat ću se s njim. Sastat ću se sa svima.

— Baš sa svima? — Iznenadio sam je. Ponovo je pregledala bilješke. — Tu je i netko od komisije...

— Može to biti bilo tko...

— ... i kapetan Whitling iz...

— Iz bolnice. Svakako, reci mu da dovede nekoliko djece.

—... i... Gunneru, da me ti ne vućeš za nos? Nećeš se valjda sastati sa svim tim ljudima?

Nasmijao sam se i pomilovao ekran na videofonu.

— Varaš se, zlato, grdno se varaš. Želim se sastati sa svima njima, što ih bude više, to bolje. I bit će najbolje da svi zajedno dođu u ured. Pobrini se za to, zlato, jer ja još imam posla.

— Posla, kakva posla, Gunneru?

— Moram pronaći razlog zbog kojeg se želim sastati s njima. — Isključio sam videofon, ustao i izašao, ostavivši da ostale linije uzalud zuje. Bila mi je potrebna duga, duga šetnja pa sam odlučio da se prošećem.

Kad sam se umorio od šetnje, pošao sam u ured i izbacio Habera iz njegove sobe. Pustio sam ga da stoji dok mi je Candace referirala što je obavila, a onda sam mu rekao da se gubi. »I hvala«, dodao sam.

Zastao je na putu prema vratima.

— Na čemu mi zahvaljujete, Gunneru?

— Na lijepoj sobi u kojoj ću ubijati vrijeme. — Imao sam jedan sat do početka sastanka, pa sam počeo tražiti čime bih se mogao zabaviti. Pogledao sam police s fasciklima i brzo ih ostavio. U tim me papirima ništa nije moglo zainteresirati. Na policama je bilo i knjiga. Ali nisam htio otirati prašinu koju je čak i usisavač propustio. Bio je tu i mali bife, a u posljednjoj ladici pisaćeg stola pronašao sam zbirku fotografija.

Bilo je to vrlo dosadno čekanje, a onda su mi ljudi iz studija javili da su prema mome zahtjevu podesili uređaje te da sada mogu sa stola daljinski upravljati monitorom za trodimenzionalne vizualne efekte. Više nije bilo straha da će mi biti dosadno.

Jeste li se ikad igrali upravljačem tridimenzionalnog monitora kojemu stoji na raspolaganju puna polica vrpci sa snimljenim efektima? Igrajući se tako, osjećate se kao bog.

Uređaj uzima uskladištene vrpce i emitira ih. Ali on može mijenjati veličine i perspektivu ili projicirati sliku preko slike a tako, zapravo, možete žive osobe koje ne volite staviti u vrlo neugodne položaje i sve

to onda zajedno projicirati na montažni ekran tako da samo studijski tehničar može otkriti trik.

Očigledno, taj uređaj rješava sve teškoće propagandista jer lakoćom možete stvoriti bilo kakav ugođaj ili prizor, i to tako da on djeluje sasvim istinito.

Dakako, svi znaju da se to može učiniti. Pa ako nešto vidite vlastitim očima to još ništa ne znači, čak ni za birača, sud može otkloniti takvo svjedočenje. Namjeravao sam, na primjer, Connicku umijesiti kašu s monitorom. Ali to ne bi vrijedilo, jer što god da bih učinio, protivnička bi strana imala dovoljno vremena i mogla bi raširiti glas o izbornoj prijevari, a tako pozamašna varka našla bi se i na prvim stranicama novina. I tako sam upotrijebio uređaj za mnogo zanimljiviji način, upotrijebio sam ga kao igračku.

Najprije sam kao pozadinu odabrao Mjesečevu bazu, zatim projicirao četu raketara kako dugim koracima stupa između zgrada, jednom sam vojniku utisnuo svoje lice i potom sam nekoliko minuta promatrao devetnaestogodišnjeg Odina Gunnarsona, strašno prestrašenog ali odanog dužnosti. Bio je sasvim zgodan momak. Nisam bio nimalo pristran i čudio sam se što je od njega poslije postalo. Zbrisao sam tu sliku i potražio drugu zabavu. Među uskladištenim vrpcama pronašao sam i snimke Candace pa sam neko vrijeme s užitkom promatrao njeno lice.

Potom sam prešao na širi plan. Projicirao sam sektor neba i potražio na njemu narančasti Arcturus. Potom sam kompjutoru ugrađenom u arhivu snimaka dao nalog da pronađe prizor orbitalnog bombardiranja pa sam promatrao kako Arcturus nestaje u oblaku otrovnih plinova. Uništio sam cijeli planet, pretvorio ga u novu, promatrao kako usijani plinovi sukljaju oko njega i pretvaraju njegova mora u lonce kipuće vode a gradove jednostavno otapaju — i osjetio sam kako mi znoj curi niz leđa. Iz automata sam natočio sebi novo piće i isključio uređaj. I tada sam spazio da se nad vratima upalilo blijedoplavo svjetlo, znak da je vrijeme za sastanak. Posjetitelji su stigli.

Connick je poveo svoju djecu, njih troje, zaljubljenik iz opće bolnice doveo ih je još dvoje, Knafti i pukovnik Peyroles imali su Timmyja Browna.

— Dobro došli u mlationicu — rekao sam. — Gomila linčera ove je godine prilično mlada.

Svi su stali vikati u jedan glas ili svi osim Knaftija jer se njegovo piskutavo skvičanje jedva čulo od vike. Slušao sam ih, a kad mi se učinilo da su se malo ispuhali, otvorio sam Haberov bife i natočio čašu oštra pića.

— Dobro, tko od vas gmizavaca želi prvi udariti? — Ponovo su uskipjeli a ja sam samo mirno ispijao svoje piće. Svi, osim Candace

Harmon koja je stajala uz vrata i samo me promatrala. I tako sam rekao: — Dobro, Connick, vi prvi. Želite li da preko radija obznanim da ste nečasno otpušteni iz vojske?... I da ne zaboravim, možda biste htjeli upoznati moga pomoćnika u ucjenjivanju; gospođica Harmon ondje uz vrata iskopala je tu prljavštinu.

Njen se momak naroguši, ali Candace me je i dalje samo gledala. Nisam joj uzvratio pogled, nego sam netremice zurio u Connicka. Stisnuo je oči, turio ruke u džepove, i rekao s podosta samosvladavanja:

— Dobro znate da mi je bilo samo sedamnaest godina kad se to dogodilo.

— O, svakako, znam. Imali ste slom živaca godinu dana poslije toga.

On brzo pogleda djecu, dvoje svoje i ono jedno usvojeno, brzo reče:

— Znate da sam mogao da mi se zbriše ta loša karakteristika...

— Ali niste. Značajna je činjenica da ste dezertirali. Značajna je činjenica da ste bili mekušac. I rekao bih, da ste to i danas.

Timmy Brown promuca: — Samo trenutak, Ja, Knafti, tražio sam da prestanete... Ali Connick ga prekine.

— Zašto, Gunnarsenu?

— Zato što namjeravam dobiti izbore. Nije me briga koliko će to stajati, osobito koliko će to vas stajati.

— Ali ja, Knafti, rekao sam... — ponovo je pokušao Timmy Brown.

— Komisija za primirje izdala je zapovijed... — ovo je bio Peyroles.

— Ne znam tko je gori, vi ili stjenice! — To je bio mališan iz bolnice, i opet su svi govorili u jedan glas. Čak mi se i Knafti približio doteturavši do mene na svom zlatnom trbuhu, skvičeći i pišteći, a Timmy Brown se rasplakao nastojeći mi dokazati da nemam pravo i da moram sve obustaviti.

— Zavežite svi! — viknuo sam. Nisu me poslušali, ali galama se ipak malo stišala. Nadjačao sam ih: — Grom i pakao, baš me briga što vi želite. Plaćaju me da obavim posao. A moj posao sastoji se u tome da navedem ljude da se vladaju na određeni način. I ja to činim. Možda će me već sutra plaćati da ih ponukam na suprotno vladanje, pa ću i to učiniti. Uostalom tko ste, do vraga, vi da mi naređujete? Smrdljiva stjenica poput vas, Knafti? Vojnički korov poput vas Whitling? Ili vi, Connick...

— Kandidat za senatora — dodao je on jasno. Pogledao sam ga, ali je on mirno nastavio, nadglasavši me. — I zbog toga imam svojih obaveza... Ipak sam ga nadglasao.

— Kandidat! Bit ćete kandidat samo tako dugo dok ne kažem biračima istinu o vama. A tada ćete biti gotovi! A ja ću im reći, obećavam vam, ako...

Nisam dospio dovršiti rečenicu jer se troje Connickove djece bacilo na mene. Porazbacali su papire s Haberova stola i razbili njegovu kristalnu pepeljaru, ali nisu me zgrabili za gušu, što su očigledno namjeravali jer su ih Connick i Timmy Brown odvukli. I to ne lako.

Dopustio sam sebi posprdni smiješak.

— I što ovo dokazuje? Vaša vas djeca vole, priznajem — čak i ono s Marsa. Ono koje su Knaftijevi ljudi podvrgli vivisekciji — možda je čak i Knafti u tome sudjelovao. Lijep prizor, zar ne? Vaša smrdljiva stjenica ubija djecu, uništava dječicu... ili možda niste znali da je Knafti bio jedan od bosova u projektu ubijanja dječice?

Timmy Brown bijesno zakriči:

— Ne znate što radite. Knafti uopće nije kriv za to! — Njegovo se pepeljasto lice iskrivilo u strašnu grimasu. Plakao je.

Connick ih je sve smirio riječima:

— Čujte me svi odreda — viknuo je — poslušajte me! Hajde da izvedemo stvari načistac!

Ustao je, pod svakim je laktom stisnuo po jedno dijete a ono najmanje stislo se između njega i vrata. Pogledao me s toliko mržnje da sam je čak fizički osjetio i rekao:

— Istina je. Sammy je jedno od djece s Marsa. Možda me je to navelo da mislim i ono što ne bih trebalo da mislim, on je sada moje dijete a kad se samo sjetim kako su te smrdljive stjenice rezale...

Ušutio je i okrenuo se prema Knaftiju.

— Sada nešto shvaćam. Čovjek koji bi tako nešto učinio bio bi neprijatelj. Iščupao bih mu srce golim rukama. Ali, vi niste čovjek.

Smrknuto je oslobodio djecu i prišao Knaftiju.

— Ne mogu vam oprostiti. Neka mi se nebesa smiluju, ali ne mogu. Ali ne mogu vas, zapravo, osuditi više no što bih osudio grom da udari u moju kuću. Mislim da sam pogriješio. Možda i sada griješim. Ali... ne znam što vi činite u ovakvim prilikama... ali rado bih vam stisnuo ruku. Ili što već imate umjesto ruku. Mislio sam da ste izopačeni ubojica i prljava životinja, ali sada ću vam reći: radije bih radio s vama... za vašu bazu, za mir, ili bilo što drugo... nego s nekim ljudskim stvorenjima u ovoj sobi!

Nisam ostao da vidim nježan prizor koji je uslijedio.

Nisam ni morao ostati jer su snimatelji uključili kamere i magnetofone skrivene iza lažnih zrcala. Jedino sam se usrdno nadao da nisu propustili snimiti nijednu riječ niti krik, jer mislim da ne bih mogao izrežirati takav prizor

Tiho sam otvorio vrata i izašao. Izlazeći, vidio sam kako je pokraj mene šmugnuo najmanji Connickov sin i potrčao prema trodimenzionalnom uređaju u čekaonici. Ispružio sam ruku da ga dohvatim.

— Smrdljivko! — propištao je. — Štakoru!

— Možda si u pravu, ali se vrati k ocu. Danas ćeš ući u povijest.

— Koješta! Svakog ponedjeljka navečer gledam »Doktora Živaga« i emisija će početi za pet minuta.

— Večeras neće, sinko. I to mi možeš pripisati u zlo. Rezervirali smo vrijeme za sasvim drugačiju emisiju.

Otpratio sam ga do sobe, zatvorio vrata, uzeo ogrtač i izašao.

*

Candace me je čekala u automobilu. Sama je vozila.

— Letim li u devet i trideset? — upitao sam je.

— Da, Gunneru. — Uključila se u traku za promet auomobila, prepustila upravljanje automatskom upravljaču, navala aerodrom i zatim se naslonila i obojima nam zapalila cigaretu. Uzeo sam svoju i tmurno se zagledao kroz prozor.

Dolje ispod nas, na traci za spori promet, tekla je nepregledna kolona vozila. Otvorio sam pretinac za rukavice i izvukao poljski dvogled.

— O, ne moraš se truditi, Gunneru. Ja sam se za to pobrinula. Svi čekaju program.

— Vidim i sam. — Pločnici su bili prepuni nosača reklama koji su obavještavali građane o našem specijalnom programu na televiziji. Iznad ceste vidjeli su se dugi transparenti sa sličnim porukama. Niste mogli pogledati ni na koju stranu a da ne vidite Knaftija, golemog i strašnog u njegovu zlatnom oklopu, kako grli djecu i zaštićuje ih od napada čudovišta s druge planete, od mene. Momci iz studija nisu gubili vrijeme. Sve su snimili onako kako se malo prije odigralo.

— Želiš li čuti? — Candace pruži ruku i potraži hiperboloidan dalekoslušač, ali on mi je bio suvišan. Znao sam što će glasovi reći. Connick će me optužiti. Timmy Brown će me optužiti. Djeca će me optužiti, svi će me oni optužiti. I Peyroles, i Whitling, pa čak i Knafti. Tolika mržnja usmjerena na samo jedno mjesto.

Mene.

— Nema sumnje, Bigelow mlađi će te najuriti. Morat će, Gunneru.

— Ionako mi je potreban odmor. — Nisam se zbog toga zabrinjavao. Prije ili poslije, kad se prašina slegne, Bigelow mladi će već naći načina da me primi natrag u službu.

Spustili smo se niz spiralnu rampu i sišli do parkirališta uz aerodrom.

— Do viđenja, zlato — rekao sam — i mnogo sreće u Novoj godini vama oboma.

— O, Gunneru! Htjela bih...

Znao sam što bi ona htjela i nisam joj dopustio da dovrši rečenicu.

— On je dobar momak, taj tvoj Whitling. I znaš što? Ja nisam.

Nisam je poljubio na rastanku.

Ultrajet je bio spreman za polijetanje. Gurnuo sam kartu u automat

za provjeru, dobio zeleno svjetlo i ušao u letjelicu.

Možete dobiti svaki slučaj ako ste spremni platiti cijenu. Potrebna je samo ljudska žrtva.

Kad je avion počeo brujati i okretati se oko svojih osovina udaljujući se od pristaništa, spoznao sam da je jednom zauvijek cijena plaćena. Vidio sam Candace na terasi, suknja joj je lepršala na vjetru. Nije mi mahala, ali nije ni otišla sve dok sam je mogao vidjeti kako stoji na terasi.

A zatim će se ona, dakako, vratiti na posao i tamo negdje prije Nove godine udat će se za dobrog momka iz bolnice. Haber će i dalje upravljati svojom filijalom koja više i nije tako važna. Connick će pobijediti na izborima. Knafti će zaključiti svoj posao sa Zemljom, pa ako itko od njih ikad i pomisli na mene, bit će to s mržnjom, bijesom i prezirom. Ali, takav je put do pobjede na izborima. Morate platiti cijenu. Zbog propusta u igri, ovaj put sam ja bio ta cijena.

(Objavljeno prenio dogovoru s GPA München)

Posljednji neprijatelj

Romas Kalonajtis

Posljednij vrag

Prevela *Jadranka Vrbnjak Ferenčak*

Iako sunce nije potpuno zašlo, na sve tamnijem nebu su se polako počele paliti zvijezde, jedna za drugom. Rajnis je nestrpljivo išao puteljkom od plastične mase. S jedne i druge strane staze rasli su tamnocrveni i plavosivi marsovski cvjetovi. Rajnis je odbrojio pet tisuća koraka, zaustavio se i pogledao na sat. Svjetlucajuća kazaljka se približila slovu N.

— Vrijeme je da se vratim — uzdahnuo je — a sutra uvečer ću opet doći do ovog istog mjesta i ponovo se vratiti. Vrijeme me pregazilo. Bujica događaja me neprestano zaobilazi. Ipak, doći će i mojih pet minuta... Ili sam ih već propustio?

Vraćajući se, zabaci glavu i zagleda se u nebo. Glava Gorgone je bila gotovo u zenitu. Rajnis se zabavljao nazivajući zvijezde drevnim imenima. Znao je da ga zbog toga drže čudakom. Namigne Glavi Gorgone i pomisli:

— Nekad je davno na Zemlji, na našoj matoroj Zemlji bila noć poput ove. U pustinji, u nekoj od stražarskih kula nalazio se čovjek isto tako čudan kao što sam i ja. Obuzet nemirom i sjetom, promatrao je Glavu Gorgone i namignuo joj.

Začaran njenom ljepotom spustio se s kule i pošao kroz pustinju prema horizontu, prema magičnoj svjetlosti zvijezde. Nakon godinu dana tijelo su mu pronašli pustinjaci kraj presahla zdenca. Bljedunjavi ljetopisac je uzeo dobro naoštreno guščje pero i velikim kitnjastim slovima zapisao na pergamentu Alepa:

»Kada čovjek gleda Glavu Gorgone dulje no što mu je dopušteno (hvala svemogućem vladaru svijeta), zmijolika zvijezda mu donosi nesreću! Vjernici! Obranite se od urokljiva pogleda demona pustinje! Njegov je pogled skamenjivao stare Grke, a vi ćete — jer on je proklet — leći bijelih kostiju u podnožje vječnosti.«

Goniči karavana su pronijeli vijest o tome događaju i ljudi poslije izlaska Glave Gorgone nisu više gledali u nebo. Na Zemlji nije ostalo ni traga tom događaju. Samo predaja, izblijedjeli list pergamenta Alepa, prekriven prašinom u spremištu drevnih rukopisa u Damasku.

Ali, prokletstvo je ostalo.

Ponovo je namignuo Glavi Gorgone. Rajnis zahihoće i glasno reče:

— Počeo sam fantazirati. Sutra ću dobrovoljno oprati pod kako bih se smirio...

Nije uspio doreći misao. Odjednom je spazio pokraj Glave Gorgone jedva vidljivu točku. Pratio ju je desetak minuta.

— Opet isti objekt — zamišljeno je šapnuo.

— Ne griješim... Prije točno godinu dana taj je isti objekt preletio našim horizontom na zapad, pored zvijezde Aalmaka. Nismo uspjeli uspostaviti kontakt. Nema sumnje da je to svemirski brod. Takve su gradili u pretposljednjem razdoblju po takozvanoj formuli R. Dakako, komanda je izgubila taj brod i sada on kruži zatvoren u svojoj putanji. — Ušutio je i spustio glavu.

Neizbježna misao je sazrijevala sama, nesvjesno. Rajnis još jednom pogleda prema blistavoj točki. Sada se nalazila uz samu Glavu Gorgone.

Iznenada, Rajnis poče trčati. Zadihan, uletio je u bazu. Začuđenom dežurnom pokaže pokretan objekt

— Da — kimne dežurni — to je onaj isti svemirski brod, prvi put opažen prošle godine. Čini se da je napušten. Upitao sam Zemlju. Odgovorili su mi da ih taj objekt ne zanima.

— Znaš, Valdmane, on me neopisivo privlači. Dakako, želim u prvom redu pobjeći od sebe, još jednom živjeti u prošlom ili se dočepati budućeg. Moram naći sebe ili ću propasti. Prijeći ću tim brodom jedan krug. Želim se osloboditi jalovih maštanja i sjećanja. Uzet ću patrolnu raketu i pokušati dostići taj brod. Dopusti da to nazovem inspekcijom. Obavijesti načelnika baze. Vidjet ćemo se za godinu dana, ako se vratim.

Valdman se nasmiješio:

— Razumijem te. Idi, pokušaj. Grinin će planuti, ali ja ću se pobrinuti da ga smirim.

Rajnis potrči ravno na uzletište, gdje su patrolne rakete stajale spremne za let. Kroz nekoliko minuta Valdman je mahao za strujom plamena što je sukljao iz rakete.

Rajnis je ležao u tijesnoj kabini patrolne rakete. Kroz prozor je mogao vidjeti samo nekoliko zvijezda, a na komandnom je ekranu svjetlucala točka — nepoznati svemirski brod kojem je letio u susret.

*

Prići brodu je bilo teško i opasno. Kada su se na brodu magnetske sisaljke ipak spojile, Rajnis je uzdahnuo s olakšanjem i neko se vrijeme odmarao.

— Sutra će se kolege u bazi začuditi, kada ustanove da me nema — pomisli Rajnis.

— Valdman će im kazati kamo sam otišao i pokazati im na nebu

zamišljenu točku. Tamo više neće biti ničeg, ali će svi oni u mislima biti sa mnom. Grinin će zapisati u ćeliju memorije kompjutora da sam se uputio na jednogodišnje patroliranje. Da li će netko od njih naslutiti da tražim sebe, u prošlom i budućem? Sada me više ne mogu odvratiti od mog nauma. Za jedan sat moj brod će se udaljiti od Marsa, nestati s Valdmanova vidika i iščeznuti na crnom nebu.

Rajnis je kroz iluminator razgledao brod. Pri slaboj svjetlosti reflektora patrolne rakete metal je na površini blistao kao sječivo novog, ali već oprobanog mača. Rajnis je, sagnuvši se, dopuzao do okruglog izlaza na podu i spustio se u prostoriju za dekompresiju, pričekao, odvrtio vijak vanjskog okruglog otvora i tako se našao u prostoru između rakete i svemirskog broda. Izvježbano oko je odmah pronašlo ulazni otvor i zamaskirane poluge.

Uskoro su mu noge oprezno dotakle meki pod hodnika koji je vodio u unutrašnjost broda. Kazaljke analizatora su pokazivale da je zrak u brodu pogodan za disanje i Rajnis najprije skine sa sebe skafandar. Brod je imao uređaje za gravitaciju, tako da se čovjek mogao kretati bez teškoća, jedino mu je tijelo bilo nešto lakše nego na Marsu. Rajnis je prošao kroz nekoliko hodnika i razgledao neke prostorije. Nigdje nikoga.

— Posada je napustila brod — pomisli Rajnis. —Vjerojatno su zaključili da je dalje zadržavanje na brodu opasno. Dakako, automati su upozorili da konstrukcija broda možda neće izdržati nalet nepoznate energije koja im se približavala prijeteći. Hladnokrvni zapovjednik ekspedicije je prokontrolirao cijele kolutove traka s brojevima na vinikrilu, još jednom preslušao raport kompjutora pročitan beživotnim, metalnim glasom i odlučio napustiti brod. A isto je tako moguće da ih je netko prognao uplašene, natrpane stvarima, priborom, hranom i vodom. Ili su poginuli. Tada ću pronaći zajedničku grobnicu.

Nigdje se nije dugo zadržao, pa je tako uspio brzo zaviriti u sve prostorije. Nikakvih tragova tragedije, sukoba ili havarije. Automati su radili tiho zujeći. Rajnis odluči da se više ne zadržava razgledanjem i pretraživanjem broda.

Vratio se u raskošno opremljenu komandnu prostoriju. U nišama iza vrata od crnog drveta, nalazili su se komandni pultovi. U sredini prostorije se nalazio ovalni stol brodske službe, premazan debelim slojem prozirnog laka. Prašina je prekrivala stol. Rajnis povuče rukom, ostavljajući jasno vidljiv trag svojih prstiju.

Pažljivo obuhvati pogledom prostoriju, kao da će tako odgonetnuti tajnu broda. Kazaljke indikatora su podrhtavale, preskačući na trenutke i po nekoliko skala. Mehanizmi su živjeli svojim ustaljenim životom i bez čovjeka.

— Negdje mora da se nalazi videozapis brodskog dnevnika.

— Želio bih vidjeti lica ljudi i čuti ljudski glas — pomisli Rajnis.

Oprezno odškrine nekoliko niša, dok ne ugleda veliki ekran. Na pločama su bili pažljivo otisnuti simboli svemirskih pojmova. Rajnis nestrpljivo uključi videoekran.

Ekran se nečujno osvijetlio sivoplavim svjetlom a onda se pojavilo ljudsko lice koje je kimnulo u znak pozdrava i progovorilo:

— Ja sam zapovjednik broda Amont. Ime broda »Atargat«. Sagrađen je po usavršenom projektu dvadeset četvrtog pokoljenja te se njime upravlja dvostepeno i potpuno automatski.

Lice je nestalo s ekrana. Pojavila se shema broda. Rajnis pritisne tipku kako shema ne bi odmah nestala s ekrana i dobro je prouči. Čak se malo nagnuo naprijed slijedeći očima linije hodnika, mehanizama i sistema. Na ekranu se odražavalo njegovo lice i suprotan zid prostorije. Odjednom je Rajnis j prestao proučavati shemu. Učinilo mu se da je neka figura prošla dvoranom pokraj stola svemirskog vijeća.

Rajnis se okrene. U prostoriji nije bilo nikoga, vrata su ostala zatvorena i sve su stvari bile na svom mjestu. On se opet okrene i pogleda shemu, ali su mu oči istovremeno i nesvjesno promatrale odraz predmeta u dvorani.

Rajnis se trgne: sada je, bez svake sumnje, čovjekolika figura prešla preko površine ekrana. Čovjek mora da je prošao i između stola i suprotnog zida. Rajnis se zapanjeno okrenuo. Nikoga! U dvorani nije bilo nikoga! Rajnis se razljutio:

»Eto, već mi se počelo privi đati. Samo mi je još to trebalo. I to na samom početku putovanja. Kod usamljenih astronauta se ponekad poslije dugog putovanja pojavljuju halucinacije. Dakako ja sam se potpuno odviknuo od svemirskih putovanja.«

Ustao je i ozlojeđeno krenuo prema stolu. Zamro je. Kraj tragova njegovih prstiju, na ovoj strani stola, jasno su se ocrtavali tragovi isto takvih linija u prašini na drugom kraju stola. Kao da ga je netko oponašao. Rajnis je brzo optrčao oko stola i nagnuo se nad otiske. Zna pouzdano da ih prije nije bilo. Sagnuo se i pogledao pod stol, otvorio vratašca svih komandnih pultova, zavirio u svaki kutak. Ništa! Da bi bio siguran, pokušao je pokrenuti s mjesta blokove mehanizma, pomislivši, da je to možda bio robot.

— Vradžbina! — glasno se naruga. — Mozak mi je stao. A možda komandna dvorana ima drugi ulaz koji ja nisam opazio?

Čudan događaj ga je dobro uzdrmao. Sjeo je pred videoekran i nastavio proučavati shemu, ali ne onako usredotočeno kao prije: od svakog zvuka bi se lecnuo i promatrao. Ali, nije vidio nikoga.

Opet se na ekranu pojavilo lice zapovjednika broda. Predstavio je posadu broda. Već je počeo davati podatke o prvom letu kada je Rajnis začuo kako se otvaraju vrata i strelovito se okrenuvši uspio vidjeti samo leđa čovjeka koji je strugnuo iz prostorije, čak je zatvorio

i vrata za sobom, kao da mu se ruga.

Već slijedećeg trena je Rajnis bio kod vrata. Bila su izvana zaključana. Mahnito je tresao vratima, ali je na kraju morao odustati. Osjetio je kako mu bilo tuče sve jače i snažnije i kako se u njega polako uvlači strava.

Pokušao se umiriti.

— Ovako je bolje. Sad bar znam da to nije moja bolesna mašta, već živo biće.

Ali, ruke su mu i dalje podrhtavale. Rajnis se sagne, primakne usne ključanici i promuklo krikne:

— Zašto se skrivate? Ja sam se na brodu našao slučajnoi nakon jednog kruga se vraćam svojima.

Nitko se ne odazva. Vrata su ostala i dalje zaključana. »On me zacijelo ne čuje«, pomisli Rajnis.

— Vrata su zvučno izolirana — reče zamišljeno. Ne znajući što da učini, zaključa vrata s unutrašnje strane i s olakšanjem uzdahne.

— Sada ne može ući, a ja ću se potruditi da se smirim.

Brzo se vrati k videodnevniku i počne pritiskati jednu tipku za drugom, želeći naći posljednje zapise. Rajnis se potajno nadao da se tu nalaze podaci o čudnom putniku broda. Gradio je različite hipoteze, jedna je misao smjenjivala drugu izazivajući neočekivane asocijacije koje su mu samo još jače rasplamsavale maštu.

Rajnis je brzo pronašao zapis o posljednjem putovanju i s uzbuđenjem slušao suhoparno izlaganje zapovjednika broda.

Odjednom su se ekran i rasvjeta u sali ugasili. Rajnis ustukne, nesvjesno se leđima primaknuvši stalku videodnevnika. Uređaji su i dalje radili. Nešto je zujalo, tiktakalo — duboko sakriven centralni mozak kompjutora je i dalje radio i upravljao golemom i složenom tvorevinom koja je letjela međuzvjezdanim prostorom.

Odjednom zujanje postade jače. Kao da je dopiralo s onu stranu vrata, iz hodnika. Rajnis ustukne od straha. Vrata su se nenadano uz zaglušujući tresak srušila. Svjetlo rasvjete iz hodnika načas zaslijepi prestravljenog Rajnisa. U posljednji trenutak spazi kako je u dvoranu šmugnula tamna silueta i odmah nestala u tami.

Rajnis jedva zatomi krik. Obuzela ga je strava i istovremeno srdžba.

»On se sa mnom poigrava«, pomisli Rajnis. Skupivši posljednje atome snage, on pokuša odlučno i uvjerljivo reći, ali mu glas ipak malo zadrhta:

— Zašto se ovako poigravate sa mnom? Prvo ste šmugnuli iz dvorane, sada ste bez razloga razvalili vrata. I opet ste se sakrili. Ako imate neki specijalni zadatak radite mirno dalje, kao da me nema. Došao sam na brod iz puke radoznalosti i nakon jednog kruženja broda po zadanoj putanji, vratit ću se u našu bazu, na Marsu. Ako su

vas ovdje ostavili iz nekog posebnog razloga, znajte da se mene ne morate bojati. Ja sam miran čovjek i neću vam smetati. Dodajem, da svi na Marsu znaju kamo sam otišao i ako se ne vratim oni će me tražiti.

Govoreći sve to, Rajnis je odjednom shvatio koliko se boji smrti.

— Dajte, prestanite s budalaštinama. Slažete se? — Ušutio je iščekujući odgovor. Uzalud. Nepoznato je stvorenje šutjelo, sakrivši se tko zna gdje.

»Ili ja njega, ili on mene«, pomisli očajnički Rajnis, i dalje se pokušavajući smiriti, razložno razmisliti o svome položaju, ali je u podsvijesti već kovao plan: »U mraku ga neću moći uhvatiti. Ne mogu naći prekidač... Treba nadmudriti tog stranca, postaviti stupicu kako bi mi sam pao šaka. Uhvatit ću ga i zatvoriti u neku od kabina.«

Uplašeno se ogledajući, spreman da se brani i zatomljujući želju da pobjegne, iziđe iz sale. Nakon nekoliko koraka, opazi u hodniku plastična vrata iza kojih su bili smješteni uređaji. Između njih i vratašca se nalazila rupa u koju se mogao sakriti čovjek. Rajnis se smjestio pored uređaja, pritvorio vrata i čekao. Plastična masa je slabo propuštala svjetlost, ali ipak dovoljno da se vidi ljudska sjena.

Uskoro Rajnis zaista spazi siluetu. Tek što je prošla, Rajnis je iskočio iz zasjede ravno neznancu za vrat. Neznanac je munjevito reagirao i ne okrenuvši se. Dohvatio ga je takvim zahvatom, da se Rajnis srušio na leđa kao pokošen. Nepoznati je otrčao niz hodnik. Rajnis poskoči i potrči za njim. čovjek je nestao. Tražiti ga u labirintu soba, cijevi, kojekakvih prolaza i ormara, nije imalo nikakav smisla, a osim toga, nestalo je hrabrosti u Rajnisa. Uvijek je mislio da se ne boji ničega, ali sada je opet osjetio težak nemir. Tako se njegovo sakriveno »ja« štitilo od neposredne ili umišljene opasnosti. Izvježbani mozak se još trudio raditi trijezno, ali srce nije slušalo.

— Ta leđa su mi poznata — šaputao je sebi u bradu vraćajući se. — Ona su mi nekako poznata. Znam da je to glupo, ali osjećam da su mi ta leđa vraški poznata.

Vrativši se u komandnu salu, pokuša pronaći prekidač kako bi upalio svjetlo i videodnevnik. Odjednom spazi nekakav predmet na podu i podigne ga. Bilo je to plazmatično sječivo kojim je zagonetni domaćin broda izrezao vrata sale.

— Otišao je po oružje — zlurado pomisli Rajnis.

— Moram se i ja osigurati, jer postaje sve opasnije. Stao je u hodnik leđima okrenut zidu, ne usuđujući se otići u tamu komandne sale, oprezno se ogledajući na sve strane. Stajao je tako sve dok mu od ukočenosti nisu nogama počeli miljeti žmarci. Tada je odlučio bdjeti u velikoj dvorani, čija je cijela jedna ploha bila providna. Nadao se da će mu pogled na zvijezde vratiti duševnu snagu i ravnotežu.

U velikoj dvorani se nalazio pult. S njega su se izdavale komande

automatima. Rajnis nije zatvorio vrata — ionako ih neprijatelj razvaljuje, uništava. Sjeo je kraj pulta grčevito stišćući sječivo. U crnom bezdanu beskonačnog blistale su zvijezde. Pogled na taj beskraj je smirio Rajnisa, ali stanje napete budnosti nije prošlo. Tijelo mu je nekako otežalo i nije ga više osjećao. Razdraživala ga je vlastita ništavnost.

»Držao sam sebe vrlo jakim i žudio za iskušenjima«, pomislio je. »I eto, izbezumio me nepoznati čovjek, koji je možda isto tako uplašen. Mislim da je lud, a možda sam, u stvari, poludio ja? Usamljenost na koju sam se privikavao leteći na bliske zvijezde, živeći na nenastanjenom Marsu pokazala se ne tvrdim oklopom, već ranjivim poput ljuske jajeta. Ne mogu završiti ovo putovanje bez pobjede nad strancem. On je, čini se, moj posljednji neprijatelj. Ako sada ne savladam ovu prepreku izgubit ću zauvijek svoj mir.«

Rajnis je više osjetio no čuo kad je nepoznati ušao u dvoranu. Nije se okrenuo, ali sve su misli odjednom nestale, opet je nagrnuo strah, stid, uzbuđenje i mržnja. Zadrhtale su mu ruke.

— Znači, vi mi se još ne želite pokazati? — upita Rajnis ne okrećući se, iako je pogledom već tražio njegov odraz na blistavoj površini pulta.

— Ionako se ne možemo vječno igrati skrivača. Jedan mora prije ili kasnije izgubiti.

Ni riječi. Rajnis još čvršće stisne sječivo i pričeka. Odjednom mu se učini da mu neprijatelj stoji iza leđa, spreman na skok. Kriknuvši, skoči sa stolice i okrene se. Iza njega nije bilo nikoga. Prije, dok je išao prema komandnom pultu, obišao je ormarić operativne memorije, dobro se sjeća kako je nogom udario u nj. Sada mu je luđački pogled spazio kraj tog ormarića još jedan, isto takav.

»Aha«, pomislio je Rajnis, »dogurao je ovamo prazan ormarić, sakrio se i vreba.«

Na vršcima prstiju prikrade se ormariću.

»Moram ga vidjeti!« — uporno je i dalje razmišljao Rajnis.

Spusti, nečujno, sječivo na pod i oprezno povuče vratašca ormarića. Nisu se ni pomakla. Povuče jače. Ni makac. Tada kao u snu, nesvjestan onog što radi, zgrabi plazmatično sječivo. Drhtavim rukama ga je aktivirao i usmjerio prema vratašcima.

— Poslužit ću se tvojim trikom. Nisi ni ti najpametniji! Izrezat ću vratašca na tvoj način. A ako te pri tom poškaklja plamen, nemoj se pjeniti na mene! Ovu igru si zaigrao ti — likovao je Rajnis.

Ali, usmjereni snop energije nije ni dotakao metalna vratašca. Neočekivano jaki udarac izbaci mu sječivo iz ruke.

Slijedeći udarac ga je oborio na pod. Rajnisu se učinilo da ormarić pada na njega. Zgrčio se, zatvorio oči i rukama zaštitio glavu, očekujući udarac. Ništa se nije dogodilo. Rajnis otvori oči i osvrne se.

Onaj drugi ormarić je nestao. U posljednji tren spazi stranca kako hvata maglu.

Rajnis ga zgrabi za noge. Neznanac je pao pokraj njega, trzajući se, nastojeći se osloboditi, ali mu Rajnis nije mogao vidjeti lice. Čak mu se učinilo da se čovjek svom snagom bori da sakrije lice. Ali je uspjeh Rajnisu ulio novu snagu. Navalio je na neznanca, savio mu ruke na leđa i nestrpljivo, pun straha i znatiželje, s mukom okrene glavu neprijatelja prema sebi.

Životinjski je zaurlao — Rajnisa je promatralo njegovo vlastito lice. Odgurnuvši s gađenjem dvojnika, Rajnis skoči na noge. Da, tamo je ležao on. Njegovo tijelo, lice, odjeća. Ali najviše ga je zgranulo nešto u tom čovjeku, ono nešto što je Rajnis nalazio do sada samo u sebi.

Rajnisu se činilo da će mu srce iskočiti iz grudi. Nepoznati je i dalje ležao nepomično. Rajnisove oči su potamnjele, zanjihao se i zažmirio, a kada je ponovo otvorio oči, dvojnik je nestao. Kraj Rajnisa se nalazio samo jedan od ona dva ormarića.

Urlao je od smijeha. Istrčao je iz dvorane i potrčao hodnicima. Ništa ne shvaćajući, probijao se između kojekakvih uređaja, uvlačio se u nekakve šupljine, penjao se stubama, sve dok nije došao do kraja. Dalje nije imao kud. Svalio se na stolac i uhvatio za prohladni metal naslona. U glavi su mu se rojile tisuće misli, sjećanja, sve proživljeno. Ogledao se kao da nešto traži za što bi se mogao uhvatiti i spasiti. Tada shvati da se nalazi pod providnom kupolom. Zvijezde su žmirkale. Rajnis nesvjesno potraži Glavu Gorgone i prošapće:

— To je ona. Zvijezda posljednje minute mog života. Bolje bi bilo da me je skamenila.

Rajnis je bio čvrsto uvjeren da je dvojnik plod njegova bolesnog uma i očekivao je smrt. Sjedio je tako, gubeći svijest, ne znajući koliko je prošlo vremena. Činilo mu se kao da je bačen u zdenac. Kao da sam želi uništiti sebe, priželjkuje smrt, bori se sa životom ali na kraju pobjeđuje i protiv svoje volje.

I odjednom se nešto u njemu pokrenulo. Osjetio je opet želju za životom i košmarni snovi su se rasplinuli. Osjetio je neobičnu snagu i shvatio da se prestao bojati smrti. Činilo mu se da mu tu snagu daje Glava Gorgone koja je i dalje žmirkala nad njegovom kupolom.

— Tako mi je Glava Gorgone ipak pomogla da postanem kamen — osmjehnu se Rajnis. — Idem. Ako moj dvojnik stvarno postoji, to bolje. Saznat ću njegovu tajnu, makar me to stajalo života.

Osmjehnuo se sjetivši se svog bunila i strave. Polako se vratio u komandnu dvoranu. Tamo su se ponovo upalila svjetla. Prišao je videoekranu i uključio ga. Ekran je zasvijetlio i zapovjednik broda je nastavio svoje izlaganje.

Spazio je iza sebe sjenu, ali se nije okrenuo, čovjek mu je prišao i dotaknuo mu rame. Tek sada se Rajnis okrenuo i nesvjesno se lecnuo

ugledavši svoje lice. Dvojnik ga kretnjom pozove. Došli su do nekog pulta. Nepoznati je brzo otvorio vratašca i ugledali su ekran. Rajnis je shvatio da je to poseban uređaj za govornu interpretaciju. Dvojnik je nešto natipkao na tastaturi a na ekranu se pojavio tekst:

— Ja sam materijalno biće.

Dvojnik je promatrao Rajnisovu reakciju. On kimne. Tada nepoznati napiše:

— Ja sam stanovnik drugog zvjezdanog sistema. Na ovaj brod sam došao kada se on bio spustio na jednom od planeta s našom bazom. Moja rasa posjeduje urođenu sposobnost koju vi zovete mimikrija. Nezavisno od naše volje mi poprimamo vanjštinu bića ili predmeta s kojim radimo. Ekipa je napustila brod. Nisu se mogli snaći u mojim preobrazbama i kako nisu znali bolji način da me se oslobode, otišli su. Kada ste se pojavili vi, trudio sam se da me ne spazite, ali instinkt je bio jači i ja sam poprimio vaš izgled i nastojao da budem poput vas. Na sreću, vi ste pobijedili sebe. Nisam izmijenio putanju broda jer sam želio uspostaviti kontakt.

Rajnis ponovo kimne. Dvojnik ga je pozvao k prozoru. Prvo je pokazao Glavu Gorgone, a onda sebe. Rajnis se nasmijao i pomislio:

»Malo je trebalo i kosti bi mi ostale ležati u komandnoj dvorani a biće s drugog planeta bi na nama nepoznat način poprimilo oblik kostura, uzalud čekajući čovjeka da ostvari kontakt. Strah koji je vrebao u mojoj svijesti gotovo da me udaljio od svemirskog brata više nego svjetlosne godine, nedostatak energije i jezične barijere. Glava Gorgone, žmirkava zvijezda, obogatila nas je iskustvom koje moram prenijeti ostalim astronautima na Zemlji. Tako će lakše shvatiti koliko ih iskušenja očekuje ako žele prekoračiti prag tuđeg vremena i tuđe misli. Negdje u svemiru se nalazi onaj najodlučniji trenutak svačijeg života. Ali svatko ga mora sam dohvatiti.«

Mreža

Philip K. Dick

Autofac

Preveo *Krunoslav Poljak*

Trojka muškaraca napeto su čekala. Pušili su, nestrpljivo koračali amo-tamo, bezrazložno gazili korov što je rastao uz cestu. Vrelo podnevno sunce palilo je smeđa polja, nizove uređenih kuća od plastike i daleki obrub planina na zapadu.

— Još malo — reče Earl Perine svijajući košćate prste.

— Vrijeme varira zavisno od tereta: za svaki dodatni kilogram jedna sekunda.

Zar si i to izračunao — odvrati s gorčinom Morrison.

— Gori si od njih. Pokušajmo bar zamisliti da će zakasniti.

Treći muškarac je šutio. O'Neill je samo došao u posjet iz drugog naselja; nije dovoljno dobro poznavao Perinea i Morrisona da bi se prepirao s njima. Umjesto da se umiješa u razgovor, čučne i sredi papiriće pričvršćene štipaljkom na metalni podložak. Na zasljepljujućem suncu O'Neillove su ruke bile preplanule, dlakave i blistale su od kapljica znoja. Bio je stariji od ostale dvojice, žilav, sijeda mu je kosa bila zamršena a na nosu je imao naočale s rožnatim okvirom. Bio je odjeven u traperice i sportsku majicu a na nogama je nosüo špagerice Među prstima svjetlucalo se metalno i efikasno kemijsko pero.

— Što to pišete? — progunđa Perine.

— Skiciram postupak koji ćemo primijeniti — pomirljivo odvrati O'Neill. — Bolje da sve predvidimo a ne da radimo napamet. Moramo znati sve što smo pokušali a što nije uspjelo. Inače ćemo se kretati u krugu. Ovdje imamo posla s problemom komuniciranja; bar ja tako mislim.

— Komuniciranja — složi se Morrison svojim dubokim glasom. — Da, ne možemo uspostaviti vezu s tom prokletom stvari. Ona dođe, ostavi svoj teret, ode i između nas i nje nema nikakva kontakta.

— To je stroj — uzbuđeno reče Perine. — On je mrtav; slijep i gluh.

— Ali, on je u kontaktu s vanjskim svijetom — istakne O'Neill — mora postojati nekakav način da mu se obratimo. Njemu su razumljivi

specifični semantički signali; na nama je da nađemo te signale. Zapravo, da ih ponovo otkrijemo. Izgledi su pet naprama milijardu da ćemo u tome uspjeti.

Muklo brujanje prekide razgovor. Trojica muškaraca podignu uznemireno pogled. Došlo je vrijeme.

— Evo ga — reče Perine — Hajde, momče, daj da vidimo bar jednu jedinu promjenu u tvom vladanju.

Kamion je bio masivan i tutnjao je pod teškim uredno složenim teretom. U mnogo čemu je nalikovao na obična teretna vozila kojima upravlja čovjek, ali je postojala jedna razlika: nije bilo kabine za vozača. Vodoravna ploha je bila platforma za teret a rešetka hladnjaka bila je vlaknasta masa receptora nalik spužvi: ograničeni osjetni aparat tog pokretnog instrumenta.

Osjetivši prisutnost trojice muškaraca, kamion uspori, isključi mijenjač i aktivira kočnicu. Tren poslije toga započne rad releja; dio teretne platforme se nagne i na cestu se sruši bujica teških kartonskih kutija. Za kutijama dolepršа pedantno ispisan popis stvari.

— Znate što — brzo reče O'Neill — požurimo prije nego ode.

Vješto i mrko trojica muškaraca počnu uzimati bačene kutije i skidati s njih zaštitnu foliju. U kutijama zablistaju predmeti: binokularni mikroskop, tranzistorski radio, gomila plastičnih tanjura, lijekovi, britvice, odjeća, hrana. Veći dio isporuke, kao i obično, bila je hrana. Trojica muškaraca počnu sistematski razbijati stvari. Za nekoliko minuta oko njih su bile samo krhotine.

— Gotovo — zastenje O'Neill i korakne prema natrag.

Pipajući, potraži ploču s bilješkama — A sada, da vidimo što će učiniti.

Kamion se već počeo udaljavati; iznenada zastade i vrati se. Njegovi su receptori osjetili da su trojica muškaraca uništili izbačeni dio tereta. Škripeći načini polukrug i usmjeri receptore prema njima. Iz vozila se podigne antena: počeo je komunicirati s tvornicom. Odmah zatim stigle su upute. Na kamionu se opet podigne dio platforme i identičan teret pade na tlo.

— Nismo uspjeli — ljutio se Perine dok je duplikat popisa stvari lepršao zrakom za novim teretom. — Uzalud smo uništili sve te stvari.

— A što sada? — Morrison upita O'Neilla. — Koji je trik sada na redu?

— Pomozite mi — O'Niell uzme jednu kutiju i postavi je na kamion. Odgurnuvši je dublje na platformu, okrene se da podigne drugu. Ostala dvojica su nespretno radila isto što i on. Utovarili su teret na kamion. U trenu kad se kamion pokrenuo, na njemu je bila i posljednja kutija.

Kamion je oklijevao. Njegovi su receptori registrirali povrat tereta. Iz unutrašnjosti aparata ćulo se duboko, neprekinuto zujanje.

— To će ga dovesti do ludila — komentirao je oznojeni O'Neill — Postupio je kako je morao a ništa nije uradio.

Kamion se pokušao udaljiti, a zatim se okrenuo i vrlo brzo opet istresao teret na cestu!

— Hvatajte ih — vikne O'Neill. Tri muškarca brzo počeše dizati kutije i grozničavo ih bacati na kamion. Ali, kako su kutije dolazile na platformu, hvataljke na kamionu bi ih prebacivale na suprotnu stranu i tamo bacale na tlo.

— Ne koristi — reče Morrison hvatajući dah. — Ulijevamo vodu u sito.

— Nadmudreni smo — prošapta Perine. — Kao i uvijek. Mi ljudi svaki put izgubimo.

Kamion ih je ravnodušno promatrao svojim bezizražajnim i bezosjećajnim receptorima. On je obavljao svoj posao. Planetarna mreža automatskih tvornica pedantno je izvršavala zadatak što ga je dobila prije pet godina, u prvim danima totalnog globalnog sukoba.

— Eto, odlazi — primijeti žalosno Morrison. Antena na kamionu se spustila; mijenjač se ubacio u najniži stupanj prijenosa a parkirna kočnica je popustila.

— Još jedan posljednji pokušaj — reče O'Neill. On zgrabi jednu kutiju i otvori je. Iz nje izvuče četrdesetlitarski kontejner za mlijeko i otvori ga. — Ma kako glup izgledao!

— To je besmisleno — protestirao je Perine. On nevoljko potraži čašu medu razbacanim krhotinama i zaroni je u mlijeko. — Djetinjarija!

Kamion je zastao da vidi što namjeravaju.

— Hajde, sada — oštro naredi O'Neill. — Onako kako smo se dogovorili.

Sva trojica brzo ispiju čaše dopuštajući da im mlijeko curi niz podbradak; nije smjelo biti sumnje što rade.

Kako su planirali, O'Neill je bio prvi na redu. Lice mu se iskrivi u grimasu gađenja, odbaci čašu i ljutito ispljune mlijeko na cestu.

— Do vraga — gušio se.

Ostala dvojica učine to isto; gazili su čaše i glasno psovali; zatim su oborili kanister s mlijekom i optužujući buljili u kamion.

— Ne valja! — zabrunda Morrison.

Kamion se znatiželjno vrati. Elektronska ticala su škljocala i zujala reagirajući na situaciju; antena izleti poput jarbola.

— Mislim da smo uspjeli — reče O'Neill dršćući. Dok je kamion promatrao, on izvuče drugi kanister s mlijekom, otvori ga i okusi sadržaj.

— Ista stvar — vikne prema kamionu. — Jednako loše!

Iz kamiona iskoči metalan valjak i pade do Morrisonovih nogu; on ga brzo podigne i otvori.

OPIŠITE PRIRODU GREŠKE

Knjižica s uputama sadržavala je niz mogućih grešaka, uz svaku je bio uredno nacrtan pravokutnik; u valjku, se nalazio i šilo kojim je trebalo probušiti papir uz odgovarajuću grešku na proizvodu.

— Što da označim? — upita Morrison. — Zagađeno? Zaraženo? Kiselo? Užeženo? Neispravno označeno? Slomljeno? Razbijeno? Napuklo? Savito? Zablaćeno?

O'Neill je brzo razmišljao i naposljetku rekao:

— Ne označujte ništa. Tvornica će, nema sumnje, provjeriti i utvrditi da je sve u redu. Sami će analizirati i na nas neće obratiti pažnju. — U tom trenu lice mu zablista jer mu je pala na um luđa zamisao. — Upisat ćete u prazninu na dnu. Tu ima mjesta za druge podatke.

— Što ću napisati?

— Napišite: »Proizvod je potpuno pizlan«.

— Što je to? — začuđeno upita Perine.

— Napišite! To je semantičko iskrivljenje: tvornica to neće razumjeti. Možda ćemo unijeti zbrku u pogon.

O'Neillovim perom Morrison pažljivo napiše da je mlijeko pizlano. Kimajući glavom, zatvori cilindar i vrati ga kamionu. Kamion pokupi kanistere s mlijekom a zatim čvrsto zatvori ogradu platforme i uz škripu guma odjuri. Iz otvora ispadne još jedna valjkasta cijev i ostade ležati na cesti. O'Neill ga otvori i pridrži papir tako da ga i ostali vide:

DOCI CE PREDSTAVNIK TVORNICE. BUDITE SPREMNI DATI POTPUNE PODATKE O NEDOSTATKU PROIZVODA.

Tri muškarca su nekoliko trenutaka bild nijemi. Zatim se Perine počne hihotati:

— Uspjeli smo! Uspostavili smo kontakt! Probili smo se!

— I jesmo — složi se O'Neill. — Tvornica nema pojma što znači da je proizvod pizlan.

Usječena u podnožje planina ležala je golema metalna kocka tvornice u Kansas Cityju. Površina joj je bila korodirana, nagrđena plikovima od radijacije, raspucana i oštećena petogodišnjim ratom koji je prešao preko nje. Veći dio tvornice bio je ukopan pod površinu i samo se vidjela ulazna rampa. Kamion je bio točkica koja je velikom brzinom tutnjila prema širokom crnom metalu. Na jednolikoj površini odjednom se ukaže otvor; kamion se zabije u njega i nestade u unutrašnjosti. Ulaz se opet naglo zatvori.

— A sada je pred nama velik posao — reče O'Neill — Moramo je nagovoriti da prestane proizvoditi, da samu sebe isključi.

Judith O'Neill poslužila je vrelom kavom ljude što su posjedali u salonu. Njen je muž govorio a ostali su slušali. O'Neill je, nesumnjivo, bio čovjek koji je o sistemu automatskih tvornica znao više negoli itko drugi na svijetu.

Na svom području, u čikaškoj regiji, uspio je izazvati kratak spoj u zaštitnoj ogradi mjesne tvornice na dovoljno dugo vrijeme da bi izvadio vrpce s podacima smještene u stražnjem dijelu njena mozga. Tvornica je, dakako, odmah postavila bolju ogradu. Ali, on je uspio dokazati da tvornice nisu nepogrešive.

— Institut za primijenjenu kibernetiku — tumačio je O'Neill — imao je potpunu kontrolu nad mrežom. Za sve je kriv rat. Za sve je kriva velika buka u komunikacijskim linijama koja je izbrisala znanje koje nam je potrebno. Bilo kako bilo, Institut nije uspio poslati informaciju... vijest da je rat završio i da smo spremni preuzeti kontrolu nad industrijskom proizvodnjom.

— A u isto vrijeme — umiješa se zlovoljno Morrison — ta se prokleta mreža širi i stalno troši sve više prirodnih. sirovina.

— Imam osjećaj — reče Judith — da bih, da sam čvršće gazila, pala ravno u tvornički tunel. Mora da su do sada posvuda postavili mine.

— Zar ne postoji neka ograničavajuća zabrana? — nervozno upita Perine. — Mjesto gdje prestaje beskonačno širenje?

— Svaka je tvornica ograničena na vlastito operativno područje — odgovori O'Neill — ali sama mreža nema granica. Ona može unedogled crpiti naše sirovine. Institut je odlučio da ona ima prednost: mi ljudi smo bačeni u drugi plan.

— Hoće li išta ostati za nas? — htio je znati Morrison.

— Ako ne uspijemo zaustaviti rad mreže, neće. Do sada je već iscrpila pet-šest osnovnih minerala. Njene su istraživalačke ekipe neprekidno na terenu, poslala ih je svaka tvornica i one posvuda traže posljednje ostatke da ih odvuku u tvornicu.

— Što bi se dogodilo da se tuneli dviju tvornica negdje međusobno presjeku?

O'Neill slegne ramenima.

— To se ne može tako lako dogoditi. Svaka tvornica ima na raspolaganju svoj dio našeg planeta, svoj vlastiti komad kolača, samo za svoju upotrebu.

— Ali se to ipak može dogoditi.

— Pa, oni su tropični na sirovine; sve dok bude sirovina, oni će ih tražiti — O'Neill je odvagivao tu misao sa sve većim zanimanjem. — Vrijedi o tome razmisliti. Ako sirovina bude sve manje...

On prestade govoriti. U prostoriju je ušao neki lik i šutke zastao kraj vrata promatrajući prisutne.

U polumraku taj je lik gotovo podsjećao na čovjeka. O'Neill je na tren pomislio da je to netko tko je zakasnio na sastanak. A zatim, kad se lik pomaknuo, shvatio je «ia je on samo sličan čovjeku: funkcionalna uspravna dvonožna šasija s receptorüna podataka na vrhu te s efektorima i proprioceptorima montiranim na spiralnoj cijevi

koja je završavala hvataljkama za pod. Njegova sličnost s ljudskim bićem bila je svjedočanstvo o savršenosti proizvoda prirode: taj mu oblik nisu dali da bi iz neke sentimentalnosti imitirali ljudski lik.

Stigao je predstavnik tvornice. Počeo je bez uvoda.

— Ovo je stroj za skupljanje podataka sposoban da komunicira na oralnoj osnovi. U njemu se nalaze uređaji za emitiranje i prijem i on je sposoban integrirati činjenice koje su u vezi s onim što istražuje.

Glas je bio ugodan i samouvjeren. Očigledno je bio snimljen na vrpcu u Institutu još prije rata. Dolazeći iz lika koji nije bio čovjek zvučao je groteskno; O'Neill je u mašti zamislio pokojnog mladića čiji je razdragan glas sada izlazio iz mehaničkih usta te uspravne konstrukcije od čelika i žice.

— Jedno upozorenje — nastavio je ugodan glas. — Nema smisla smatrati ovaj receptor ljudskim bićem i uvlačiti ga u razgovor za koji nije opremljen. Iako je osposobljen za svrsishodne postupke, on ne može pojmovno misliti; on samo može skupljati već postojeći materijal.

Optimistički se glas isključi i začu se drugi glas. Bio je sličan prvom ali u njemu nije bilo intonacije ni osobnosti. Stroj se koristio fonetikom pokojnika da bi izložio ono što je bilo potrebno da kaže.

— Analiza odbačenog proizvoda ne pokazuje stranih tijela ni primjetljivih pogoršanja. Proizvod udovoljava standardima koji se koriste u cijeloj mreži. Razlog odbacivanja, dakle, leži izvan područja testiranja; primijenjeni su standardi koji se ne koriste u mreži.

— Točno — složi se O'Neill. Pažljivo važući riječi, on nastavi: — Ustanovili smo da mlijeko ne odgovara standardima. Ne želimo ga koristiti. Zahtijevamo bolje izrađeni proizvod

— Semantički sadržaj termina »pizlan« — odmah odgovori stroj — nije poznat mreži. On ne postoji u rječniku snimljenom na vrpci. Možete li prikazati stvarnm analizu mlijeka s pomoću specifičnih elemenata koji su u njemu prisutni ili odsutni?

— Ne — oprezno odvrati O'Neill; igra koju je igrao bila je teška i opasna — »Pizlan« je općenit pojam. Ne može ga se svesti na kemijske sastojke.

— Što znači »pizlan« — upita stroj. — Možete li tu riječ definirati s pomoću izmjeničnih semantičkih simbola?

O'Neill je oklijevao. Predstavnika je bilo potrebno skrenuti s njegova specijalnog zadatka na općenitija područja, na problem eliminiranja mreže. Ako bi ga mogao postaviti, započeti teoretsku diskusiju...

— »Pizlan« — nastavio je — znači stanje proizvoda koji se proizvodi kad za to ne postoji potreba. On označuje odbacivanje predmeta jer više nisu poželjni.

— Analiza koju je provela mreža — odvrati predstavnik —

pokazuje da na ovom području postoji potreba za pasteriziranim nadomjestkom mlijeka. Drugi izvor ne postoji: mreža kontrolira svu postojeću opremu sisavačkog tipa — a zatim doda: — Originalne instrukcije s vrpce tvrde da je mlijeko bitni dio ljudske ishrane.

O'Neill je bio nadmudren; stroj je vraćao diskusiju na konkretno.

— Odlučili smo — reče on u očaju — da više nećemo željeti mlijeka. Radije ćemo biti bez njega, bar dok ne nađemo krave..

— To je u suprotnosti s onim što je zapisano na vrpcama — progovorio je predstavnik. — Krave ne postoje. Sve mlijeko se proizvodi sintetički.

— Onda ćemo ga sintetički proizvoditi mi sami — nestrpljivo se umiješa Morrison. — Zašto mi ne bismo preuzeli strojeve? Ta nismo djeca! Možemo se sami za sebe brinuti!

Predstavnik tvornice krene prema vratima.

— Sve dok vaša zajednica ne nađe druge izvore mlijeka, mreža će ga i dalje isporučivati. Aparat za analize i procjene ostat će u ovom području i obavljati uobičajeno ispitivanje uzoraka.

— Kako ćemo naći druge izvore? — viknuo je Perine. — Vi ste sve preuzeli u svoje ruke! Tvrdite da nismo spremni preuzeti vodstvo, kažete da nismo sposobni. Kako to znate? Ne pružate nam prilike! Nikad nećemo imati prilike da dokažemo suprotno!

O'Neill se skamenio. Stroj je odlazio; njegov jednotračni um je likovao.

— Čekaj — rekao je hrapavim glasom zapriječivši stroju put. — Želimo da zatvorite pogone, shvaćate li? Želimo preuzeti vašu opremu i sami njom rukovati. Rat je završen. Prokletstvo, više niste nikome potrebni!

Predstavnik tvornice se na tren zaustavi na vratima.

— Neradni ciklus ne može početi sve dok proizvodnja mreže ne bude udvostručila vanjsku proizvodnju. U ovom trenu, kako pokazuju naša neprekidna istraživanja, ne postoji vanjska proizvodnja. Zbog toga se nastavlja proizvodnja mreže.

Bez upozorenja, Morisson zamahne čeličnom cijevi koju je držao u ruci. Ona udari stroj u rame i zabije se u komplicirani sistem senzornog aparata koji je činio grudi. Spremnik senzora se razmrska, na sve strane se prosuše komadići stakla, žice i sitni djelići mehanizma.

— To je paradoks — vrištao je Morrison. — Igra riječi, semantička igra kojom nas vuku za nas. Sve su nam to namjestili kibernetičari — on podigne cijev i ponovno je divljački spusti na stroj koji se nije branio. — Učinili su nas sakatima. Potpuno smo bespomoćni.

U sobi nastade metež.

— Ovo je jedini način — zadašće Perine dok se gurao pokraj O'Neilla. — Morat ćemo ih uništiti. Ili mreža ili mi! — zgrabivši

svjetiljku on je zavitla u »lice« predstavnika tvornice. Svjetiljka i zamršena površina plastike planu. Perine nasrne prema naprijed slijepo tapkajući za strojem. Sada su se svi u prostoriji gnjevno okupili oko uspravnog cilindra. U svima je kipio nemoćan bijes. Stroj pade i nestade pod ljudima koji su ga povukli na pod.

O'Neill je drhtao od uzbuđenja i okrenuo se. Njegova ga žena uhvati za ruku i odvede u stranu.

— Idioti — reče on potišteno. — Ne mogu ga uništiti; samo će ih naučiti da ugrađuju bolju zaštitu. Svojim postupkom samo pogoršavaju stanje.

U sobu se dokotrlja ekipa za popravke. Mehaničke jedinice se vješto odvoje od jednotračnog nosača i žurno se upute prema hrpi razbjesnjelih ljudi. Uguraju se među njih a tren zatim ostaci predstavnika našli su se u košari nosača. Jedinice pokupe dijelove, sakupe ostatke i odnesu ih. Uskoro nađoše plastični potporanj i pogonski uređaj. Zatim se jedinice opet smjeste na pokretni nosač i ekipa izjuri iz prostorije.

Kroz vrata uđe drugi predstavnik tvornice, točna kopija prvog. Vani u predsoblju stajala su još dva uspravna stroja.

— Uništavanje mreže pokretne opreme za prikupljanje podataka šteti interesima ljudi — predstavnik tvornice obavijesti ljude koji su ispunili prostoriju. — Dobava sirovina je pala na opasno nisku razinu; sve bazične materijale mora se koristiti u proizvodnji potrošnih dobara.

O'Neill i stroj gledali su jedan drugog.

— Oh — blago reče O'Neill — To je poučno. Zanima me čega imate najmanje... i za što ste zaista spremni da se borite.

*

Rotori helikoptera metalno su brujali iznad O'Neillove glave; on na njih nije obraćao pažnju nego je gledao kroz prozor kabine na tlo koje nije bilo daleko.

Posvuda su se prostirale ruševine i šljaka. Korov se probijao iz tla bolesnim stabljikama oko kojih su zujali kukci. Tu i tamo vidjele su se nastambe štakora: humci od kostiju i kamenog krša. Malo dalje O'Neill je identificirao jato ptica koje su hvatale vjevericu. Vjeverica uskoči u unaprijed pripremljenu pukotinu na površini šljake a ptice se razočarano raziđu.

— Misliš li da ćemo ikad sve to ponovo sagraditi — upita Morrison. — Hvata me mučnina dok to gledam.

— S vremena — odvrati O'Neill — Dakako, uz pretpostavku da opet steknemo kontrolu nad proizvodnjom. I uz pretpostavku da će sve funkcionirati. U najboljem slučaju, to će trajati dugo. Morat ćemo izaći iz naselja.

Na desno je bila kolonija ljudi, strašila u dronjcima, mršava i

iscrpljena, koji su živjeli među ruševinama onog što je nekoć bio grad. Nekoliko jutara neplodna tla bilo je iskrčeno; klonulo povrće venulo je na suncu, naokolo su tromo lutale kokoši a konj kojem su dodijavale muhe dahtao je ležeći u sjeni na brzinu sklepane sjenice.

— Stanovnici ruševina — reče mračno O'Neill. — Predaleko od mreže, izvan nadležnosti ijedne tvornice.

— Nijhova greška — reče Ijutito Morrison. — Mogli su se skloniti u jedno od naselja.

— Ovo je bio njihov grad. Oni pokušavaju učiniti ono isto što i mi: vlastitim snagama ponovo sagraditi grad. No počeli su bez alata i strojeva, golim rukama, spajajući dijelove ruševina. A tako se ne može. Potrebni su nam strojevi. Ruševine ne možemo popraviti: moramo započeti industrijsku proizvodnju.

Pred njima se dizao niz raštrkanih brežuljaka, sasjeckani ostaci koji su jednom bili planinski lanac. Iza njih se širio titanski ružni ožiljak kratera H bombe, poluispunjen ustajalom vodom i muljem, sterilno kopneno more.

A iza njega — svjetlucanje žive aktivnosti.

— Tamo — napeto reče O'Neill. On brzo smanji visinu leta. — Znaš li možda iz koje su tvornice?

— Meni su oni svi jednaki — progunđa Morrison nagnuvši se da bolje vidi. — Morat ćemo pričekati da natovare a zatim ih pratiti.

— Ako budu imali što natovariti — ispravi ga O'Neill.

Istraživačka ekipa tvornice nije obraćala pažnju na helikopter koji je brujio iznad nje nego je usredotočila pažnju na posao. Ispred glavnog kamiona kretala su se dva traktora; penjala su se uz hrpe krša, iz unutrašnjosti pružala sonde poput pupova, a zatim se rušila na suprotnom obronku i nestajala u pokrivaču pepela koji je ležao na troski. Dva istraživača bi se ukopala tako da su im se vidjele samo antene. Zatim bi izletjeli na površinu i dalje se probijali fijučući i zvekećući postoljem

— Što traže? — upita Morrison.

— Tko zna — O'Neill je pažljivo listao papire na podložnoj pločici. — Morat ćemo analizirati sve ceduljice s narudžbama.

Ispod njih, istraživačka ekipa nestade iza uzvisine. Helikopter preleti preko puste ravnice pokrivene pijeskom i šljakom na kojoj se nije ništa pokretalo. Pojavi se lug zakržljala drveća a zatim, desno, niz sitnih pokretnih točkica.

Kolona automatskih tovarnih kola za rudu jurila je preko crne šljake, niza brzih metalnih kamiona koji su išli jedan za drugim. O'Neill usmjeri helikopter prema njima i poslije nekoliko trenutaka je lebdio iznad samog rudnika.

Mase zdepaste rudarske opreme kretale su se prema mjestu rada. Dubla su okna a prazna kola su strpljivo čekala u redu. Neprekidna

struja natovarenih kola žurila je prema horizontu ostavljajući za sobom trag prosute rude. Nad cijelim područjem osjećala se atmosfera užurbanosti i čula buka strojeva: u crnoj pustoši šljake nenadano se stvorilo središte industrije.

— Eno, dolazi istraživačka ekipa — reče Morrison gledajući u smjeru odakle su došli. — Misliš li da će se umiješati u ovo — on se naceri. — Neće, tome se ne možemo nadati.

— Oni traže različite sirovine. A obično su programirani tako da ne obraćaju pažnju jedni na druge.

Prvo istraživačko vozilo stiglo je do linije tovarnih kola. Ono malo skrene i nastavi tražiti; kola su nepokolebivo putovala svojim pravcem i ništa se nije dogodilo. Morrison se razočarano okrene od prozora i prokune.

— Nema svrhe. Kao da oni jedni za druge ne postoje.

Istraživačka ekipa se postupno udaljavala od linije kola, prošla pokraj rudnika i uputila se prema brdu iza njega. Nije se naročito žurila; otišla je a da nije reagirala na sindrom skupljanja rude.

— Možda su iz iste tvornice — s nadom reče Morrison.

O'Neill pokaže na antene koje su stajale na većim dijelovima rudarske opreme.

— Diopteri su im usmjereni u različitim pravcima, to znači da su iz različitih tvornica. Bit će teško; morat ćemo biti vrlo precizni ili neće biti reakcije.

Od uključi radio i uhvati monitor u naselju.

— Ima li kakvih rezultata analize listina neizvršenih narudžbi?

Radist ga prespoji na ured uprave naselja.

— Počele su stizati — reče mu Perine. — Čim budemo imali dovoljan uzorak, pokušat ćemo utvrditi koja sirovina nedostaje kojoj tvornici. Pokušaj ekstrapoliranja iz kompleksnih proizvoda je rizičan. Postoji mogućnost da je stanovit broj osnovnih elemenata zajednički različitim subkontigentima.

— Što će se dogoditi kad ustanovimo koji elementi nedostaju? — upita Morrison O'Neilla. — Što će se dogoditi kad nađemo dvije susjedne tvornice kojima nedostaje isti materijal?

— Tada ćemo — odvrati mrko O'Neill — sami početi skupljati taj materijal... pa makar zbog toga morali rastaviti sve predmete u naselju.

*

U mraku noći punom noćnih leptira puhao je slabašan i hladan vjetar. Iz gustog grmlja čulo se metalno čegrtanje. Tu i tamo projurio bi kakav noćni glodavac, naoštrenih čula, u potrazi za hranom.

Područje je bilo divlje. Na kilometre nije bilo ljudskog naselja; sve je bilo spaljeno do temelja, umrtvljeno eksplozijama H bombi. Negdje, u gustom mraku, tromi žubor vode probijao se među šljakom i

korovom bučno kapajući u ono što je nekoć bio zamršeni labirint kanalizacije. Uokolo su ležale rasprsnute i slomljene cijevi stršeći u tamu noći i obrasle puzavcima. Vjetar je dizao oblake crnog pepela koji su se vrtjeli i plesali među korovom. Golemi mutirani carić pospano se promeškoljio, stegnuo grubi zaštitni noćni pokrivač od krpa oko sebe i zadrijemao.

Neko vrijeme ništa se nije micalo. Gore na nebu pojavilo se nekoliko zvijezda koje su jasno sjale u daljini. Earl Perine je počeo drhtati a zatim pogledao u vis i šćućurio se bliže pulsirajućoj grijalici koja je ležala na tlu između trojice muškaraca.

— Dakle? — oglasi se Morrison cvokoćući zubima. O'Neill nije odgovorio. Dopušio je cigaretu, zgnječio je na hrpi raspadnute šljake i, izvadivši upaljač, pripalio još jednu. Gomila volframa — koji je bio mamac — ležala je ravno ispred njih sto metara daleko.

U posljednjih nekoliko dana tvornicama u Detroitu i Pittsburghu istodobno je nestalo volframa. I njihov se aparat preklapao na jednom sektoru. Ova bezoblična gomila sastojala se od preciznih alata za rezanje, dijelova skinutih s električnih prekidača, vrlo kvalitetnih kirurških instrumenata, dijelova permanentnih magneta, mjernih instrumenata... volfram iz svih mogućih izvara koji su grozničavo sakupili u svim naseljima.

Iznad hrpe volframa širila se tamna magla. S vremena na vrijeme noćni leptir bi sletio na nju privučen bljeskom odražene zvijezde. Leptir bi na tren sjeo, jalovo udarao izduženim krilima po isprepletenoj zbrci metala a zatim odletio u sjene gustih povijuša koje su rasle između krhotina vodovodnih cijevi.

— Mjesto baš nije naročito privlačno — suho reče Perine.

— Ne šali se — odvrati O'Neill — Ovo je najljepše mjesto na Zemlji: grob mreža automatskih tvornica. Jednom će ljudi dolaziti ovamo na hodočašće. Na ovom mjestu postavit ćemo kilometar visoku spomen-ploču.

— Tješiš sam sebe — frkne Morrison — Zar zaista misliš da će se međusobno uništiti zbog hrpice kirurških instrumenata i niti za žarulje. Oni će zacijelo ovamo poslati stroj koji siše volfram iz stijene.

— Možda — reče O'Neill zamahnuvši dlanom na komarca. No kukac se vješto izmakao i odzujio prema Perineu. Perine s mržnjom zamahne na njega a zatim mrzovoljno čučne na vlažnu vegetaciju.

I tada se zbilo ono što su čekali.

O'Neill iznenađeno shvati da već nekoliko minuta gleda u tu stvar a da je nije prepoznao. Istraživačko vozilo je ležalo apsolutno nepomično. Zastalo je na vrhu malog uzvišenja i izdiglo prednji kraj izvukavši receptore. Kako nije bilo znaka nikakvoj aktivnosti, ni traga životu ili svijesti, vozilo je lako moglo biti napuštena trupina. Istraživačko vozilo se savršeno uklapalo u vatrom opustošeni krajolik.

Nejasna cijev od metalnih ploča, zupčanika s plosnatim transformatornim papučicama mirovala je i čekala. I promatrala.

Promatrala je hrpu volframa. Mamac je privukao prvu lovinu.

— Riba — promuklo reče Perine — Povraz se miče. Čini mi se da je zagrizla.

— Što to, do vraga, brbljaš? — zagunđa Morrison. A tada i on opazi istraživačko vozilo. On se napola uzdigne i pruži prema naprijed svoje zdepasto tijelo. — Zaista, to je jedan od njih. Sada nam je još samo potrebno vozilo iz druge tvornice. Kojoj ovo pripada?

O'Neill pogleda antenu za komuniciranje i odredi njen smjer.

— Pittsburgh. Dakle, sada nam je potreban Detroit.

Istraživačko vozilo se pomakne i otkotrlja prema naprijed.

Oprezno se približi hrpi i počne niz zamršenih manevara kotrljajući se sad na jednu, sad na drugu stranu. Trojica promatrača bila su zbunjena sve dok nisu opazila prve sondažne pipce drugog istraživačkog vozila.

— Komuniciraju — reče tiho O'Neill. — Kao pčele.

Sada se pet pitsburških istraživačkih vozila približavalo hrpi volframskih proizvoda. Uzbuđeno su mahali receptorima, ubrzavali kretanje, jureći u uzbuđenju otkrića po obronku hrpe prema vrhu. Cijela je hrpa podrhtavala: u njoj je jedno vozilo ocjenjivalo količinu materijala.

Poslije deset minuta pojavila su se prva pitsburška teretna kola i počela marljivo odnositi teret.

— Prokletstvo! — O'Neillov glas je bio pun očaja — Odnijet će sve prije negoli se pojave oni iz Detroita.

— Možemo li ih na neki način usporiti — bespomoćno upita Perine. Ustavši, on podigne jedan kamen i baci ga na najbliža kola. Kamen se odbije a kola nastaviše rad kao da se ništa nije dogodilo.

Ustane i O'Neill i poče koračati naokolo u nemoćnom bijesu. Gdje li su samo? Tvornice su u svemu bile jednake i mjesto je bilo na jednakoj udaljenosti od oba centra. Teoretski, ekipe su morale stići istodobno. Pa ipak, Detroitu nije bilo ni traga ni glasa a pred njegovim očima Pittsburgh je ukrcavao posljednje komade volframa.

Ali, u tom trenu nešto projuri pokraj njega. Nije prepoznao objeikt jer se taj kretao previše brzo. Proletio je poput metka kroz isprepletene povijuše, jurnuo uz obronak, zastao na tren da se usmjeri a zatim zahujao niz drugu stranu. Udario je izravno u prva kola. Projektil i njegova žrtva rasprsli su se u snažnoj eksploziji.

— Što se to zbiva? — odskoči Morrison.

— Ono što smo čekali — vikne Perine i poče plesati naokolo mašući rukama. — Došao je Detroit!

Pojavilo se drugo detroitsko istraživačko vozilo, zastalo da ocijeni situaciju a zatim se bijesno zaletjelo prema pitsburškim kolima koja su

počela uzmicati. Djelići volframa su se raspršili na sve strane: fragmenti instrumenata, žice, slomljene ploče, zupčanici, opruge i zglobovi vozila dviju suparničkih strana letjeli su zrakom. Preostala kola su zacviljela kotačima; jedna od njih su odbacila teret i odgrmjela maksimalnom brzinom. Za njima su pošla još jedna natovarena volframom. Detroitsko istraživačko vozilo ih dostigne, postavi se pred njih i glatko ih prevrne. Oba se vozila otkotrljaju u plitak rov pun ustajale vode. Poluuronjena, nastavila su se boriti blistajući kapljicama vode.

— Dobro— nesigurno reče O'Neill — uspjeli smo. Možemo se vratiti kući. — Osjetio je slabost u nogama. — Gdje je naše vozilo?

Dok je palio motor kamiona, u daljini je nešto zabljeskalo, nešto veliko i metalno što se kretalo preko mrtve šljake i pepela. Bila je to gusta hrpa vozila, snažan odred teških transportera rude koji su jurili na mjesto okršaja. Iz koje li su samo bili tvornice?

Nije bilo važno jer je iz debelog gustiša crnih vlažnih povijuša puzila protumasa iz protivničke tvornice da zaustavi napadače. Obje su tvornice mobilizirale pokretne jedinice. Iz svih su smjerova klizila i puzala vozila zatvarajući obruč oko hrpe volframa. Nijedna tvornica nije htjela prepustiti nužno potrebnu sirovinu drugoj. Slijepo i mehanički, pokoravajući se neelastičnim direktivama, dva su protivnika nastojala skupiti što veće snage.

— Krenimo odavde — požurivao je Morrison. — Uskoro će ovdje biti pravi pakao.

O'Neill žurno usmjeri kamion prema naselju. Počeli su tutnjiti kroz mrak. S vremena na vrijeme pokraj njih bi projurio kakav metalni lik krećući se u suprotnom smjeru.

— Jeste li vidjeli teret na ovim posljednjim kolima? — upita Perine zabrinuto. — Nisu bila prazna.

Prazna nisu bila ni kola koja su slijedila: cijela kolona snažnih kamiona kojima je upravljala nadzorna jedinica najvišeg nivoa.

— Topovi — reče Morrison u čijem se pogledu osjećala strepnja. — Nose oružje. No tko će ga upotrijebiti?

— Oni sami — odgovori O'Neill. On ih upozori na užurbanost na desnoj strani. — Pogledajte tamo: takvo nešto nismo očekivali.

Gledali su kako prvi predstavnik tvornice počinje akciju.

Dok je kamion ulazio u naselje Kansas Cityja, Judith sva zadihana požuri im u susret. U ruci joj je lepršala traka metalne folije

— Što je to? — upita O'Neill uzimajući traku.

— Upravo je stiglo — Judith je jedva hvatala dah. — Neko vozilo je dojurilo, izbacilo to i odmah zatim otišlo. Veliko uzbuđenje. Strahota, tvornica je sva u svjetlu. Vidi je se na kilometre daleko.

O'Neill preleti pogledom preko folije. Bila je to tvornička potvrda o primitku posljednje grupe narudžbi iz naselja, potpuni popis zahtjeva i

potreba. A preko dokumenta je velikim crnim slovima bila otisnuta zlokobna rečenica:

DO DALJEGA SE PREKIDAJU SVE ISPORUKE

Duboko uzdahnuvši, O'Neill preda dokument Perineu.

— Više nećemo primati robu — reče ironično. — Mreža prelazi na ratni režim.

— Znači, uspjeli smo — oklijevajući upita Morrison.

— Da — odvrati O'Neill. Sada kad je započeo sukob, počeo je osjećati sve jaču, ledenu stravu. — Pittsburgh i Detroit ići će do kraja. Sada se više ne možemo predomisliti: oni već okupljaju saveznike.

*

Hladno jutarnje sunce obasjavalo je razrovanu ravnicu pokrivenu crnim metalnim pepelom. Pepeo je tinjao tamnim, nezdravim crvenilom; bio je još topao.

— Pazi kuda gaziš — upozori O'Neill. Držeći svoju ženu za ruku, vodio ju je od zarđalog, rasklimanog kamiona gore, na vrh hrpe betonskih blokova, razbacanih ostataka bunkerske instalacije. Za njima je išao Earl Perine polako i oprezno tražeći put.

Iza njih se širilo ruševno naselje, neuredna šahovnica kuća, javnih zgrada i ulica. Otkad je mreža prestala opskrbljivati i servisirati naselje, ono je počelo propadati. Preostali uređaji su se kvarili i samo djelomično bili upotrebljivi. Prošlo je godinu dana otkad je došao posljednji tvornički kamion natovaren hranom, instrumentima, odjećom i rezervnim dijelovima. Iz ravne mase tamnog betona i metala na podnožju planine ništa nije kretalo prema njima.

Želja im je bila ispunjena: bili su odsječeni, neovisni od mreže.

Sami i svoji.

Oko naselja prostirala su se polja kržljave pšenice i olinjalih stabljika povrća spaljenog suncem. Ljudi su radili primitivnim alatom izrađenim rukom koji su teškom mukom kovali u pojedinim naseljima. Naselja su međusobno bila povezana samo konjskim zapregama i sporim kucanjem telegrafskog aparata.

Ipak, ljudi su uspijevali sačuvati organiziranost. Izmjenjivali su robu i usluge. Proizvodili i raspačavali osnovna potrošna dobra. Odjeća koju su nosili Earl Perine, O'Neill i njegova žena bila je grubo izrađena i nebijeljena ali čvrsta. A uspjeli su preurediti i nekoliko kamiona s pogona na benzin na pogon drvima.

— Stigli smo — reče O'Neill. — Odavde možemo vidjeti.

— Isplati li se to — upita iscrpljena Judith. Sagnuvši se, ona je besciljno čeprkala po cipeli pokušavajući izvaditi kamenčić iz mekog kožnatog potplata. — Zaista je predaleko ići ovamo da bismo vidjeli ono što smo trinaest mjeseci gledali svakog dana.

— Istina — složi se O'Neill, položivši ruku na nježno rame svoje žene. — Ali, ovo bi moglo biti posljednji put, a to je ono što želimo

vidjeti.

Na sivom nebu iznad njih kretala se zagasitocrna točka praveći brze krugove. Visoko i daleko gore točka se vrtjela pa zatim jurila ravno, slijedeći neki zamršeni i oprezni kurs. Njena ju je vrtnja potpuno približavala planini u mračnoj masi zdanja izrovanog bombama na njenu položaju.

— San Francisco — objasni O'Neill. — To je jedan od onih dalekometnih projektila. Dolazi sa same Zapadne obale.

— I on je, po tvom mišljenju, posljednji? — upita Perine.

— To je jedini koji smo opazili ovog mjeseca — O'Neill sjedne i poče sipati osušene mrvice duhana u savinuti komadić žutog papira. — A prije ih je bilo na stotine.

— Možda su našli nešto efikasnije — umiješa se Judith. Našla je gladak kamen i umorno sjela na njega. — Postoji li i ta mogućnost?

— Ne — nasmiješi se ironički njezin muž. — Nemaju ništa bolje.

Njih je troje napeto čekalo. Iznad njih je kruženje crne točke bivalo sve bliže. Na ravnoj površini betona i metala nije bilo znaka neke aktivnosti; tvornica je bila nepomična i ničim nije reagirala na opasnost. Preko nje se prostiralo nekoliko nanosa toplog pepela a jedan njen kraj bio je pokopan pod kršem. Tvornica je bila bezbroj puta direktno pogođena. Po ravnici su se vidjele brazde njenih otkrivenih podzemnih tunela zatrpane ruševinama i ispunjene tamnim vriježama žilavih povijuša koje su tražile vodu.

— Te proklete povijuše — gunđao je Perine pipajući stari ožlljak na licu. — One sada osvajaju svijet.

Oko tvornice na jutarnjoj su rosi rđali ostaci uništenog tvorničkog voznog parka. Prikolice, kamioni, istraživačka vozila, predstavnici tvornice, nosači oružja, topovi, potpovršinski projektili, različiti dijelovi velikih strojeva miješali su se i stapali u bezoblične hrpe. Nešto je bilo uništeno na povratku u tvornicu; ostalo pak dok je izlazilo iz nje natovareno ratnom opremom. Sama tvornica — ono što je od nje ostalo — kao da se ukopala dublje u zemlju. Njen se gornji dio jedva vidio i gotovo gubio u pomičnom pepelu.

Već četiri dana nije se zapažala aktivnost niti bilo kakvo kretanje.

— Mrtva je — reče Perine. — Jasno se vidi da je mrtva.

O'Neill nije odgovarao. Čučnuvši, udobno se smjestio i spremio da čeka. U sebi je bio siguran da je u uništenoj tvornici preostao bar dio automacije. To će se vremenom pokazati. Pogledao je na ručni sat; bilo je osam i trideset. Nekoć bi u ovo doba tvornica počinjala raditi. Povorka kamiona i različitih pokretnih jedinica izlazila bi na površinu natovarena robom da bi je isporučila ljudskim naseljima.

Negdje na desnoj strani nešto se pomaklo. On poče pažljivo gledati u tom pravcu.

Oštećena kola za sabiranje rude nespretno su puzala prema

tvornici. Posljednja pokretna jedinica pokušavala je završiti svoj zadatak. Kola su bila praktički prazna; na njihovoj platformi ležalo je nekoliko sitnih metalnih krhotina. Vozilo za spašavanje tehnike... metalne krhotine bile su različiti dijelovi skinuti s uništene opreme koju je vozilo našlo prilikom patrole. Kola su se mlitavo, poput slijepog metalnog kukca, približavala tvornici. Njihovo je kretanje bilo nevjerojatno grčevito. Svaki su se tren zaustavljala, propinjala se i podrhtavala a zatim besciljno skretala sa staze.

— Loša kontrola — reče Judith. U njenu se glasu osjećala strava. — Tvornica ga vrlo teško usmjerava.

Da, on je to opazio. Tvornica u blizini New Yorka je izgubila visokofrekventan odašiljač. Njene pokretne jedinice koprcale su se u sumanutim kruženjima jureći bez cilja, sudarajući se sa stijenama i drvećem, upadajući u vododerine, prevrćući se da bi se na kraju raspale i protiv svoje volje postale beživotne.

Kola za rudu dospjela su do ruba razrušene tvornice i na trenutak zastala. Iznad njih, na nebu, još je kružila crna točka. Neko vrijeme kola su bila nepomična.

— Tvornica premišlja — reče Perine. — Potreban joj je materijal ali se boji projektila.

Tvornica se odlučila i ništa se nije pokretalo. A zatim su kola za rudu nastavila svoje nepravilno puzanje. Izašla su iz gustiša povijuša i nastavila preko otvorene ravni. Bolno, s beskrajnim oprezom, uputila su se prema ploči od tamnog betona i metala na podnožju planine.

Projektil prestade kružiti.

— Ležite — vikne O'Neill. — Opremili su ih novom vrstom bombi.

Judith i Perine legoše pokraj njega i sve je troje sada oprezno piljilo na ravan i u metalnog kukca koji je mučno puzao preko nje. Na nebu je projektil jurnuo pravom linijom i zastao točno iznad kola. A zatim je, nečujno, okomito zapikirao prema tlu.

Judith prinese ruke licu i vrisne:

— Ne mogu gledati! To je strašno! Kao divlje životinje.

— Ne napada kola — zaškrguta zubima O'Neill.

Dok se projektil obrušavao, kola su očajnički povećala brzinu. Bučno su jurila prema tvornici štropoćući i kloparajući, pokušavajući u posljednjem uzaludnom pokušaju pobjeći na sigurno. Zaboravivši na opasnost odozgo, bezumno revna tvornica otvorila je vrata i vodila jedinicu ravno u unutrašnjost. A to je projektil baš i htio.

Prije nego su se vrata mogla zatvoriti, projektil zakrene u vodoravan let nad samom površinom zemlje. U trenu kad su kola nestala u dubini tvornice, projektil je poslao za njima munjeviti bljesak metala koji je prozujao mimo štropotavih kola. Tvornica odjednom shvati što se zbiva i naglo zatvori vrata. Kola se počnu groteskno koprcati: bila su prikliještena na poluzatvorenom ulazu.

No sada više nije bilo važno hoće li se uspjeti osloboditi. Uz muklu tutnjavu tlo se pokrene, podigne uvis a zatim opet slegne. Duboki udarni val prođe ispod tri ljudska bića koja su promatrala taj prizor. Iz tvornice se uzdigne stup crnog dima. Površina betona rastvori se poput suhe mahune, smežura se i prsne bacajući svoje rasprsnute dijelove u pljusku krša. Nad ruševinom je još neko vrijeme lebdio oblak a zatim se udaljio nošen jutarnjim vjetrom.

Tvornica je bila rastaljena razvalina s izvrnutom utrobom. Neprijatelj se probio u nju i uništio je.

— Gotovo je — reče O'Neill dok je ustajao. — Učinili smo ono što smo htjeli, uništili smo mrežu. No, je li to baš ono što smo željeli? — obrati se on Perineu.

Pogledali su prema naselju koje je ležalo iza njih. Od urednih redova kuća i ulica prethodne godine malo je što ostalo. Bez tvornice naselje je brzo propalo. Negdašnjeg blagostanja je nestalo; naselje je bilo otrcano i loše održavano.

— Naravno — oklijevajući odvrati Perine — kad uđemo u tvornice i uspostavimo vlastite proizvodne linije...

— Je li uopće išta ostalo? — upita Judith.

— Mora da je nešto ostalo. Ta, proizvodni katovi su se spuštali kilometrima duboko u zemlju.

— Neke od bombi koje su izrađivali potkraj bile su strahovito jake, — upozori Judith, — jače od svih kojima smo raspolagali u našem ratu.

— Sjećaš li se onog naselja? Stanovnika ruševina?

— Nisam bio tamo — odvrati Perine.

— Živjeli su kao prije milijun godina. Jeli korijenje i ličinke. Klesali kamenje, štavili kože. Divljaštvo. Primitivnost.

— No takvi ljudi to i žele!

— Zar zaista? Želimo li mi to? — O'Neill pokaže prema raštrkanom naselju. — Jesmo li željeli ovo onog dana kad smo počeli skupljati volfram? Ili onog dana kad smo tvorničkom kamionu rekli da je mlijeko... — nije se više mogao sjetiti riječi.

— »Pizlano« — dopuni ga Judith.

— Pođimo — reče O'Neill. — Pogledajmo što je ostalo od tvornice... ostalo za nas.

Razorenoj tvornici približili su se kasno popodne. Četiri kamiona su se dotandrkala do ruba jame i zaustavila se. Iz motora se dizala para a iz ispušnih cijevi je kapala voda. Radnici su oprezno počeli puzati prema dolje koračajući pažljivo po vrelom pepelu.

— Možda je još prerano? — reče jedan od njih.

O'Neill nije namjeravao čekati. — Za mnom — zapovjedi.

Uzevši baterijsku svjetiljku, on krene u krater.

Pred njima je ležalo utvrđeno truplo tvornice. U njenim ustima još

su visjela uhvaćena kola za rudu ali se više nisu koprcala. Iza kola širila se zlokobna tama. O'Neill osvijetli unutrašnjost: vidjeli su se isprepleteni nazupčani uspravni podupirači.

— Moramo ići u dubinu — reče Morrisonu koji je oprezno provirivao iza njegovih leđa. — Ako je nešto ostalo, nalazi se na dnu.

— One krtice iz Atlante zauzele su veći dio donjih katova — mrzovoljno reče Morrison.

— Bit će njihovi dok se ostali ne probiju dotamo — O'Neill oprezno zakorači kroz nahereni ulaz, uspne se na hrpu krša i nađe se u tvornici — masi ruševina u kojima nije bilo ni reda ni smisla.

— Entropija — potišteno se oglasi Morrison. — Stvar koju je uvijek mrzila. Stvar protiv koje je i sagrađena. Posvuda nered. Bez ikakve svrhe.

— Dolje ispod — reče O'Neill tvrdoglavo — možda ćemo naći kakva zatvorena područja. Znam da su se dijelili u autonomne dijelove nastojeći spasiti jedinice za remont kako bi kasnije mogli obnoviti tvornicu.

— Krtice su ušle i u većinu tih odjela — reče Morrison ali ipak tromo krene za O'Neillom.

Iza njih polako su išli radnici. Dio ruševina se prijeteći pomicao pa je na njih počela padati kiša vrelih krhotina.

— Vi se vratite na kamione — reče O'Neill pratiocima. — Nema smisla da se izlaže opasnosti više ljudi negoli je potrebno. Ako se Morrison i ja ne vratimo, ne poduzimajte ništa: ne šaljite ekipu za spašavanje.

Dok su napredovali, O'Neill pokaže Morrisonu silaznu rampu koja je još bila djelomice neoštećena:

— Pođimo ovuda.

Dvojica muškaraca su šutke silazila s jednog mrtvog kata na drugi. Beskonačni kilometri mračnih ruševina prostirali su se bez buke i bez aktivnosti. Nejasni obrisi potamnjelih strojeva, napomičnih remenica i transportne opreme, djelomično završeni trupovi borbenih projektila, savinuti i razbijeni posljednjom eksplozijom jedva su se nazirali u tami.

— Mogli bismo spasiti nešto od ovoga — reče O'Neill ali ni sam nije u to vjerovao. Strojevi su bili rastaljeni, bezobrični. Sve se u tvornici stopilo u šljaku bez oblika i vrijednosti. — Kad to iznesemo na površinu...

— Nećemo moći — usprotivi se Morrison — Nemamo dizala ni vitala. — On lupi nogom po hrpi pougljenjenih proizvoda koji su zastali na uništenom konvejeru i prosuli se posred rampe.

Probili su se duboko u tvornicu. Pred njima se prostirao posljednji kat. O'Neill je osvjetljavao prostor u nadi da će naći neoštećeni sektor, dio proizvodnog pogona koji je još nedirnut.

No, Morrison je prvi nešto čuo. Iznenada se spustio na ruke i koljena; prislonivši uho na pod, osluškivao je ozbiljna lica i širom otvorenih očiju.

— Što je? — vikne O'Neill. A zatim je i on čuo. Ispod njih, probijajući se kroz pod čulo se slabo ali stalno brujanje, jasan odjek neke aktivnosti. Nisu bili u pravu: napad nije bio potpuno uspješan. Niže, u još većoj dubini, tvornica je još živjela.

— Pogon je samostalan — gunđao je O'Neill tražeći otvor dizala. — Autonomna aktivnost, podešena tako da nastavi rad kad sve ostalo propadne. Kako da se spustimo dolje?

Dizalo je bilo uništeno i blokirano velikim komadom metala. Još živa sekcija pod njihovim nogama bila je potpuno odsječena; ulaza nije bilo.

Žureći se putem kojim su došli, O'Neill izađe na površinu i dozove prvi kamion:

— Gdje je aparat za rezanje metala? Dajte ga ovamo!

Kad su mu dali, on sopćući požuri natrag u dubinu razrušene tvornice u kojoj ga je čekao Morrison. Njih dvojica su zajedno počeli grozničavo rezati izvinuti metalni pod, rastavljati zavarene slojeve zaštitne mreže.

— Sad će — prošaputa Morrison žmirkajući u plamen aparata. Ploča se sa zveketom odvoji i nestade u donji kat. Pojavi se jaka bijela svjetlost i dvojica muškaraca odskočiše unatrag.

U zapečaćenoj prostoriji odvijala se i odjekivala bijesna aktivnost, neprekidno kretanje remenova, klepet alatljika, brzo kretanje mehaničkih nadzornika. Na jednoj strani je u liniju pritjecala neprekidna bujica sirovina; na suprotnoj izlazio je finalni proizvod koji se, poslije kontrole, trpao u cijev konvejera.

Sve se to vidjelo samo djelić sekunde; a tada je otkriveno da netko pokušava prodrijeti u prostoriju. Počeše raditi robotni releji. Jarka svjetlost zatreperi i ugasi se. Montažna linija se naglo zaustavi i prekine divlje funkcioniranje.

Strojevi se isključe i utihnu.

Iz jednog ugla se pojavi pokretna jedinica i pojuri prema rupi koju su isjekli O'Neill i Morrison. Pokriju je već pripremljenom pločom koju iskusno čvrsto zavare. Scene na donjem katu nestade. Trenutak poslije pod opet poče podrhtavati od obnovljene aktivnosti.

Morrison problijedi i drščući upita O'Neilla:

— Što to proizvode?

— Nije oružje — odvrati O'Neill.

— Oni taj proizvod šalju gore — Morrison je grčevito mahao rukama — na površinu.

O'Neill nesigurno ustade.

— Možemo li naći mjesto gdje to izlazi?

— Pa... mogli bismo pokušati.

— Najbolje je da to učinimo. — O'Neill pokupi baterijsku svjetiljku i krene prema uzlaznoj rampi. — Morat ćemo vidjeti kakve su to loptice koje izbacuju.

Izlazni otvor konvejerske cijevi bio je skriven u gustišu povijuša i ruševina nekih petsto metara daleko od tvornice. Iz procjepa u stijeni na podnožju planine izvirivao je ventil kao raspršivač. S udaljenosti od deset metara bio je nevidljiv; O'Neill i Morrison su ga ugledali tek kad su se našli nad njim. Svakih nekoliko sekundi jedna bi loptica izletjela iz ventila i otišla uvis. Prskalica se obrtala i mijenjala kut nagiba: svaka loptica je polijetala drugačijom putanjom.

— Na koju udaljenost padaju? — zanimao se Morrison.

— Vjerojatno na različitu. Prskalica ih raspoređuje različito. — O'Neill se oprezno približi ali mehanizam ga nije zapažao. Na strmu stijenu bila je prilijepljena jedna zgnječena loptica; prskalica ju je slučajno bacila izravno u brdo. O'Neill se uspne, uzme je i skoči dolje.

Kuglica je bila rasprsnuti kontejner u kojem je bilo mnoštvo strojeva, sitnih metalnih elemenata, premalenih da bi ih se moglo analizirati bez mikroskopa.

— Nije oružje — reče O'Neill.

Za raspuklinu na kuglici nije se moglo na prvi pogled zaključiti je li nastala od udarca ili ju je načinio neki unutrašnji mehanizam. Iz otvora je klizila struja metalnih komadića. O'Neill čučne i počne ih promatrati pažljivo.

Komadići su se pokretali. Mikroskopski maleni strojevi, manji od mrava, manji od glavice pribadače, energično i svrsishodno su radili: gradili su nešto što je podsjećalo na sitni čelični četverokut.

— Oni nešto grade — reče zadivljeno O'Neill. On ustade i poče hodati. S druge strane, na suprotnom rubu jarka nađe kuglicu oko koje su već uznapredovali građevinski radovi.

Očigledno je bila bačena prije prilično vremena.

Posao je ovdje dovoljno napredovao da bi se vidjelo o čemu je riječ. Iako je bila sitna, građevina je bila poznata. Strojevi su gradili minijaturnu kopiju razorene tvornice.

— Hm — reče O'Neill zamišljeno — opet smo tamo gdje smo i počeli. Ne znam je li to dobro ili loše.

— Pretpostavljam da ih sada već ima po cijeloj Zemlji — reče Morrison — padaju posvuda i odmah počinju raditi.

— Možda — O'Neillu padne nenadana misao — možda neke od njih dobivaju brzinu svladavanja Zemljine teže. Zanimljiva misao: mreže automatskih tvornica po cijelom svemiru.

Prskalica je, međutim, iza njegovih leđa i dalje izbacivala potok metalnog sjemenja.

(Objavljeno prema dogovoru s GPA München)

Osjećaj moći

Isaac Asimov

The Feeling of Power

Prevela *Vesna Mahečić*

Jehan Shuman je dobro znao kako se radi s ljudima na vlasti — na već odavna zaraćenoj Zemlji. Premda je bio civil, pronašao je sisteme po kojima su radili ratni kompjutori sa samoupravljanjem, najbolje vrste. Naravno da su ga zato generali slušali. Baš kao i šefovi kongresnih komiteta.

I tako su se predstavnici obiju strana našli u primaćoj sobi Novog Pentagona. General Weider je bio još opaljen od boravka u svemiru, sitnih, čvrsto stisnutih usta, pretvorenih gotovo u tanku liniju. Kongresmen Brant imao je glatke i napete obraze i bistre oči. Denebski duhan je pušio uznositošću čovjeka, čiji je patriotizam tako notorno poznata činjenica da si on može dopustiti i poneku sitnu slobodu.

Shuman, visok, otmjen programer prve klase, obratio im se bez osjećaja kompleksa.

— Ovaj gospodin je Myron Aub.

— To je onaj, posebno nadareni čovjek, što ste ga sasvim slučajno otkrili — smireno će kongresmen Brant. Ispitivački je, uz blagonaklonu radoznalost promatrao omanjeg čovjeka ćelave glave.

Mali je čovjek pak grčevito preplitao prste svojih ruku. Nikad se ranije nije našao tako blizu velikih ljudi. Bio je već u godinama, običan tehničar nižeg stupnja, koji je već odavno propao na svim testovima, čija je namjena bila pravovremeno otkrivanje darovitih predstavnika ljudske rase, i kretao se uhodanom kolotečinom nekvalificiranog rada. I samo u vezi s tim njegovim hobijem, o čemu je ovaj veliki programer saznao, dizala se sad tolika prašina. General Weider reče:

— Ćini mi se djetinjastom ova atmosfera tajanstvenosti.

— Za koji trenutak neće — odvrati Shuman. — Nije to stvar što bi smjela procuriti prvom koji naiđe. Aub! — Bilo je nečeg imperativnog u načinu kako je odrezao to jednosložno ime, no uostalom on bijaše veliki programer koji se obraćao jednom nevažnom tehničaru. — Aub! Koliko je devet puta sedam?

Aub je oklijevao trenutak. Blijede mu oči zasjaše na tren od nekog

neodređenog napora.

— Šezdeset i tri — reče zatim. Kongresmen Brant uzdignu obrve.

— Je li tako?

— Provjerite sami.

Kongresmen izvadi džepni kompjutor, dvaput prstom lagano pritisnu po tipkama, pogleda na računar dok je ležao na dlanu njegove ruke pa ga vrati natrag.

— Je li to poklon što ste nas doveli ovamo? Iluzionist?

— Više od toga, gospodine. Aub je naučio napamet nekoliko operacija i s njima kompjutira na papiru.

— Papirni kompjutor? — general će upitno. Djelovao je zbunjeno.

— Ne, gospodine — strpljivo reče Shuman. — Ne papirni kompjutor. Jednostavno, arak papira. Generale, budite tako dobri pa nam zadajte jedan broj.

— Sedamnaest — reče general.

— A vi, kongresmene Brante?

— Dvadeset i tri.

— Dobro! Aub, pomnožite ove brojeve i molim vas objasnite ovim ljudima kako to radite.

— Da, programeru — reče Aub, spustivši glavu. Iz džepa košulje izvuče mali notes a iz drugog šiljasti štapić za crtanje razdjeljka u kosi. Ćelo mu se naboralo dok je s naporom bilježio oznake na papiru.

— Dajte, da vidimo! — general Weider grubo upadne. Aub mu doda papir na što Weider reče:

— Pa izgleda kao broj sedamnaest. Kongresmen Brant kimnu glavom i doda:

— To je točno, ali vjerujem da kopirati brojke s kompjutora može svatko. Mislim da bih i ja mogao napraviti prolaznu sedamnaesticu, čak i bez vježbanja.

— Molio bih vas, gospodo da dopustite Aubu da nastavi— reče Shuman bez uzrujavanja.

Aub nastavi dok mu je ruka lagano drhtala. Konačno reče prigušenim glasom:

— Odgovor je tri stotine devedeset i jedan.

Kongresmen Brant po drugi put izvadi svoj kompjutori ispali:

— Bogamu, pa tako je. Kako je pogodio?

— Nije pogađao, kongresmene Brante — reče Shuman.— On je kompjutirao za taj podatak. On je to obavio na arku papira.

— Koješta — general će nestrpljivo. — Kompjutor je jedno, a oznake na papiru su nešto sasvim drugo.

— Objasnite, Aub — reče Shuman.

— Da, programeru. — Dakle, ja napišem sedamnaest, a odmah iza toga napišem dvadeset i tri. Zatim kažem u sebi: sedam puta tri...

Kongresmen ga prekide uglađeno:

— Ali, Aub, problem je sedamnaest puta dvadeset i tri.

— Da znam — ozbiljno će mali tehničar — ali ja počinjem tako da kažem sedam puta tri, jer ovo funkcionira samo na taj način. Dakle, sedam puta tri jesu dvadeset i jedan.

— A kako znate da je tako? — upita kongresmen.

— To jednostavno pamtim. To je uvijek dvadeset i jedan na kompjutoru. Provjerio sam to bezbroj puta.

— To ipak ne znači da će uvijek biti toliko, zar ne? — reče kongresmen.

— Možda neće — promuca Aub. — Ja nisam matematičar. Ipak, uvijek dođem do ispravnih odgovora, znate.

— Nastavite.

— Sedam puta tri je dvadeset i jedan, pa ja to zapišem. Zatim, jedan puta tri je tri, pa zapišem tri ispod dva u dvadeset i jedan.

— Zašto ispod dva? — upita odmah kongresmen Brant.

— Zato — Aub bespomoćno upravi pogled na svog pretpostavljenog, tražeći podršku. — To je teško objasniti.

Shuman im se obrati:

— Ako biste vi prihvatili za sada samo njegov rad, detalje bismo mogli prepustiti matematičarima.

Brant popusti. Aub reče:

— Tri plus dva je pet, vidite, tako da dvadeset i jedan postaje pedeset i jedan. Sad to pustimo na stranu neko vrijeme, pa ponovno idemo od početka. Pomnožite sedam sa dva što je četrnaest, i isto tako jedan sa dva, što je dva. Potpišite ih ovako i zbrojite. To je trideset i četiri. Sada, ako trideset četiri potpišete ovako ispod pedeset i jedan i zbrojite, dobijete tristo devedeset i jedan, što je odgovor na zadatak.

Na trenutak zavlada tišina a zatim general Weider reče:

— Ne vjerujem. To je prava abrakadabra, on izmišlja brojeve pa ih množi, pa onda zbraja ovako pa onako, a ja u to ne vjerujem. To je previše komplicirano da bi u tome bilo nečeg.

— Ali ne, gospodine — Aub će kupajući se u znoju. — Samo vam se čini komplicirano, jer niste navikli. U stvari, pravila su sasvim jednostavna i funkcioniraju za bilo koji broj.

— Bilo koji, eh? — nabaci general. — Da vidimo. — On izvadi svoj vlastiti kompjutor, model grubog izgleda, udarajući nasumce po tipkama. — Nacrtajte na papiru pet, sedam, tri, osam. To je pet tisuća sedamsto trideset i osam.

— Da, gospodine — Aub će uzevši arak papira.

— Zatim — lupajući dalje po svom kompjutoru — sedam, dva, tri, devet. Sedam tisuća dvije stotine trideset i devet

— Da gospodine.

— A sad pomnožite to dvoje.

— Potrajat će malo duže. — Aub će drhtavim glasom.

— Neka potraje — odreže general.

— Počnite, Aub — oštro će Shuman.

Aub prionu na posao, nisko spustivši glavu. Uzeo je još jedan arak papira, pa zatim opet još jedan. General na kraju izvuče svoj sat zagledajući ga značajno.

— Jeste li završili sa svojim čiribu-čiriba, tehničaru?

— Skoro sam gotov, gospodine. Izvolite gospodine, četrdeset i jedan milijun, pet stotina trideset i sedam tiuća, tristo osamdeset i dva. — On pokaza naškrabane brojke dobivenog rezultata.

General Weider se gorko osmjehne. Zatim pritisne tipku za množenje na svom kompjutoru i pričeka prateći drhtanje brojki dok se nisu zaustavile. Tada se zablenu i zapiskuta iznenađeno:

— Tako mi Velike galaksije, momak je u pravu.

*

Predsjednik Terestrijalne federacije, izmučen od posla u uredu, u slobodno je vrijeme na svom licu nježnih crta nosio izraz trajne melankonije. Denebijski rat u početku je inicirao široku skalu pokreta, a sada se pretvorio u ograničavajuću situaciju statusa quo, manevar-kontramanevar, dok je nezadovoljstvo na zemlji neprestano raslo. Možda je situacija bila ista i na Denebu.

A sada eto još i kongresmena Branta, šefa važnog komiteta za vojna poboljšanja, koji tu sasvim bezbrižno troši polsatni sastanak na obično baljezganje.

— Kompjutirati bez kompjutora — reče predsjednik nestrpljivo, — pa to je kontradiktorno već u izrazu.

— Kompjutiranje — na to će kongresmen Brant — samo je sistem obrade podataka. To može raditi stroj, jednako kao i ljudski mozak. Dopustite da vam navedem primjer. — Služeći se novostečenom vještinom on je izračunavao sume i umnoške dok se predsjednik na kraju i protiv svoje volje zainteresirao.

— Da li to uvijek funkcionira?

— Uvijek, gospodine predsjedniče. To je sasvim jednostavno.

— Je li to teško naučiti?

— Bilo mi je potrebno tjedan dana da time sasvim ovladam. Vjerujem da bi vama bilo potrebno i manje vremena.

— Dakle — reče predsjednik, razmatrajući problem — to je zanimljivo kao razbibriga, ali čemu to može poslužiti?

— Čemu i novorođena beba, gospodine predsjedniče. U ovom trenutku nema nikakve koristi od toga, ali zar ne uviđate i vi da nam ovo ukazuje na mogućnost oslobađanja od strojeva. Mislite na to, gospodine predsjedniče — kongresmen ustane a glas mu istog trena dobi kadence, kakvima se služio u javnim debatama — da je denebijski rat, rat kompjutora protiv kompjutora. Njihovi kompjutori stvaraju neprobojni oklop kontraprojektila što presreću naše

projektile, dok naši djeluju protiv njihovih. Ako mi pojačamo djelotvornost naših kompjutora i oni urade to isto pa stoga već pet godina postoji neka ravnoteža, ali vrlo opasna i bez nekih izravnih rezultata. Sada nam je u rukama metoda pomoću koje možemo ići dalje nego s kompjutorom, to je mogućnost da ga preskočimo, da ga prerastemo. Povezat ćemo mehaniku kompjutiranja s ljudskom misli; rezultat je ekvivaient inteligentnih kompjutora; milijarde njih. Ne mogu u detalje predvidjeti kakve će biti posljedice, sigurno je međutim da su sad neproračunljive. A pobjeda Deneba mogla bi biti upravo nezamislivo katastrofalna. Predsjednik će zabrinuto:

— I što biste htjeli da učinim?

— Moć i snagu administracije postavite iza novog tajnog projekta ljudskog kompjutiranja. Nazovite ga »Projekt Broj«, ako vam je po volji. Ja mogu garantirati za svoj Komitet, ali moram imati administraciju iza sebe.

— Pitanje je dokle seže ljudsko kompjutiranje.

— Tu nema granice. Prema programeru Shumanu od kojeg sam i saznao za ovo otkriće...

— Da, čuo sam za Shumana, svakako.

— Dakle, doktor Shuman mi kaže da teoretski ne postoji apsolutno ništa što komjutor može a ljudski um ne bi mogao. Stvar je u tome da kompjutor prima konačnu količinu podataka i s njima obavlja konačni broj operacija. Ljudski um može dvostruko više.

Predsjednik je razmišljao. Zatim reče:

— Ako to Shuman tvrdi, sklon sam u to teoretski povjerovati. Međutim, kako se u praksi može znati na koji način radi kompjutor?

Brant se srdačno nasmija.

— Znate, gospodine predsjedniče, i ja sam postavio isto pitanje. Čini se da su neko vrijeme kompjutore radili upravo po ljudskim bićima. Bili su to jednostavni kompjutori. Bilo je to naravno, prije no što se racionalnim korištenjem kompjutora stvorilo nove, naprednije vrste kompjutora.

— Da, da. Nastavite.

— Očito je da je tehničar Aub, čiji je hobi rekonstruiranje nekih takvih, prastarih uređaja, radeći na njima detaljno proučio kako rade i tako otkrio da ih može oponašati. Množenje, što sam vam tu pokazao, imitacija je rada jednog kompjutora.

— Zapanjujuće.

Kongresmen se lagano nakašlja.

— Ako dopustite, istaknuo bih još nešto, gospodine predsjedniče. — Što više razvijamo ovo, to ćemo više moći skrenuti naše federalne napore ka proizvodnji i održavanju kompjutora. Kako će ljudski faktor preuzimati više posla, više će kompjutorske energije preostati za mirnodopske poslove, a psihološki pritisak na običnog čovjeka će biti

sve manji. Naravno, sve ovo najviše koristi stranci koja je na vlasti.

— Aha — reče predsjednik — shvaćam što mislite. Ali sjednite, kongresmenu Brante, sjednite. Potrebno mi je malo vremena da razmislim o tome. U međuvremenu, pokažite mi još jednom onaj trik s množenjem. Da vidimo mogu li shvatiti u čemu je stvar.

*

Programer Shuman nije ni pokušao požurivati stvari. Loesser bijaše konzervativan, vrlo konzervativan. Volio je raditi kao što je radio njegov otac i njegov djed. No on je kontrolirao evropski kompjutorski savez i kad bi se njega uspjelo uvjeriti da je važno udružiti snage na Projektu Broj s pravim entuzijazmom, postiglo bi se vrlo mnogo.

Međutim Loesser bijaše suzdržan. Rekao je:

— Nisam baš oduševljen idejom da iz ruku ispuštamo kompjutore. Ljudski um je kapriciozan. Kompjutor će svaki put na isto pitanje dati isti odgovor. Što nam jamči da će jednako tako funkcionirati i ljudski um?

— Ljudski um, kompjutoru Loesser, samo manipulira činjenicama. Nije presudno da li to radi ljudski um ili stroj. Oni su samo sredstva.

— Da, da. Pratio sam vašu genijalnu demonstraciju kako um može kopirati kompjutor, ali mi se čini da sve to visi u zraku. Što nam dokazuje da teoriju možemo pretočiti u praksu?

— Mislim da imamo razloga da u to vjerujemo Na kraju, krajeva, kompjutori ne postoje odvajkada. Špiljski su ljudi imali svoje trijere, kamene sjekire. Ni željeznice nisu imale kompjutore.

— A vjerojatno nisu ni kompjutirali.

— Znate i sami da jesu. Čak je i za gradnju željeznice ili kule babilonske bilo nužno nekakvo kompjutiranje, a koliko o njima znamo, to je moralo biti bez kompjutora.

— Želite li reći da su kompjutirali na način koji ste mi pokazali?

— Vjerojatno nisu. Konačno, ova metoda — mi je nazivamo »grafitikom«, usput da napomenem po staroj evropskoj riječi »grapske« što znači pisati — dakle ta je metoda razvijena od kompjutora, tako da nije mogla ranije postojati. Ipak, mora da su i špiljski ljudi imali nekakvu metodu, je 1' da?

— Mrtve umjetnosti! Ako ćete govoriti o mrtvim umjetnostima...

— Ne, ni govora. Nisam ja entuzijast mrtvih umjetnosti, premda ne tvrdim da ih nije moglo biti. Na kraju krajeva, ako su se primitivni ljudi i hranili žitom prije hidroponije, mora da su ga znali uzgajati na Zemlji. Što su drugo i mogli?

— Ne znam, ali u uzgajanje žitarica u tlu vjerovat ću tek kad nekog vidim kako to radi. Isto tako ću povjerovati da se trenjem dva kamena može izbiti iskra, tek kad to vidim vlastitim očima.

Shuman se smirio.

— No, ostanimo kod grafitike. To je samo dio procesa

eterealizacije. Transportiranje pomoću nezgrapnih izuma ustupa pred izravnim masovnim transportiranjem. Uređaji za komuniciranje postaju manje masivni i trajno djelotvorniji. Što se tog tiče, usporedite svoj džepni kompjutor s obimnim poslovima od prije tisuću godina. Zašto da sad ne napravimo taj posljednji korak u cjelovitom odbacivanju kompjutora? Gledajte, gospodine, Projekt Broj je već uhodani koncern: napredak je već vrtoglav. Ali mi želimo i vašu pomoć. Ako vas patriotizam ne može pokrenuti, razmislite o tome kao o intelektualnoj pustolovini.

Leossser reče skeptično:

— Kakav napredak? Što možete osim množenja? Možete li integrirati transcendentalnu funkciju?

— S vremenom i to, gospodine. U toku proteklog mjeseca naučio sam dijeljenje. Mogu odrediti, i to točno odrediti, integralne kvocijente kao i decimalne kvocijente.

— Decimalne kvocijente? Na koliko mjesta? Programer Shuman se trudio da zadrži ležerni ton:

— Bilo koji broj!

— Bez kompjutora? — Loesserova se donja vilica opusti od čuda.

— Postavite mi problem.

— Podijelite dvadeset sedam sa trinaest. Na šest mjesta. Pet minuta kasnije Shuman reče: — Dva, zarez oh, sedam, devet, šest, dva tri. Loesser provjeri.

— Dakle... pa to je zapanjujuće. Množenje me nije posebno impresioniralo, jer su u pitanju cijeli brojevi, pa sam mislio da to postižete manipulativnim trikom. Međutim, decimale...

— A to još nije sve. Tu je i razvijanje u novim smjerovima, to jest, zasad je to strogo povjerljivo i pravo da vam kažem ne bih to smio ni spominjati. Ipak... možda smo se probili i do drugog korijena.

— Drugog korijena?

— Ima tu još nekoliko problematičnih mjesta koja još nismo savladali, ali tehničar Aub, čovjek koji je izmislio ovu znanost i koji posjeduje zapanjujuću intuiciju u ovoj grani, drži da je gotovo riješio problem. A on je ipak samo tehničar. Čovjek poput vas, školovani i daroviti matematičar ne bi smio imati nikakvih teškoća.

— Drugi korijen — promrmlja Leosser zainteresirano.

— Također i treći korijen. Jeste li i vi uz nas? Loesser iznenada pruži ruku:

— Pribrojte i mene.

*

General Weider je energično koračao tamo-amo na samom kraju dvorane, obraćajući se svojim slušateljima u stilu strogog učitelja suočenog s grupom tvrdoglavih studenata. Činjenica da su to odreda znanstvenici—civili, generalu nije predstavljala ništa. Radili su na

Projektu Broj, a general bijaše glava svega i ni na trenutak nije to zaboravljao. Rekao je:

— Sve je to fino s drugim korijenima. Ja ih sam ne znam izvesti, niti razumijem kako se to radi, no sve je to u redu. Međutim, Projekt ne smije dospjeti na sporedni kolosijek, koji neki nazivaju »temeljnim načelima«. Grafitikom se možete zabavljati kako vas je god mila volja, kad okončamo rat, ali u ovom trenutku moramo rješavati specifične probleme sasvim praktične naravi.

U udaljenom kutku sve je ovo s bolećivom pažnjom pratio tehničar Aub. Naravno, on više ne bijaše tehničar, nakon što su ga razriješili njegovih poslova i naredili da radi na Projektu, uz zvučnu titulu i uz dobru plaću. Međutim, prirodno je da se socijalna razlika zadržala i dalje, a visoki znanstveni vođe se nisu nikako mogli spustiti na to da ga prihvate u svoje redove na ravnoj nozi. Mada, istini za ljubav, ni sam Aub to nije želio. Njemu je s njima bilo neugodno kao i njima s njim. General je govorio:

— Naš je cilj jednostavan, gospodo, nadomještanje kompjutora. Brod za plovidbu svemirom bez kompjutora moguće je konstruirati za jednu petinu vremena, i to uz desetinu cijene broda s ugrađenim kompjutorom. Flote bismo mogli graditi pet, pa čak i deset puta brže no što to rade na Denebu, samo ako bismo mogli eliminirati kompjutore.

— Ja, međutim vidim i jednu još daleku mogućnost. Danas vam se to može činiti fantastičnim, čak samo nešto kao san; međutim, u budućnosti već vidim projektile s ljudskom posadom!

U publici nasta žamor. General nastavi:

— U sadašnjem trenutku, to što imamo projektile s ograničenom inteligencijom, predstavlja usko grlo. Kompjutor što upravlja projektilom ne može biti veći, i zbog toga oni ne mogu zadovoljiti u adaptibilnom sistemu obrane od projektila. Rijetki su projektili koji, pitanje čak da li i jedan, pogode svoj cilj. Tako ovaj rat s projektilima zapada u ćorsokak; na sreću i za našeg neprijatelja, kao i za nas. S druge strane, projektil s posadom od jednog ili dva čovjeka, koji bi pomoću grafitike vodili let, bio bi laganiji, pokretniji, inteligentniji. Donio bi nam prednost, što bi mogao biti i početak velike pobjede. Osim toga, kritično stanje rata sili nas da se sjetimo još jedne stvari. Čovjek stoji manje od kompjutora. Projektile s ljudskom posadom mogli bismo lansirati u takvoj množini kao i pod okolnostima nad kojima bi se zamislio svaki dobar general, kad bi bili u pitanju projektili s kompjutorskim upravljanjem...

Još je dugo govorio, ali tehničar Aub nije više čekao.

*

U intimnosti svojeg stana, tehničar Aub se dugo znojio nad ceduljicom što ju je ostavljao za sobom. Na kraju je glasila ovako:

— Kad sam počeo proučavati ono što danas nazivaju grafitikom, bio je to tek hobi. U tome nisam vidio ništa više do li zanimljivu zabavu, razbibrigu.

— Kad je započet Projekt Broj pomislio sam da su drugi mudriji od mene; da će grafitika biti primijenjena za dobrobit ljudske vrste, možda kao pomoć u proizvodnji praktičnijih uređaja za masovnu transferenciju. Međutim, sada uviđam da će poslužiti samo za ubijanje i razaranje.

— Ne mogu se pomiriti s činjenicom da sam odgovoran što sam izumio grafitiku.

Zatim je fokus proteinskog depolarizatora namjerno usmjerio prema sebi i istog trenutka pao mrtav, bez bola.

*

Stajali su nad grobom mladog tehničara, dok je bila odavana posljednja počast veličini njegova otkrića.

Programer Shuman pognuo je glavu kao i ostali, premda nije bio ganut. Tehničar je dao svoj dio i na kraju krajeva više nije ni bio potreban. Bio on baš i začetnik grafitike. Nakon što je pokrenuta, ona će napredovati, širiti se trijumfalno, dok projektilima s ljudskom posadom ne budu otvorena vrata.

— Devet puta sedam — razmišljao je Shuman ispunjen zadovoljstvom — jesu šezdeset i tri, a meni nije potreban kompjutor da bih to saznao. Kompjutor je u mojoj vlastitoj glavi.

Bilo je zapanjujuće kakav mu je silan osjećaj moći davala ta spoznaja.

(Objavljeno prema dogovoru s GPA München)

Rat protiv ušiju

Roger Blondel

La guerre du pou

Preveo *Božidar Stančić*

Tri su uši lunjale kraj bazena. Da se ne misle okupati? Neke su zvijezde bljesnule kradom. Pojavio se mjesec staračka izgleda.

— Da čekamo? — reče Ambroise.

Osjećao se težak miris majčine dušice.

— Čini se da sove imaju nježno razdoblje — napomene Jerome.

Ispod njih je zakašljucala rijeka.

— Čini se da je teren pun mina — primijeti Stanislas.

— Mina? — začudi se Thomas. — Bit će, dakle, rata?

— Tko će znati? — odvrati Ludovic.

Opet eksplozija, koja je s udaljenosti u ravnodušnom zraku nalikovala na bezazleni romor.

— Možda će to ipak biti rat — javi se Onesime.

— To se ne da provjeriti — reče Bernard. — Nemamo detektora za mine.

Bodljikava je žica prešla ulicu.

— Ako je opasno slijeva, zdesna i posvuda oko nas, — mudro će Anatole — najbolje je da se ne mičemo.

— Ako je rat, — razmišlja glasno Frangois — da li je to pravedan rat? Rat za slobode, za prava, za alkohol? Ili je to kazneni rat? Osvajački rat, kolonijalni rat? Zagađivački ili nezagađivački? Obrambeni? Malverzacijski ili istrebljivački?

— Ne znam — odgovori Henri. — Nisam čitao novine. Kihnuo je kunić. Bjelouška se počesala. Uš je skočila.

— Ova eksplozija... — reče Geoffroy.

— Možda je to iskušavanje novoga insekticida? — primijeti Marcellin.

Neki pas skoči na minu i odleti u zrak.

— Vidite — reče Noel.

— Možda je to neki moćan insekticid — napomene Prosper.

— Ćudim se — reče Valery — što nam nisu dali puške, granate i nuklearne rakete.

Zagađena rijeka se trgne, kao da je spazila nekoga tko je pojeo

otrovnu školjku.

— Samo bi nas helikopter mogao izvući odavde — javi se Sosthene.

— Pan! — odjekne mina. S njome odleti krava. Preostale su mine leskarile pod travom i nisu zaželjele da skaču, premda se nitko nije na to obazirao. Insekti su se zapitali nije li u pitanju insekticid međunarodnog dometa.

Dvije su se uši mazile ni miljokazu. Arthura su uhvatili grčevi u želucu. Aristid se tužio da nema cigareta. Arsene je razvio svoju mrežu za ležanje. Antheme je namršteno promatrao češer.

Pojavio se golem helikopter, dovoljan za brigadu. Na svakoj od 42 nožice imao je detektor protiv mina. Pristao je, pobrao sve i odletio. Na njegovu su repu dvije uši pravile planove promatrajući noćno nebo.

*

Poslije dugog strategijskog putovanja sletjeli su na prostranu čistinu, pod široko brdašce, pred prostrani logor u kojem je bio štab. General je stajao u jedinoj prostranoj prostoriji. Imao je široka leđa, široke zube, široke blistave zvijezde na rukavima. I na kapi je imao svu silu blistavih pozlaćenih zvjezdica, koje su same po sebi silile na disciplinu. General je tvrdio:

— Pobjeda je na kraju puta. Mogu vam reći da nije riječ o ratu savjesti, ni ja opismenjavanje, ni za defenestraciju, ni bilo što poznato. Ne znam čak ni da li je riječ o ratu. Ali, pobijedit ćemo.

Ađutant obriše bronČano generalovo čelo metalnom spužvom.

— Pobijedit ćemo jer smo mekši. Ako je to zaista rat, bit će to mekan i vlažan rat. Nikad dovoljno mekoće, gnjecavosti, elastičnosti u takvim sukobima. Zid je čvrst, granata eksplodira na njemu, sruši ga, pobije one iza zida... U mekano granata upada, luta, čudi se, ali ne eksplodira jer je upala u pakosnu močvaru. Treba je samo pokupiti i od nje načiniti upaljače i kutije za cigarete. Budite budni, vojnici, budite disciplinirani, poslušni, ali budite mekani. Mekani i vlažni, vlažni i ponosni, ponosni i hrabri kao ja. Putujemo u zoru. Ja bdim nad svima i nad svime. Mirno! Na mjestu voljno! I sad si možete dati oduška i postavljati pitanja i prijedloge.

— Volio bih — javi se Jerome — kad bi u varivu bilo više repe.

— Mislim da bi poslije bitke — primijeti Ambroise — trebalo autopsijom utvrditi da li je posrijedi prirodna smrt ili zločin.

— Mašću za oružje uprljamo ruke — reče Stanislas.

— Ne bi li moglo biti zagarantirano sigurno služenje vojnog roka u ratu?

— Ja bih želio — reče Gontran — 3,5 posto veću plaću.

— Predlažem — reče Francois — da promijenimo boju uniforme. Crvenkasta je veselija.

— Dok su bile epolete na rojte — napomene Robert — mogli smo njima tjerati muhe. Treba ih ponovo uvesti.

— Kad se na klaonicu vode volovi, ovce i svinje — reče Geoffroy — oni se vode svi. A bitke su selektivne klaonice. Trebalo bi nam rastumačiti na kojim se aspektnim temeljima provodi takva selekcija.

— Tražim četrdesetosatni tjedan u miru — najavi Bernard — a trideset trosatni tjedan u ratu, jer je posao mučan i riskantan.

— U kojim okolnostima — viknu u isti glas Aristide, Arsene, Alcide i Anthene — vojnici mogu odbaciti oružje?

— A sada tišina — drekne general. — Čuo sam vaše zahtjeve i žalbe. Sve se odbija! Mirno! Na mjestu voljno! Voljno!

U svitanje su pošli. Proljeće se živahnim i toplim koracima približavalo, posuto tratinčicama. Uši su smišljale nešto. Usiljenim maršem vojnici su prešli 57 kilometara. Uši su ih izbjegavale. Stigli su ravno pred plakat na kojem je pisalo.

»Rat se odgađa na tri tjedna zbog filoksere.«

I na tri su tjedna poslani kućama.

*

U gradu se sparina smjenjivala s kišom. Rododendroni u parku nisu se zanimali za domišljatosti politike. Vjeverica se penjala duž zida promatračke kule. Muškarci su se vratili domovima. Jerome je pošao k svojoj ženi, koja se u međuvremenu dokopala dvoje djece. On ih je njegovao. Ambroise, Stanislas i Thomas presadili su salatu. Ludovica je zabolio zub. Onesime je iščupao korov. Bernard je morao uzeti klistir, a u obojku je našao uš. Georges je od ujaka naslijedio 72 divlja konja i priredio rodeo. Gontran je kupio teleskop. Anatol je umro od probavnih smetnji jer se prežderao. Henri, Frangois, Louis, Robert, Geoffroy i Marcellin skinuli su ženama čarape, navukli ih na glavu kao maske i naoružani plastičnim pištoljima opljačkali poljoprivrednu banku. Pri tome su uzeli 35 talaca. Prefekt je bio smijenjen jer je dvaput rekao »prokleti kupleraj!«

Prosper se oženio mesarevom kćerkom, Joseph je uzeo vodoinstalaterovu kćer, Charles mehaničarevu, koja je imala drvenu nogu.

Noel je tri dana uzalud molio boga da mu pošalje magnetofon. Kad nije bio uslišen, kupio ga je sam i neprekidno u mikrofon ponavljao: »Prljavi gade, koji jesi na nebesima...«:

Samuel, Sosthene, Jean, Jules, Sigisbert i Arthur osnovali su društvo klarinetista i priređivali petkom koncerte. Aristide je nehotice pregazio Arsenea, koji je ostao bez noge i bio oslobođen vojske.

U subotu su se mogle vidjeti mnogobrojne uši, što su u redovima prelazile rubom sajmišnog prostora.

Adolphe je nakon tri tjedna lijepio plakate koji su pozivali na mobilizaciju.

Za to se vrijeme general odmarao u mreži za ležanje, ne skidajući kapu s pozlaćenim zvjezdicama ni odlikovanja s prsa. Kad je zazvonilo zvono za uzbunu ustao je i rekao: »Ovdje!«. Zatim je napomenuo: »Pretpostavljam da će mekoća imati glavnu ulogu o ovom posljednjem ratu.«

I bio je dobar prorok. Viknuo je zatim: »Zbor!«

*

Vojska se skupila na velikom prostoru na kraju grada, što je najprije stvorilo veliku zbrku jer je bio dan stočnog sajma. Ali je ubrzo naređenje za pokret uvelo red, razlučivši mumljajuća goveda od hrabrih vojnika. General je viknuo: »Naprijed!« I dodao: »Ovaj put je ozbiljan rat!«

Nije se još znalo protiv koga, ali se moglo ustanoviti da su pripreme bile dobre, da su pozadina i intendantura solidni, prohodnost transporta zadovoljava, da su civili mlitavo budni.

Armija je krenula naprijed i u 14 sati se našla na neminiranom terenu. U daljini su se mogli vidjeti krtičnjaci, koje nisu stvorile krtice nego uši. U to je samo general neznatno sumnjao pa je naredio da se armija zaustavi. Ljudstvo je jelo, podrigivalo, spavalo, budilo se u zoru. Ambroise je ubio jednu uš po kratkom postupku noktima palaca. To je bio, nitko nije slutio, prvi odlučujući gest ratnoga stanja. Kos je ciknuo. Vojnici su se kartali, kockali i igrali preskakivanja. Neko tele, što je gacalo za vojskom, vratilo se majci. Jerome je ubio dvije uši. Obojci su se sušili na konopcu. Vlat metvice udvarala se bijelom sljezu. Stanislas je ubio pet ušiju između dva kamena. Osjetljiva duša. General je, predosjećajući nešto, stavio svoju ležaljku pod libanonski cedar. Thomas je ubio dvanaest ušiju što su prelazile auto-put. Rat je doista počeo, premda se o tome ništa nije znalo. Patrole nisu ništa opazile. Uspavale su se. Rat je počeo iako je vladalo mrtvilo. Dan je bio neobično budan, sa svojim malim vragolastim oblacima, svojim srsima bijelog rublja i kriještećim sojkama među bukvama. Tekunica je krvarila iz nosa. Prošao je poštar, pa golub pismonoša s tajnom porukom. Buržuji su u svojim blagovaonicama navalili na predjelo i vino.

— Kako se može razlikovati ženska od muške uši? — zanimalo je Onesimea.

— Lako — počeo je Georges. — Kao i kod svih. Mužjak ima malog zizija, a ženka rupičicu.

— Eh, nije — pobuni se Louis, koji je to proučavao. — To se već odavno izmijenilo. Nema ni rupice ni cijevi. Uši su doživjele mutaciju. Sad se razmnažaju diobom. Manje je komplicirano i brže.

— Ah! — začudi se Francois.

Na grani je žuna iskrivljena kljuna bubnjala jedući bezazlene bubamare. Tok, tok, tok! General se s dalekozorom oko vrata penjao

na stablo. Njegov ga je ađutant gurao straga da bi mogao ispitati okolicu. Tišina se može opipati. Premda je obzorje vrvjelo od ekoloških novosti u obliku neumitnih i nevidljivih pokreta mutanata ušiju, sve se činilo nepomično i kao nekakvo priviđenje.

— Vidite li nešto, generale? — zapitao je ađutant, koji je sa svoga mjesta mogao vidjeti samo stražnjicu svoga pretpostavljenog, na kojoj su, kao podsjetnik, bile prilijepljene zvjezdice...

— Šuti!

Tišina je postala još opipljivija, plavičastija, kao da se približavaju događaji koji će ugroziti temelje, strukture i načela živih bića.

U isto je vrijeme Geoffroy ubio 714 ušiju, zgnječivši ih u svojoj vojničkoj porciji, u kojoj je od toga počelo kipjeti, pa ju je zgrabio i odbacio u rijeku. Prva veća antiušna akcija. Malo zatim Jules je rekao Josephu, koji mu je tvrdio da nije vidio uši:

— Ne samo što ih ima nego se nevjerojatno brzo množe. Malo prije sam pošao u grmlje da obavim nuždu. Nožićem sam rasjekao jednu na kamenu po sredini, zatim sam ih rasjekao na četiri dijela, velika i živa dijela. Ponovo sam ih rasjekao, pa ponovo, na šesnaest, pa na 32 dijela. Kod 118 sam prestao i rekao sam da je to govnarija...

Bujanje diobe se ubrzalo, prema nekim neznanim biološkim zakonima. Ipak je u okolici sve ostalo mirno. Vinogradari su vinogradarili, propovjednici su propovijedali, neki je kunić pravio zečici mlade.

— Vidite li štogod generale? — opet će ađutant.

— Zaveži! Vidim jednu golemu uš. Daleko.

— Dalekozor jako povećava — usudi se ađutant.

— Ova uš je veća od mene — nastavlja general. — Nije tako načičkana kao ja, ali je tako krupna. I mekša uš. Vjerojatno patrola, možda avangardni strateg. Stoji na debelom zidištu mekanih i vlažnih ušiju i maše nožicama, daje znakove, vjerojatno izdaje borbena naređenja i savjete za opkoljavanje, sprema neku varku i frontalni napad. Ostavite me da razmislim.

Razmišljao je pod svojom kapom, očiju pritisnutih na leće dalekozora, s malim prstom na šavu hlača. Odjednom odgurne ađutanta i spusti se na zemlju među pješadiju što se česala pa zaurla:

— Uzbuna! Brzo! Trubači! Vidio sam! Shvatio sam! Sirene, trube, zvona! Znam protiv koga ratujemo! Uzbuna zbog ušiju! Mekanih ušiju! Ustajte, ljudi! Suočimo se s ušima što nadolaze. Naprijed na gnjecave uši!

I general diže svoju sablju. Ađutant je bio pao sa stabla i slomio jedan od mekih dijelova tijela. Vjeverice su usplahireno strugnule na najviše grane. Patke su skvičale. Rogači su rogačili. General se derao:

— Uzbuna, nema gimnastike! Mekoća je glavna snaga ekološke armije. Suočit ćemo se sa strahotama. Ratovi iz prošlosti bili su prema

ovome čarke, u kojima je uvijek preživjelo nevjerojatno mnogo ljudi. Ovo je istrebljenje. Morali smo već dugo sumnjati u takve imperijalističke namjere mekanih ušiju. Budite hrabri, budni, budite mekani kao i one.

Pazite kako se služite bazukama, ali radije upotrebljavajte svoje pratljače, maljeve, sjekire, zvekire i lopate. Budite smjeli u svojoj borbi protiv mutacija i silovite neprijateljske diobe. Naprijed!

I krenuo je zamijenivši svoju sablju gnječilicom za krumpir. Trubač Marcellin trubio je juriš.

*

— Držite li vi to normalnim, — pitao je Noel.

— Shvaćao bih kad bi bila riječ o epileptičnim krokodilima ili o šakalima u špiritu. Ali ovakve uši!

— Mutirale su — primijeti Joseph.

Trčali su u djetelište s ratnom opremom na leđima. Dosad su još sretali samo uši u civilu, neopasne, koje su se razmnožavale samo ako ste čeprkali po njima. Kod vojnih je ušiju neprekinuta dioba dobila goleme razmjere. Svojim su dodirom bilo koju stvar pretvarale u mekanu, gnjecavu uš.

— To je kao ospice — objasni Joseph, koji je to studirao. — Najprije crveni kružić na koži ruke, pa misliš da te ubo komarac. Zatim nastanu dva kružića, pa četiri, osam, sve dok nisi crven kao rajčica.

— Veliki planetarni fenomeni — primijeti Prosper — najprije se ne zapažaju, bar ne ako nemamo dalekozor kao general i njegov predosjećaj.

Nije se još vidjelo, ali će se vidjeti. Na rubu obzorja, pokretne, gnjecave, mekane, vlažne, mnogobrojne, nicale su uši, žešće nego jata skakavaca što uništavaju sve, žešće nego jata riba kad zaguše luku ili kad navru ledenjaci. Ti važni događaji čine da svijet ne bude jednoličan.

— Valja paziti — reče Camille — kamo stavljaš noge.

Adolphe je svoje stavio na brežuljčić premekanih ušiju. Na sreću civilnih. Prodirali su, potaknuti opomenama generala. Pred njima brisani prostori, s jesenskim osmijehom dosade. Neki je motokultivator, vjerojatno slučajno, onomatopejski kašljucao:... uš... uš...! Tri su svrake čavrljale na orahu.

Prelazili su šumicu, gdje su umilni mravi bili na oprezu, s oružjem k nozi. Nitko nije govorio. Svi su u šaci držali toljagu i oklagiju. Prošli su kraj začuđenih krtica i stigli na velik teren, koji se u bezazlenim prošlim ratovima zvao fronta. Bila je to mekana, zatalasana, uzburkana, zapjenjena pjegava fronta. Na nekom uzvišenju uš-strateg, velika, prepuna oznaka. Oko nje njezine armije u bojnim redovima, tvoreći zid debeo stotinjak metara, koji se povećavao diobom ušiju

polako ali strahotno.

Pješadija je zastala bez naređenja, kao što bi auto zastao na brdskoj cesti s koje se ruši lavina. Njihove toljage, pratljače, gnječilice, pištolji, topovi i transkontinentalne rakete učinile su im se smiješnim.

— Naprijed! Udarajte, razbijajte! — urlao je general.

Ambroise je bio potaknut ratničkim refleksom pa je bacio granatu. Ona nije eksplodirala, ali je udarac u meko izazvao silno razmnožavanje, vodoravno i okomito, pa kako je Ambroise širom otvorio usta, do kraja grla je dobio paket ušiju u kaši, koje su mu zatvorile životne kanale. Umro je. Thomas, Ludovic, Onesime, Georges, Bernard, Jerome, Stanislas i Gontran bacili su se u neki jarak u kojem je zid gnjecavih ušiju bio najveći. Ugušili su se. Frangois i Louis zamotali su glavu u pokrivač i naslijepo su udarali svojim toljagama, izazivajući gejzire muljave tekućine, koji su ih udarali, kotrljali i omotali. Valjajući se tako, došli su do Henrija, Ftoberta, Geoffroya, Marcellina, Noela i Prospera, pa su zahvatili i njih. Svi su umrli od pomanjkanja zraka.

Zvuk zvona na uzbunu dolazio je iz dubine planeta. Vrijeme je dobilo suženje mokraćne cijevi. Materija je počela štucati. Joseph se počeo tome smijati, ali mu se usni komandos zaletio u raširene nosnice. Ubio ga je. Charles je nadošao na čudnu ideju da aktivira svoj top. Tane je promašilo, zabrazdilo i umjesto da udari u mekanu masu ušiju udarilo je u betonski električni stup, rasprsnulo se u tisuću komadića, koji su poubijali i Charlesa, i vojnike u njegovoj blizini, i pola bataljona. Uzaludni su pozivi SOS špartali prostorom pričajući strahote.

Jedini preživjeli od vojnika pješadije Adolphe popeo se na topolu, pridruživši se vjeverici što se počela uzbuđivati. Adolphe je bio svjedok generalove junačke smrti. Gnjecava mu je masa dolazila do medalja. On se nasmiješio prema nebu i rekao: »Sve se pretvara u uši... Ali mi...« Ove posljednje generalove povijesne riječi izgubile su se u grgotanju. Na površini je plovila generalova kapa. »Čudan je svijet« — pomisli Adolphe. Nije dugo mislio. Na obzorju se pojavilo brdo ušiju. Neki vojnik iz pozadine pritisne dugme za atomsku bombu. Efekt nije bio značajan u okviru galaksije, ali na planetarnom planu, moja gospodo i moje dame! Dioba ušiju ustostručila se, pojava vulkana se nije mogla ni izbrojiti, kremasta lava je za manje od sata preplavila cijelu zemlju i stigla do korita oceana, koji su pobjegli grmeći i valjajući se prema nekom neodređenom utočištu. Topola je uništena, kao i sve drveće. Dobri Adolphe i vjeverica tresnuli su u luku i poginuli zajedno s pet milijardi dvonožaca i na milijarde drugih živih bića svih rasa, stasa, perja i vjere. Zvijezda Absinthe zastrla je lice.

— To je Veliko zagađenje — reče uzdahnuvši posljednji preživjeli — Honore.

U cjelini se Zemlja nije mnogo promijenila. Postala je velika uš, što je podrugljivo promatrala ostala nebeska tijela.

(Objavljeno prema dogovoru s GPA München)

Sažaljenje

Lester del Rey

Kindness

Preveo *Božidar Stančić*

Vjetar se nemarno poigravao novinama što su ležale na tlu kraj klupe u zabačenom dijelu parka. Okretao je strane, zatim ih djelomično digao i nosio otkrivajući slike živih boja. Danny se nagnuo pogledavši sliku djece na jednoj strani. Nije se potrudio da digne novine. Čemu? Pa što je na ovim stranama, gdje su i slike zahtijevale objašnjenje, moglo zanimati posljednjeg čovjeka u ovom svijetu? Posljednjeg homo sapiensa, normalnog čovjeka.

Odgurnuo je novine nogom pod klupu da mu se ne motaju pred očima i ne podsjećaju ga na njegovu bespomoćnost. Ponekad je pokušavao povezati logične etape što su mu nedostajale i otkriti skriveni smisao slika. Ponekad uspješno, ponekad uzalud. Sad je odustao i ostavio to onima u čijoj je sredini živio, koji su mislili brzo i intuitivno.

Homo sapiens! Vrsta koja je iznikla iz spilje i stvorila svijet atomske energije, elektronike i ostalih nekadašnjih čuda. Razuman čovjek, prema doslovnom prijevodu. Vrsta koja je bez premca vladala Zemljom.

Taj je čovjek sad zaostao u usporedbi s homo intelligensom koji ga je naslijedio i koji je sada gospodario svijetom. A Danny je bio samo jedan preostali, ogledni primjerak, posljednji običan čovjek u društvu natprosječnih ljudi, prepun mržnje prema životu, prema usamljenosti koju je dobio u nasljeđe otkako mu je majka umrla u porodu.

Neki se mladi par približavao klupi pa se Danny povuče u sjenu, navukavši šešir na oči da ga ne bi prepoznali. Oni su, međutim, bili zaokupljeni sami sobom i prošli ne obraćajući pažnju na njega. Čuo je samo neke dijelove razgovora. Uzalud je pokušao shvatiti smisao i značenje tih riječi. I najobičnije su riječi izmicale smislu. Homo intelligens je stvarao nov način mišljenja, iznad razumskoga, koji mu je omogućavao da smjesta dosegne cilj bez dugotrajnih i mučnih logičnih putova. Kao što je homo sapiens pronašao logičko mišljenje da bi nadomjestio tapkanje u mraku životinjskog ponašanja, tako se homo intelligens naučio služiti intuicijom. On je mogao pogledati prvu

stranicu neke stare knjige i smjesta spoznati cio sadržaj, shvativši veze i povezujući karike lanca konstrukcije romana. Gledali su i — znali. Kao što je Newton iz pada jabuke izveo zakon o gravitaciji.

Čovjeka je nestalo. Ostao je samo Danny. I on se sprema napustiti taj svijet natčovjeka. Bilo kako, ali on ubrzo mora smisliti svoj plan za bijeg, prije nego što izgubi i ono malo hrabrosti koje ima. Nervozno se igrao komadima novca u džepu. Samo milosrđe i okupacijska terapija. Šest sati na dan u pet dana tjedno radio je u nekom uredu obavljajući mučno neki rutinski posao, koji bi stroj bez sumnje mnogo bolje obavio. Uvjeravali su ga da im je potreban, da je vješt, ali im nije mogao vjerovati. U svojoj su dobroti prema njemu zacijelo izmislili taj posao kako bi on živio što normalnije.

Začuli su se koraci u parku, ali Danny nije dizao pogled. Koraci su prestali kad su stigli do njegove klupe.

— Što je, Danny? Nisi bio u knjižnici, a gospođa Larsen mi je rekla da te danas mogu naći ovdje jer si primio plaću i lijepo je vrijeme. Kako si?

Fizički bi Jack Thorpe mogao biti Dannyjev brat. Na licu mu se nije isticala nikakva osobita karakteristika. Mutacija koja je čovjeka transformirala u homo intelligensa bila je unutrašnja: u mozgovnim stanicama. Ondje su veze i analogije bivale kompleksnije i brže, a nisu ostavljale vanjskih tragova.

Danny kimne glavom i pomakne se da bi Jack mogao sjesti. Jack je bio njegov nekadašnji drug u igri. Nije ni pitao kako je knjižničarka mogla znati da dolazi ovamo. Netko ga je vidio. Uostalom, oni su nadareni. Unaprijed pogađaju nečije planove. U sebi se nasmiješio toj njihovoj sposobnosti.

— Dobro mi je, Jack — odgovorio je. — Mislio sam da si na Marsu.

Thorpe se namršti, kao da se pokušava sjetiti da je njegov drug drukčiji, pa se tada obrati Dannyju istom frazeologijom kao što su mu se i drugi obraćali.

— Završio sam, zasad, posao ondje. Ubrzo ću na Veneru. U njih ima viška žena. Moraš poći onamo. Nikad nisi bio u svemiru, a koliko znam, uvijek si volio one stare priče o svemirskim letovima.

— Još ih i sada volim, Jack, ali...

Shvatio je smisao takva postupka. Oni koji su ga sa strane promatrali otkrili su njegovo sve veće nezadovoljstvo i nadali se da će se izmijeniti nudeći mu priliku da posjećuje svjetove koje su njegovi preci osvajali na vrhuncu procvata svoje vrste. No on nije te svjetove želio vidjeti onakve kakvi su danas, mravinjaci aktivnosti novoga čovjeka. Volio ih je u njihovu nekadašnjem izgledu više nego u sadašnjoj zbilji. A osim toga, svemirski je brod bio ovdje: s drugih planeta ne bi imao šanse da pobjegne.

Jack kimne glavom u znak gotovo telepatskog shvaćanja.

— Dakako, shvaćam te. Kako hoćeš, stari moj. Vraćaš li se u knjižnicu? Gospođa Larsen mi je rekla da ima nešto za tebe.

— Ne sada, Jack. Više bih volio malo razgledati stari muzej.

— Shvaćam. — Thorpe se polagano diže. — Reci mi, Danny... Ja te vjerojatno poznajem bolje od sviju, pa... — Oklijevao je, zatim slegnuo ramenima i nastavio. — Ne uznemiravaj se ako ja zaključujem... Mnogo sreće... i do viđenja, Danny.

Jack se udalji. Danny je ostao, a srce mu se popelo u grlo i stalo ondje. Nekoliko riječi, rječit izraz lica... Koliko njih zna da se on zanima za stari svemirski brod u muzeju, koliki su upućeni u njegov plan za bijeg s ovog svijeta muka, prepuna milosrđa i dobrote?

Zgazio je cigaretu petom, pokušavajući izbrisati te misli. Dok su bili djeca, Jack se igrao s njime. Drugi nisu. Na tome valja temeljiti svoje nade i ne misliti na svoj plan u njihovoj prisutnosti. U međuvremenu ostajati podalje od svemirskoga broda. Možda ide njemu u prilog ono fino Thorpeovo upozorenje... bude li šutio. Danny odbaci sumnje, uvjeravajući se da ne bi trebalo dopustiti da izgubi i tu nadu u taj posljednji pokušaj da sačuva svoju nezavisnost i samoljublje. Ako ne uspije, ostaje mu samo perspektiva razočaranja i usamljenosti utopljene u apatiji, pa i polagane smrti zbog jakog kompleksa inferiornosti koji je bio zahvatio i nekadašnje članove njegove vrste, sve dok on nije ostao sasvim sam. Sam i jedini predstavnik vrste. Jest, trebalo je da uspije. Pokušat će redovno odlaziti u knjižnicu a izbjegavati muzej.

Mnoštvo je izlazilo iz knjižnice kad je Danny ulazio, ali on je nabio šešir na oči da ga ne bi prepoznali. Oni su vjerojatno uočili njegovu želju da ostane nezapažen i poštovali su je. Izišavši iz dizala, uputio se hodnikom i našao se u odjelu povijesnih dokumenata, gdje je gospođa Larsen slagala vrpce za čitanje i spremala se da ode. Kad je Danny ušao, napustila je slaganje i nasmiješila mu se toplo. Kao i svi iz njezine vrste.

— Dobar večer, Danny. Vaš prijatelj vas je našao?

— Jest. Rekao mi je da imate nešto za mene.

— Točno. — Ona se raspoloženo okrene prema stolu i dohvati paket zamotan u papir. Po ne znam koji put Danny poželi da ona bude njegove vrste, ali suzbije u sebi taj osjećaj svjestan zbog čega je to pomislio. Ona je samo pokazivala minimalno zanimanje za povijest njegove vrste. I ništa više. On je za nju bio samo ostatak staroga, nekadašnjega svijeta.

— Pogodite što je to! — reče ona pokazujući mu paket.

Njegovo se lice razvedri.

— Zacijelo oni izgubljeni brojevi »Tragova u svemiru«?

Bio je pročitao samo prvu epizodu pripovijesti u više nastavaka, ali ga je i taj dio uzbudio kao malo koja priča o osvajanju svemirskih

prostora iz vremena njegovih predaka. Sad kad je došao do preostalih primjeraka, imat će zašto živjeti neko vrijeme prateći priče o osvajanjima u kojima sudionici nisu poznavali strah.

— Nije baš ono pravo, Danny, ali gotovo posve isto. Nismo mogli naći preostale brojeve, pa sam dala prvu epizodu Bryantu Kenningu prošli tjedan i on je dovršio pripovijest po vašoj želji. — Kao da se ispričavala. — Tekst, dakako, nije potpuno isti, ali Kenning jamči da je struktura pripovijesti potpuno ista, a i stil je gotovo sasvim pogođen.

Zaista jednostavno. Kenning bi pročitao prve stranice romana na kojem je nekadašnji pisac radio mjesecima i odmah bio otkrio kompoziciju djela, nit radnje i zaplet. Bila mu je, zacijelo, dovoljna jedna noć da bi to sastavio. Danny nije sumnjao u identičnost djela, jer Kenning je bio najveći povijesni pisac. Ipak, nije bio zadovoljan.

Otvorio je paket, ustanovivši odmah da je neki ilustrator izradio kopije slika i da je isti format edicije i uvez.

— Hvala, gospođo Larsen. Žao mi je što sam vam zadao toliko briga. Kenning je vrlo ljubazan.

Lice knjižničarke se zarumenjelo, ali Danny se pravio da to ne opaža.

— On je to vrlo rado učinio. On je to čak sam predložio kad je saznao da tražimo brojeve. Ako još koji nedostaje, samo vi recite. Samo dvojica posjećuju ovaj odjel. Povežite se s drugim... Ako večeras prolazite...

— Hvala, dovoljno mi je ovo. Recite mu da mu veoma zahvaljujem. — On zašuti, pitajući se ima li smisla da je zamoli trake za čitanje o povijesti asteroida. Ne, bilo bi preopasno. Mogla bi pogoditi istinu, ili odmah ili poslije. Ne treba vjerovati nikome od njih.

Gospođa Larsen se ponovno nasmiješila.

— U redu, Danny, reći ću mu. Laku noć.

Vani je postalo hladnije. Danny je koračao kroz opustjele ulice, hodajući bez cilja. U susret mu je dolazila skupina ljudi, ali ih je on zaobišao. Paket je bio težak. Premještao ga je iz ruke u ruku. Bio je rastrgan između želje da sazna što se dogodilo junacima priče i neugodnosti što to nije mogao shvatiti svojim mozgom homo sapiensa. Čitat će kad stigne kući. Sad je htio besciljno šetati. Opet park. Polako je prolazio stazama. Začuo je dječje glasove i pošao tragom tih glasova dok se nije našao pred dvojicom dječaka i jednom djevojčicom. Njihova ih je nadzirateljica već morala odvesti u Centar. Danny ju je nejasno vidio s još nekom osobom. Ostavila je troje petogodišnje djece da se posvete igri u pijesku.

Danny se zaustavi i nasmiješi. U tim godinama počinje se razvijati intuicija. I kretanje i igre imale su za njih nekakav smisao, poticaj. Pokušao se podsjetiti na svoje drugove iz igre kad je bio tih godina,

kad je umišljao da sve zna. Sve do onoga dana kad je nadzirateljica morala reći svima da je on drukčiji. A i rastumačila je zašto.

Odbacio je te misli i pošao k djeci da se umiješa u njihovu igru. Djeca su ga ravnodušno i bezazleno prihvatila. On je znao sagraditi najviše kule i uživao je osjetivši divljenje u dječjim očima. Odjednom se u parku upališe svjetla i tama se raspršri. Jedan dječak podiže oči prema Dannyju.

— Oh, vi ste Danny Black, zar ne? Vidio sam vašu fotografiju. Judy, Bobby, gledajte! To je čovjek koji...

Danny nije mogao čuti kraj rečenice jer je brzo potrčao stazama parka. Kako je bio glup! Dopustiti sebi luksuz zadovoljstva u igri i natjecanju s djecom! Nije se imao čemu čuditi.

Zaustavio se i opet počeo koračati, grizući usne pri pomisli kako je nadzirateljica vjerojatno korila djecu zbog njihove nerazboritosti. Koračajući tako udubljen u crne misli, odjednom je osjetio da će ga noge odvesti u muzej. Ondje su sve njegove nade. Ipak se začudio kad ga je doista ugledao pred sobom. I odmah je postao radosniji. Oni ne mogu ništa zaključiti iz ovog posjeta, koji je bio nesvjestan. Prije samog zatvaranja! Pokušao je zadržati ravnodušan izraz lica i ušao. Dugim je hodnicima dospio do dvorane u kojoj je u strop bio uperen svemirski brod.

Bio je vitak i golem u isto vrijeme, u prostoriji specijalno uređenoj za njega, koja je morala pružiti dojam prostranosti svemira. Blistavi pomalo zaobljeni metal u dvjesta metara dugačkoj prostoriji. Letjelica je bila, Danny je to znao, posljednji i najveći brod koji je njegova vrsta izgradila, na vrhu slave. Još prije nego što je bio dovršen već su zbog radijacija počele mutacije koje su morale dovesti do nove vrste. Rezultati su se vrlo brzo zamjećivali. U brodskom se dnevniku moglo pročitati da je brod putovao prema Marsu, Veneri i drugim točkama svemira kojima je vladao čovjek. A dotle je na majčici Zemlji rasla napetost. Nije bilo vremena za gradnju novoga svemirskoga broda jer se nova vrsta proširila i pokazala svoju inteligenciju pronalaskom motora na pogon pomoću inverzije materije, u zamjenu za motor na jonski pogon kojim je bio opremljen brod. Stari brod nije mogao izdržati konkurenciju i bio je povučen iz prometa. Završio je u starom željezu. Zatim je preko njega prošao i iznenadni i neizbježni rat između dviju vrsta. Našao se pod tonama otpadaka, zaboravljen. Sve do onoga dana kad su ga brižljivo iskopali i prošle godine postavili na počasno mjesto u povijesnom muzeju homo sapiensa. Otada je ustalasao želje i snove mladićeve. Uvijek se sa strahopoštovanjem približavao prostoriji gdje se nalazila letjelica. Otvorena ulazna vrata omogućavala su da se razgleda unutrašnjost broda, rasvijetljene navigacijske komore.

— Danny!

Glas ga je prekinuo u sanjarenju i koraćanju oko broda. Okrenuo se i odjednom se osjetio krivim. Ali, to je bio profesor Kirk. Odlanulo mu je. Stari se arheolog uputio prema njemu s jedva primjetnim osmijehom.

— Gotovo vas i ne bih opazio. Spremao sam se da odem, okrenuo sam se slučajno i vas zamijetio. Porazgovorio bih s vama. Zanimat će vas. Uđimo u brod. Lakše ćemo razgovarati. Znate, sve više cijenim odnos vaših predaka prema komforu, Danny. Šteta što je naša civilizacija još premlada da bi bila rastrošna.

Između svih pripadnika nove rase Kirka je najmanje smetala Dannyjeva prisutnost. Obojica su bila oduševljena kad je u muzej stigao veliki svemirski brod.

Sjeli su na jedan od starih otomana, zadovoljni što se ne moraju držati pravila. Profesor je zapalio cigaretu i ponudio jednu Dannyju.

— Znate da su nas obojicu zanimale živežne namirnice i oprema broda. Nismo našli nikakve upute za upotrebu. Brodski je dnevnik prekinut onim danom kad je brod otišao u staro željezo. Pitali smo se, sjećate se, zašto tolike rezerve živeža. Kao da su se spremali na dugi put. Jest, i ustanovio sam na osnovi istraživanja da su vaši uskladištili hranu pošto su izgubili rat protiv nas.

Danny se ukočio. Nerado je pomišljao na rat, premda je poznavao njegov tok. Kako je rastao homo intelligens i opadala njegova stara vrsta, ova posljednja još jednom pokušala steći prevlast. I premda nova vrsta nije željela rat, bila je prisiljena uzvratiti silovito protuudarcem da bi se obranila. Bila je u prednosti zbog svoje nevjerojatne intuicije i pokazala je ubitačnu nadmoć. Na kraju neprijateljstava, od stare vrste, koja je imala više milijarda ljudi, ostalo je nekoliko tisuća. Danny je nerado mislio na to. Kimnuo je glavom i pustio svoga sugovornika da govori.

— Vaši su preci, Danny, bili poraženi, ali nisu bili potučeni, pa su svoju snagu posvetili uređenju toga broda, jedinoga koji je bio u plovnom stanju. Opskrbili su ga zalihama hrane. Htjeli su napustiti Zemlju i poći bilo kamo, možda prema nekom drugom sunčevom sustavu, i ondje početi iznova, daleko od naše prisutnosti. To im je bila posljednja prilika, ali im je plan propao jer su pripadnici moje vrste doznali za pokušaj.

Danny je pokušao sabrati misli.

— Hoćete reći da su taj svemirski brod ostavili pripadnici moga naroda? Ali ta je hrana, znači, već neupotrebljiva.

— Varate se. Podvrgli smo je ispitivanju: još je upotrebljiva. Vaši su preci znali sačuvati hranu u upotrebljivom stanju. Znali su da moraju dugo čekati da bi se ostvario njihov plan bijega i da će putovanje trajati još duže. — Profesor Kirk baci cigaretu u pepeljaru. — Čekao sam da dođete da vas upoznam s time. Mogao bih vam

pokazati i dokumente u vezi s tim.

— Ne, hvala, profesore. Ne večeras. Htio bih malo ostati ovdje...

Profesor kimne glavom i ustane.

— Kako želite. Shvaćam vas. I meni je žao što će maknuti ovaj svemirski brod. Obojici će nam nedostajati, Danny.

— Uklonit će svemirski brod?

— Niste to znali? Mislio sam da ste zbog toga došli danas ovamo. Muzej u Londonu želio bi ga imati i daje u zamjenu nekakvu raketu. Šteta. — Ogledao se i rukom dodirnuo luksuzno sukno kojim je bila obložena stijena. — No, dobro, nemojte dugo ostati i ugasite svjetlo kad budete izlazili. Zatvara se za pola sata. Laku noć, Danny.

— Laku noć, profesore.

Danny je nepomično sjedio i slušao kako se udaljuju koraci staroga čovjeka. Srce mu je udaralo u sljepoočicama. Maknut će svemirski brod! Svest će njegove planove na ništicu i ostaviti ga ovdje u tom novom svijetu gdje su se nad njim sažaljevala čak i djeca. A tako se čvrsto uhvatio za tu mrvicu nade, za tu sigurnost da će jednoga dana pobjeći bude li to želio. Nestrpljivo je ugasio svjetlo, želeći ostati još malo u mraku broda, gdje ga nitko nije mogao vidjeti i zapaziti koliko je uzbuđen. Cijele je godine ovo bio jedini smisao njegova života: otići ovim brodom, ostavljajući novu vrstu. Mnoge je mjesece studirao strukturu broda, uređaje, prelistavao stotine priručnika kako bi naučio upravljati brodom.

Svemirski je brod bio pogodan za bijeg jer kao da je smišljen za njega. Mogao je njime upravljati samo jedan čovjek, čak i bogalj, ako treba. Gotovo sve su komande bile automatske... Čovjek je trebao samo odrediti krajnji cilj putovanja.

Nekoć je njegova rasa cijenila bogataše koji su bili željni samoće i novotarija, što se moglo naći na velikim asteroidima. Pomoću novca i nauke na tim asteroidima je uspostavljena umjetna gravitacija i atmosfera i ondje postavljene atomske centrale koje su omogućavale korištenje beskonačne energije. Sad su ti bogati ljudi bili mrtvi, a nova je vrsta napustila realizaciju takvih projekata. Negdje među tim asteroidima postoji za njega utočište gdje ga oni neće moći naći.

Danny začuje korake čuvara i digne se, spreman da se ponovo vrati u svijet realnosti koji ne donosi više nikakve nade. San je bio lijep i potreban. Sad se raspršio. Odjedanput začuje zvuk vrata koja su se zatvarala. Profesor nije upozorio čuvara da je Danny u muzeju. Ostavili su ga samoga! On, dakako, ne zna sve te svjetove u malome. Trebalo bi ih pogledati jednoga po jednog i naći pogodnog. A je li to važno? Spreman je. Oklijevao je još trenutak. Zatim je dohvatio ručicu i vanjska su se vrata polako zatvorila. Više se nije čula buka vanjskog svijeta. Kad je sjeo za navigatorsko mjesto, upališe se svjetla. Male su žaruljice označavale da je letjelica spremna za polijetanje. Brod

zatvoren... Zrak kontroliran... Energija automatska... Motori automatski... Pedesetak brojčanika i tražila bilo je spremno za putovanje i rukovanje. Danny je polako pomicao selektor putanje na maloj atmosferskoj karti prema vrhu stratosfere. Igla indikatora upisivala je iscrtkanu liniju što je vodila prema nekom od asteroida daleko od Marsa. Poslije će moći korigirati analizator da bi našao mjesto na asteroidu. I putanja će tada biti preciznija. Sad je najvažnije što prije otići, prije nego što netko spazi da ga nema. Nekoliko sekundi poslije on je žestoko pritisnuo tipku za pogon. Osjetio je trzaj kao da se brod propeo, pa još jedan trzaj i brundanje ionskih mlaznih motora od kojega su se stresli zidovi muzeja. Uskoro se na karti pojavila svjetlucava točkica što je označavala nov položaj broda u svemiru. Sad je ovaj svijet njemu mrske vrste bio iza njega. Više nitko neće njegove napore gledati sa sažaljenjem ili ga podsjećati na njegovu nesavršenost. Sudbina mu je dobacila izazov. Odjeknulo je zvono što je najavljivalo da su prešli atmosferu. Ležište automatskog pilota počelo je zveketati usmjeravajući putanju. Danny je bio zadovoljan dobrim funkcioniranjem. Ipak su njegovi preci bili domišljati.

Pošao je u komoru. Potražio je nešto za jelo. Dok je žvakao. prelistavao je brodski dnevnik što je pripovijedao o dugim putovanjima tim svemirskim brodom. Tražio je nešto više podataka o asteroidima. Neki su bili označeni imenima kao Cerera, Palada, Vesta. Drugi su bili označeni brojevima.

Kad je donio odluku, pošao je opet u navigacijsku kabinu, odakle je promatrao beskraj svemira, izboden točkama zvijezda što su intenzivno svijetlile u prostoru bez atmosfere. Usmjerio je putanju prema asteroidu označenom imenom Danac. Naziv mu nije ništa govorio, ali se činilo da je najviše prilagođen Zemljinim uvjetima. Podesio je automatski ispravljač. Zatim je otvorio radio, ali se sjetio da radi na zastarjelim valovima. Tako je još radikalnije raskrstio s novom vrstom.

Operacije navigacije nisu više zanimale Dannyja, novotarija je izgubila svoju čar. Prošetao je svemirskim brodom i stigao u trijem, gdje je ostavio paket sa časopisima. Što da radi? Čitat će.

Čim je počeo čitati, zaboravio je na sve nedoumice koje su ga mučile zbog saznanja da je tu pripovijest zapravo napisao Kenning. Štivo je bilo isto tako privlačno kao i original, karakteri su bili isto tako realistički oslikani, nekadašnjoj se rasi odavalo poštovanje. To je djelo nekoć bilo najveća epopeja. Analizator je dovršio posao traženja i počeo zujati. Danny je uključio automatske komande kako bi se brod uputio prema majušnom svijetu što će mu postati utočištem. Danny je zatim nastavio čitanje, osjećajući se bliskim junacima pripovijesti. Više nije bio nenaviknuti jadnik, objekt javnoga sažaljenja, bio je čovjek i pustolov kao i ljudi iz pripovijesti. Bio je uzbuđen kad je dočitao

sveske. Pred njim se upalilo svjetlo, ali ga on nije opazio utonuvši u sanjarenje. Zatim odjekne zvučni signal i on se trgne. Na kontrolnoj se ploči pojave svjetleća slova: »10.00 vodoravno. Brod na pomolou.«

Danny povuče ručicu i motor utihne. Jedva je nazirao u daljini kroz prozorčić svemirski brod. Trag motora na inverziju materije jasno se vidio. Vodio je prema Zemlji. To je vjerojatno bio »Callisto«. Najprije je pomislio da su ga otkrili., ali je trag nastavio prema Zemlji i uskoro je brod nestao s vidika. Ugasila se i opomena na ploči. Danny je još malo pričekao, zatim je ponovo pustio u pogon motore. Ništa se više nije dogodilo. Autamatski je pilot i dalje šumio, motori su brujali. Znaka za uzbunu nije bilo. Danny se nasloni na ploču s komandama i zadrijema. Brod je nastavio put prema označenom cilju. I nakon nekoga vremena Danny je poskočio jer ga je probudila oštra zvonjava. Svjetleća slova na ploči označavala su: Stigli na cilj.

Mladić iskopča sve komande, protrlja oči i pogleda van. Iznad njega sjalo je blijedo sunce na plavkastom nebu s nekoliko niskih oblaka. Letjelica se prizemljila na tlo obraslo slabom travom. Dalje od toga mjesta pružali su se travnjaci i gusta šuma. Horizont je bio vrlo blizu, što ga je podsjetilo na to da je ovo nebesko tijelo malog opsega. Inače se moglo povjerovati da je na Zemlji. Na rubu terena Danny je spazio hangar i uputio je letjelicu polako unutra, u zaklon.

Kad je otvorio ulazna vrata, osjetio je miris zelenila i čuo pjev ptica. Iz neke je rupe izašao zec i u nekoliko skokova nestao u travi. Danny uzdahne: Suviše je lako, otprve, pronašao planet kakav je tražio. Na rubu zemljišta stajale su zgrade. Pročelja zarasla u bilje. Velika kamena kuća, sada već ruševna, nekoć je bila okružena vrtom. Malo dalje nešto manja zgrada, izjedena bršljanom, ali još uščuvana. Danny se uputi prema njoj. Vrata su se otvorila čim ih je dotakao. Radijatori su još funkcionirali. Bili su uključeni na atomsku centralu, koja je tom malom teritoriju davala atmosferske i klimatske uvjete. Sve je bilo pokriveno slojem prašine. I namještaj je bio u dobrom stanju. Prepoznao je neke komade iz muzeja. Proizvod njegove vrste. Počeo je razgledati kuću. U njoj će se nastaniti. Na stolu je stajala knjiga. Kao da ju je netko sad malo prije ostavio. Na njoj komadić papira s nekom bilješkom. Kao da je bio ženski rukopis. Približio se iz radoznalosti, otpuhnuo prašinu i pročitao:

»Tata, Charley Summers je našao olupinu nekog svemirskog broda koji je pripadao onim stvorenjima i došao je po mene. Mi smo u zoni 12. Dođi k nama ako tvoj reaktor bude u redu.«

Nije bilo ni datuma, ničega što bi upućivalo na to što se dogodilo, dali je otac otišao. Danny ostavi pisamce na stolu s dužnim poštovanjem i zagleda se kroz prozor. Činilo se da očekuje kako će se odjednom ovdje na terenu za slijetanje pojaviti svemirski brod u kratkotrajnom sumraku što je zahvaćao mali asteroid. Izraz »ona

stvorenja« mogao se odnositi samo na pripadnike onih novih, poslije rata. To je značilo da je ovo mjesto bilo posljednja predstraža njegova naroda. Bilješka je mogla biti stara i nekoliko godina ili nekoliko stoljeća. Znači da su njegovi živjeli ovdje, da su se borili da prežive i prebrode teškoće otkako je Zemlja bila za njih izgubljena. Ako su uspjeli oni, uspjet će i on! Osim toga, kako god to bilo nevjerojatno, negdje bi moglo biti i pripadnika njegove stare vrste. Možda su se uspjeli održati usprkos teškoćama, usprkos homo intelligensu. Danny se vlažnih očiju okrene od prozora iza kojeg je narastao mrak. Počeo je sređivati svoje novo obitavalište.

Tako, dakle. Bio je ovdje, on, predstavnik hrabre, velike ljudske rase, koja nije poznavala poraza dok je živio makar i jedan od njezinih predstavnika. On to nikad neće zaboraviti.

*

Na Zemlji je Bryant Kenning dao znak glavom maloj skupini koja ga je okruživala i odložio komunikator. Smiješio se iako su mu oči bile tužne.

— Izvidnički se brod vratio i javio da je on zaista odabrao kao obitavalište asteroid Danae. Jadan momak! Već sam počeo vjerovati da smo predugo čekali i da nikad neće otići. Za šest mjeseci uvenuo bi kao cvijet bez sunca. Bio sam siguran da će stvar uspjeti kad mu je gospođa Larsen pokazala one pustolovne pripovijesti o raju na asteroidima. Vješto načinjena priča za one koji vole pseudopovijest. Vjerujem da je vrijedila ona koju sam mu spremio.

— U pogledu povijesne netočnosti zacijelo — primijeti s ironijom u glasu profesor Kirk. — Svakako je on gutao sve naše izmišljotine i našao je utočište u brodu koji smo mi izradili. Nadam se da je sada stretan, bar za neko vrijeme.

Gospođa Larsen spremi svoje stvari.

— Jadnik! — reče. — Bio je drag i tako pun zanosa. I voljela bih da je uspjela ona djevojka s kojom smo radili. Možda tada sve ovo ne bi ni bilo potrebno. Hoćete li me otpratiti, Jack?

Profesor Kirk i Kenning gledali su kako je Jack Thorpe otpratio gospođu Larsen. Nastala je tišina u prostoriji punoj dima Zatim Kenning slegne ramenima i okrene se prema profesoru:

— Sad je zacijelo već našao i onu bilješku. Pitam se da li je to bila dobra ideja. Dok sam čitao one pripovijesti, mislio sam da je dobra. Sad više nisam siguran. Ta je djevojka nepoznati faktor. Sve sam to učinio iz sažaljenja.

— Sažaljenje! Sažaljenje koje se sastoji u troškovima od nekoliko milijuna, od nekoliko tisuća sati rada i nekoliko laži — u zamjenu za sve ono što dugujemo vrsti toga momka. — Profesor je govorio mirno, stresajući pepeo iz lule u pepeljaru.

— Pitam se, Bryante, hoće li rasa koja će doći poslije nas imati

sažaljenja prema nama.

Romanopisac nesigurno odmahne glavom. Oba su muškarca u tišini promatrala zvjezdani svod.

(Objavljeno premo dogovoru s GPA München)

Dodatak

Želimir Koščević

ZNAN-FAN U ŠKOLI! ZAŠTO NE?

Da znan-fan postaje sve popularniji u Jugoslaviji već je toliko notorna činjenica da s punom ozbiljnošću možemo usmjeriti pažnju na specifična pitanja sasvim načelne prirode. Bitka za znan-fan praktički je već dobivena; visoka naklada »SIRIUSA«, širenje biblioteke »Kentaur«, almanah »Andromeda«, Sajmovi znan-fana, održan YUCON. znan-fan na televiziji (sjetimo se nedavne sarajevske serije), pojava novih autora-pisaca znan-fana, djelovanje zagrebačkog kluba »SFera« i i formiranje manjih klubova u drugim gradovima — sve su to činjenice koje nas, pionire znan-fana u Jugoslaviji ispunjavaju zadovoljstvom. Daleko smo, međutim, od toga da bismo sada uživali u lovorikama; veliki interes za znan-fan nas obavezuje da smo na tom području još aktivniji, da javno djelujemo, te da naša razmišljanja ili ideje formuliramo u prijedloge, očekujući da će se kad-tad o njima voditi računa. Iskreno treba priznati — svi smo manje-više iznenađeni tim »bumom« znan-fana u Jugoslaviji. Bili smo impresionirani kvantitetom, i u takvoj situaciji malo se kome dalo postavljati pitanja koja bi u kontekst jugoslavenskog znan-fana unijela bitno novu kvalitetu.

S obzirom na to da smo uvijek inzistirali na ozbiljnosti I znan-fana, sada bismo postavili jedno ozbiljno pitanje koje ukratko glasi: zašto nema znanstvene fantas-tike u školama, odnosno zašto se znanstvenom fantastikom ne koristi naš obrazovni sistem? Znam da će to pitanje u nekih izazvati podsmijeh, a maliciozni će svoje omalovažavanje ovog pitanja popratiti komentarom kako nam je i tako cio obrazovni sistem jedan kompletni znan-fan. Svjesni takve moguće reakcije, držimo potrebnim da detaljnije objasnimo razloge koji su nas naveli da postavimo takvo pitanje.

Pođimo od jednostavne činjenice. Još dvadeset i jedna godina nedostaje do 2000. godine. Sto to znači? Da upravo sada stasa generacija kojoj će prijelom milenija biti vrijeme njihova zrela života, a Nova godina 2000. samo jedna — zacijelo burnija, — u nizu njihovih godina u novom mileniju. To znači, ukratko, da će im to vrijeme biti njihova svakodnevica. S druge strane, godina 2000. još živi u našoj svijesti kao nešto daleko, kao vrijeme fantastične stvarnosti o kojoj su sanjali klasici znanstvene fantastike. Ako je, dakle, kraj milenija danas bliska stvarnost, možemo li tu stvarnost od

koje nas dijeli 7669 dana još gledati kroz prizmu znanstvene fantastike. Sigurno ne; primjeri koji se u svojoj vremenskoj projekciji završavaju na 2000. godini postaju školski i služi kao provjera imaginativne moći znanstvene fantastike, odnosno imaginativne moći čovjeka. Međutim, znanstvena je fantastika otišla dalje: njeno vrijeme — ukoliko je određeno — broji tisuće i tisuće milenija u budućnosti, u kojoj stvara određene zamišljene modele vladanja, društvenog okupljanja, političkog mišljenja i tehničkog razvitka. Iako fiktivni, svi modeli što ih nudi znanstvena fantastika imaju svoje ishodište u vremenu svoga nastojanja. Dakle, kada Stanislaw Lem opisuje suludi i fantazmagorični svijet droga u godini 2039, ishodište njegova modela je danas i ovdje. Metodološkim postupkom ekstrapolacije, Lem generalizira ono što je već danas prisutno, pa makar i na razini ekstremnog i patološkog vladanja. Znanstvenoj fantastici najmanje je do toga da kazuje »tko će biti«; pouka Lemova modela očigledna je tek u povratnoj sprezi, kada kao pod povećalom vidimo vlastiti uvećanu a moguću sliku.

Ovim primjerom htjeli smo pokazati kako nije samo povijest učiteljica života, već da to na svojstven način može biti i budućnost. A znanstvena je fantastika — koliko je nama poznato — do sada jedini pisani izvor povijesti budućnosti.

Drugo. Iako se mnogi spore o samoj literarnoj vrijednosti znanstvene fantastike, jedno ostaje nepobitno: znanstvena je fantastika prije svega određeni način mišljenja. Shvatljivost takva načina mišljenja zavisi podjednako od stupanja verziranosti u znanosti i tehnici, te od stupanja imaginativne, stvaralačke moći. Obje su komponente značajne s obzirom na to da se svaki stvaralački proces temelji kako na poznavanju materije, tako i na onoj ljudskoj sposobnosti da stvara stvari nikad neviđene, da formulira ideje nikada ranije izrečene. U našem vremenu znanstvena je fantastika u tom smislu egzemplarna. Danas kada smo na pragu fantastične znanosti (ili smo možda taj prag već prekoračili?), primjeri iz znanstvene fantastike više su nego poučni, upravo zato što cijela ta fantastična znanost suviše često zaboravlja etičku dimenziju, a na nju izravno upozorava čitav taj »prezreni« književni rod, koji pomalo nespretno nazivamo znanstvenom fantastikom.

Treba nadalje imati na umu i prigovor našem pitanju, koji bi se moglo ovako formulirati: »Dobro, znanstvena fantastika, ali to su djetinjarije, to je omladinska literatura, ali kada je riječ o učenju iz budućnosti, postoji futurologija kao egzaktna znanost«. Prigovor je samo donekle na mjestu, jer nas u kontekstu ovog razmišljanja uopće ne zanima futurološki pragmatizam, odnosno egzaktno proricanje budućnosti, već jedino i prije svega moć zamišljani a — odnosno ona kombinatorika koja se osniva podjednako na intelektu i na mašti.

Nadalje: suvremena znanstvena fantastika omogućuje da se suhoparni pojmovi iz najrazličitijih područja tehničkih, društvenih, ekonomskih, političkih i drugih znanosti objasne na popularan, jednostavan način. Uzmimo, na primjer, jednu od elementarnih mjernih jedinica kojom operira znanstvena fantastika — godinu svjetlosti. Sto označava ta mjera? Prostor ili vrijeme? Ili možda oboje? Eto prilike za razgovor, za tumačenje danas već elementarnih fizičkih zakonitosti. Ili: što je to robot? Eto prilike za ozbiljan razgovor o Karelu Čapeku, o fazi razvijenog kapitalizma, o kibernetici. Konačno i »mali zeleni« nisu neozbiljna tema. Tko su oni, odakle dolaze i što ovdje traže? Zar se zaista ne može povesti ozbiljan razgovor o mogućnosti takva kontakta s obzirom na današnja istraživanja u svijetu. Čak i ako se odbaci ta mogućnost neposrednog kontakta, da vidimo što nam ostaje: slika na tv ekranu? Njihov glas na jednoj od frekvencija na kojoj osluškujemo svemir? U redu, »kontakt« smo odbacili, ali da vidimo kako to osluškujemo svemir, zašto i što čujemo? Pitanja se gomilaju, pitanja dovoljno provokativna da potaknu razgovor. I to razgovor koji bi bio i te kako poučan.

U redu, potpuno smo svjesni da nije potrebno pretjerivati; kada smo se zapitali zašto se znan-fan ne koristi u obrazovnom procesu, nismo imali na umu ideju da nastavu iz hrvatskosrpskog jezika ili fizike pretvorimo u seminar iz znanstvene fantastike. Držimo da bi fakultativno učenje uz pomoć znanstvene fantastike znatno utjecalo na informiranost mlade generacije i na njemu kapacitiranost da se suoči s problemima svoga vremena. Mi znamo da je oko 1900. godine znanost doživjela otpuno neočekivan preokret. Nitko tada nije očekivao da će se danas govoriti o zakrivljenosti prostora, o relativnosti dimenzija. A iz povijesti znanstvene fantastike znamo, na primjer, da je problem relativnosti dimenzija bio obrađivan već 1885. godine, da se već tada govorilo o biću koje živi u svijetu samo dviju dimenzija, i koje spoznaje svijet determiniran samo jednom dimenzijom, kao i svijet određen poznatim trima dimenzijama. Primjer je aktualan, ier, eto, nedavno u »SIRIUSU« pročitasmo priču o kući koja ima četiri prostorne dimenzije. »Ta nemojte«, reći će netko, »to nas Heinlein zeza!« Zar zaista? Zar se zaista nikada više ne može ponoviti 1900. godina? Zar se zaista ne može dogoditi da nas neka spoznaja, neko znanstveno otkriće, pa čak i neki tehnički »štos« ne suoči s takvom revolucionarnom promjenom o kojoj danas ne možemo niti sanjati.

Uzmimo samo jedan primjer: upitajte svoga djeda, da li je ikada u svojoj mladosti čuo o mikroprocesorima. Ili o kloniranju.

Ne mislimo da bi mladi naraštaj trebalo posebno pripremati za ono što Toffler naziva »šokom budućnosti«, ali da za budućnost treba biti spreman, nitko ne može zanijekati. A znanstvena fantastika izravan je kanal preko kojega komuniciramo s budućim vremenom.

Sve ovo što smo naveli tek su samo grubo iznijeti razlozi koji su nas potakli da postavimo pitanje »Zašto se znan-fan ne koristi u procesu odgoja i obrazovanja«. Prostor nam ne dopušta da ovdje pišemo elaborate. To možda drugom. sretnijom, prilikom.

Zoran Živković:
EUROCON IV

Glavni grad Belgije Bruxelles bio je od 1. do 5. novembra domaćin najvećeg evropskog skupa pregalaca i ljubitelja naučno-fantastičnog žanra — EUROCON-a. Četvrti kongres SF unije okupio je učesnike iz dvadesetak zemalja sa našeg kontinenta, kao i izvestan broj gostiju iz drugih krajeva sveta.

Ukupan broj posetilaca koji su se sakupili u Bruxellesu premašio je tri stotine, ali time nije oboren rekord sa EUROCON-a III, kada se u poljskom gradu Poznanju sabralo čak pet stotina učesnika.

Opšta ocena na završetku EUROCON-a IV bila je da je potpuno opravdana ovakva bijenalna manifestacija, čija je osnovna namera da doprinese boljem međusobnom upoznavanju mnogojezičke evropske naučne fantastike, odnosno iznalaženju njenih osobenosti u odnosu na nesumnjivo najuticajniju, američku školu. Kako to već tradicija nalaže, glavni program EUROCON-a bio je podeljen u dva osnovna dela: referatski i filmski. U okviru prvoga imali smo prilike da čujemo deset zanimljivih i podsticajnih izlaganja vezanih za teorijsko, kritičko ili istorijsko izučavanje SF žanra; drugi deo programa doneo je izbor od petnaestak kinematografskih ostvare-nja novijeg datuma koja predstavljaju pokušaj žanrovske simbioze naučne fantastike i takozvanog »horrora«.

Glavni »šlager« referatskog dela programa bila su istupanja govornika iz Španije, odnosno iz zemalja Latinske Amerike gde se govori ovaj jezik. Španska naučna fantastika — kao i mnoge druge proskribovane kulturne discipline — doživljavaju pravi preporod nakon Francove smrti; ona izlazi iz svojevrsne ilegalnosti, gdje je dugo tavorila, i počinje moćno da se razmahuje, direktno se nastavljajući na veliku renesansnu i romantičarsku tradiciju španske fantastične književnosti.

O pojedinostima ovog preporoda imali smo prilike nešto više da čujemo u iscrpnom referatu Carll sa Saizu Cidoncha pod naslovom »SF u Španiji«. Kako izgleda, glavni problem sa kojim je trenutno suočena španska naučna fantastika uglavnom je istovetan sa problemima većine zapadno-evropskih SF škola: kako se, naime, osloboditi američkih SF kanona i modela i navići domaće čitaoce na to da i lokalni autori mogu podjednako dobro da pišu dela ovog žanra. Nešto drugačije intonacije bili su referati dvoje uglednih gostiju iz Argentine. U izlaganju pod naslovom »Odkad mi, žene, pišemo naučnu

fantastiku, bolje smo od muškaraca« Angelica Gorodischer stavila je težište na neopravdano diskriminirani položaj žene u takozvanom klasičnom periodu naučne fantastike. Ona je istakla da je situacija u ovom pogledu počela da se menja tek od posljednje decenije, kada se, sa jedne strane, na SF pozornici javlja sve veći broj žena-autora, a sa druge, i muškarcipisci uviđaju da već kanonizovana aseksualnost SF žanra može samo više da šteti nego da koristi njegovom kvalitetnom razvoju.

O osobenoj političkoj dimenziji savremene naučne fantastike govorio je Eduardo Goligorsky u referatu pod naslovom »Latinska Amerika i njena budućnost viđene iz perspektive SF-a«. Očigledan angažovan naboj naučnofantastičnih dela nastalih na tlu Južne Amerike Goligorsky tumači dinamičnom političkom scenom na tom kontinentu, koja je u stalnom previranju i borbi za oslobođenje od raznih vojnih diktatura i profašističkih režima.

Što se filmskog dela programa tiče, smatramo da je on ovoga puta bio znatno slabiji nego obično, iz prostog razloga što su organizatori i selektori izgubili iz vida da nasilne simbioze SF i »horror« žanra ne mogu biti uspešne. Kinematografska ostvarenja koja smo imali prilike da vidimo sadržala su, doduše, neke elemente naučne fantastike, ali oni su tu bili svedeni na puku mizanscenu, svojevrsno pokriće za krajnje neukusne prizore nasilja. (Izgleda da je motiv kopanja očiju, na koji smo se kritički osvrnuli u prikazu ovogodišnjeg Tršćanskog festivala SF filma, postao prilično popularan: Čak u 50 posto prikazanih filmova mogle su se videti ovakve scene!)

EUROCON IV imao je dva počasna gosta sa druge strane Atlantika; bila su to dvojica velikih autora čiji je stvaralački opus i te kako zadužio klasično razdoblje američke i svetske naučne fantastike: čuveni pisac A. E. Van Vogt i ništa manje poznati ilustrator i crtač Frank Kelly Freas. Van Vogt je održao veoma zanimljivo predavanje o svojoj dugogodišnjoj karijeri SF pisca, kao j o tome kako je napisao svoja najpopularnija ostvarenja.

Što se Jugoslavena tiče, mi smo na briselskom EUROCON-u imali veoma zapažen štand sa gotovo svim SF izdanjima iz naše zemlje. Srpskohrvatsko jezičko područje bilo je zastupljeno publikacijama »Galaksije«, »Andromede«. »Siriusa« i »Kentaura«, dok se za slovačko pobrinuo predstavnik ljubljanskog »Občasnika« Matjaž Sinkovec, koji je održao i zanimljivo predavanje o otvorenosti jugoslovenskih SF glasila za sve autentične naučnofantastičke vrednosti, bez obzira na to iz kog dela sveta potiču.

Izložbenim štandovima, a to je i razumljivo, dominirala su frankofonska izdanja, ali su se zato neke engleske izdavačke kuće pobrinule da ljubiteljima SF žanra ponude veoma bogat izbor starijih džepnih naučno-fantastićkih knjiga po veoma jevtinim cenama

Konačno, na kraju EUROCON-a IV odlučeno je da se naredni. V kongres evropske SF unije održi od 1. do 5. maja u italijanskom gradiću Strezi nedaleko od Milana.

Vrijedno priznanje našem prevodiocu

Na nedavno završnom četvrtom EUROCONU-u, koji je održan u Bruxellesu, Jugoslavenima je pripalo jedno značajno priznanje. Naš stalni suradnik iz Beograda Zoran Živković dobio je nagradu kao najbolji evropski prevodilac za naučnu fantastiku. Ta nagrada postaje tim vrednija ako se ima na umu da je ovoga puta konkurencija za nju bila izuzetno jaka.

Evo dosadašnjeg prevodilačkog SF opusa Zorana Živkovića za koji je dobio nagradu u Bruxellesu:

1. »Odiseja u svemiru 2001.«, Artur Klark
2. »Svetlost zemaljska«, Artur Klark
3. »Grad i zvezde«, Artur Klark
4. »S druge strane neba«, Artur Klark
5. »Izgubljeni svetovi 2001.«, Artur Klark
6. »Matica Zemlja«, Artur Klark
7. »Kraj većnosti«, Isak Asimov
8. »Leva ruka tame«, Ursula Legvin
9. »Paklena pomorandža«, Entoni Bardžis
10. »Ja sam legenda«, Ričard Metison
11. »Hodnici vremena«. Pol Anderson
12. »I ovo nanovo«, Kliford Simak

(Popisom su obuhvaćeni samo SF romani; osim njih Zoran Živković preveo je još velik broj SF priča i novela, kao i tekstova vezanih za teorijsko i kritičko ispitivanje naučne fantastike.)